STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04353

MITN KOP AROP

Der Tunkeler

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דער טונקעלער.

מיטן קאָפּ אַראָפּ

פּאָראָדיעס

פאַרלאַג „צענטראַל“ ווארשא

Printed in Poland

Druk. „GLORIA“ Warszawa, Solna 9.

זוך־צעטל:

דער טונקעלער (זעלבסט־כאַראַקטעריסטיק) XIII — V

נאַטור שילדערונגען ביי פערשידענע שרייבער:

שמ"ר 3
מענדעלי מוכר ספרים 4
י. ל. פרץ 5
שלום עליכם 6
שלום אַש 7
אברהם רייזען 8
נאָמבערג 9
משה סטאַווסקי 10
קאָברין־ליבין 11
מנחם — זילבערג — מאַסטבוים 12

פראָזע און טינטלעריי

דוד בערגעלסאָן (דער יורד) 13
עוזר ווארשאַווסקי (שמוגלאַרס) 15
ז. שניאור (מעשי בראשית) 18
אנכי (ר' אבא) 21
דער נסתר (קיקעריקו) 23
ר' מרדכלי (איבערזעצונג פון אַ ראָמאַן) 25
ד"ר גרשון לעווין (איך און פרץ) 27

„טרעאַטער"

פרץ הירשביין (איינזאַמע ווערטער) 31
ז. וויטער (אויפן פייער) 34
יצחק קאַצנעלסאָן (סקאַרפעטען) 37
דאָס פינטעלע יוד (פאָלקס־שטיק) 40

פאָעזיע און גראַמאָמאַניע

יהואש (ווי ס'ווערען לידער פערפאַסט) 57
ווינטשעווסקי — מאָרים ראָזענפעלד (ליריק) 63
ביאַליק (משא מעאַטער) 65
דוד איינהאָרען (אידיליע) 70
יהואש (הייאַוואַטאַ) 72
אורי צבי גרינבערג (רוימישע מאָטיוועו) 74
ישראל שטערן (פאַר נייגעריגע) 78
פרץ מאַרקיש (האַראַמידער) 80
קאַציזנע (געסט) 83
סעגאַלאָוויטש (נאַ שווענטעגאַ יאַנאַ) 85

קריטיקאמאַניע:

דוד פרישמאַן 88
בעל־מחשבות 90
ש. ניגער 92
פרילוצקי — זרובבל 94
ספעקטאָר (מאָמענט פאָטאָגראַפיעס) 95
ראובן ברײנין (אינטערוויאו) 98

חכמה און וויסענשאַפט:

די נײע סאָציאַליסטישע שול (ברעסטאָמאַטיע) 103
גילינסקי (אלגעמײנע שמועס) 109
נח פרילוצקי (פאָלקלאָר און פילאָלאָגיע) 115
ד״ר שיפער (פורים־שפיל) 120
די זיבעטע מלוכה (פרעסע) 122
קאָן (אַנטיסעמיטישע רעדע) 126
יום־טוב׳דיגער ליטעראַט 129
ציבעלע (רעפעראַט) 136

קאָנפעטי:

דער פּאָעט 141
דער נביא און דער גראַם 143
דער הומאָריסט 145
די פרעסע און דער זשורנאַליסט 147
די למדנישע בעראַטונג 151
דער דיכטער און די אָבלאַווע 156
אונזער ביסל קולטור־אָרימקײט 160
דער וויצלינג 165

דראַמאַקאָמעדיע:

צײַנוועהטאַג (א שפּאַס אין אײן אַקט)

כאַראַקטעריסטיק

דער טונקעלער.

זיין לעבען, שאַפען און ווירקען אויף דער בערבערישער און אָסטיאַקישער ליטעראַטור.

די טיף-פּאָעטישע פּערזענליכקייט פון טונקעלען, ווי אויך זיין לעבען און שאַפען וועט נאָך זיכער הונדערטער יאָהרען דינען אַלס מאַטעריאַל פאַר די היסטאָריקער פון ליטעראַטור און קריטיקער פון אַלע צייטען און פעלקער, וואָס אינטערעסירען זיך מיט די פראַגען פון באַהן-קאָמוניקאַציע און גלאָז-שלייפעריי.

דאָס ערשטע, וואָס אונז פאַלט איין בעזונדערס ביים לייענען דעם טונקעלענס ווערק, איז, אַז זיין קונסט איז אַן־אָריגינעלע קונסט אָהן פלאַגיאַט, אָהן גנבה און אָהן קיין שום יניקה פון אַנדערע קינסטלער.

מעגליך, אַז אויב מיר וועלען שטאַרק זוכען, וועלען מיר ביי איהם געפינען אַ שטיקעל השפעה פון **שעקספיר** און **סטופניצקי**.

און דאָך בלייבט ער אָריגינעל, אינדיווידועל און העל, און דער עיקר, ביי זיין אייגענעם „איך".

„וואָרום דער „איך" פון טונקעלען, זאָגט דער בעריהמטער קריטיקער ש. ניגער, איז נישט קיין „איך" פון אַנ׳אַנדערן, פונקט

ווי יענער „איך" איז נישט דער „איך" פון טונקעלען. נאָר דאָס איז דער אייגענער, ריכטיגער, איכישער „איך", וואָס איז נישט „דו", נישט „ער" און נישט „זי" און בכלל גאָרנישט-נישט"...

„איך בין קיין לעקיש נישט, געוויס!
„איך בין געבענשט פון גאָט מיט פיס!

דעם דיכטערס „איך" איז קיין לעקיש נישט. זיין „איך" פערמאָגט פיס!

אין מאַנכע ליטעראַרישע קרייזען הערט מען אָפט זאָגען:
„היינע און דער טונקעלער". נאָר דאָס איז אַ טעות. היי- נע טאָר מען בשום אופן נישט פערגלייכען מיט דעם טונקעלען, וואָרום היינע איז בעצם אַ טאַלאַנטלאָזיגקייט, אָבער צו פאַרמאַ- סקירען זיין טאַלאַנטלאָזיגקייט, האָט ער געשאַפען אַזעלכע הויך- פּאָעטישע גייסטרייכע ווערק, כדי מיר זאָלען מיינען, אַז ער איז גייסטרייך און געניאַל.

דער טונקעלער מאַסקירט זיך נישט. דאָס וואָס ער האָט— האָט ער.

פערקעהרט, דער טונקעלער האָט געשריבען אַ סך שוואַכע זאכען, אום צו פערמאַסקירען זיין געניאַליטעט.

Sancta simplicitas.

בלעטערט-דורך אַ וועלכען-נישט-איז בוך פון זיינע בראָשו- רען און יום טוב-בלעטער, און עס וועט אייך אַרומכאַפּען אַ וואונדערליך געפיהל פון אַלע זייטען. אָבגרונדען פון אימפּרע- סיעס, ברויזענדע שטורמען פון געפיהלען, אומבעגרענצטע מעלאָ- דישע כוואַליעס...

מען קאָן זאָגען אָהן אַ גוזמא, אַז נאָך וואָלטער און באָ- מאַרשע איז טונקעלער דער דריטער, וואָס האָט, ווי זיי, דורכ- געמאַכט און בייגעוואוינט גרויסע רעוואָלוציעס.

וואָלטער און באָמאַרשע האָבען געמאַכט לאַכען פּאַריז אַ טאָג פאַר דער איבערקעהרעניש. דער טונקעלער האָט אויך גע- מאַכט לאַכען די וועלט פאַר דער איבערקעהרעניש, וואָס האָט געזאָלט פאָרקומען לויט די נביאות פון אַמעריקאַנער אַסטראָנאָם.

נאָר וואָס איז ער שולדיג, אַז די וועלט האָט זיך נישט איבערגעקעהרט.

בראַנדעס האָט צווישען זיינע פּאָרטרעטען-שילדערונגען פון שעקספּיר, רוסאָ און געטהע, דעם טונקעלענס פּאָרטרעט נישט געגעבען. און דאָס איז דערפאַר, ווייל ער האָט איהם נישט גע-לייענט. וואָלט ער אָבער איהם געלייענט, וואָלט ער זיכער וועגען איהם געשריבען פאָלגענדעס:

„דער טונקעלער,—וואָלט בראַנדעס געשריבען אין זיין גייסט-רייכער אָבהאַנדלונג,—איז מורא׳דיג גרויס אין זיין סטיל, ברייט און רייך אין זיינע פאַרבען, גלענצענד און אונפערגלייכליך אין זיינע בילדער און אונגעהויער, ממש אונענדליך אין זיינע אידעען. „חיים-יאַנקעל דער האָניג-קוועטשער", אַ שטייגער, איז נישט איין פאָלק און נישט צוויי אָדער דריי פעלקער, נאָר די גאַנצע מענשהייט אין איהר ליידען און פריידען, אין איהר קאַמף און שלום, אין איהר שטייגען און פאַלען. חיים-יאַנקעל דער האָניג-קוועטשער איז, אויב איהר ווילט, די גאַנצע וועלט צוזאַמען."

„די גרויסע לירישע ברידער פון טונקעלען—שרייבט איפּאָליט טען און נחמן מייזעל, זענען פרידריך ניטשע, לאָרד בייראָן, אחשורוש, באָדלער, עדגאַר עלען פּאָ, פּשיבישעווסקי, שלמה המלך, קלאַראַ יאַנג, דאַנטע, דרייפוס, כדלאמר, קיפּניס און זעליגפעלד, פּיאָטר דער גרויסער, פּייזול און בלק—גרויסע ברידער פון הויכען ליריזם. דער ליריזם פון טונקעלען דער-גרייכט אָבער צו דער העכסטער הויכקייט פון לעבען, פּאָעזיע, נבואה, קונסט, ליעבע, גליק, שענהייט, מוזיק און האַרמאָניע און סוביעקטיווען אימאַנענץ..."

„דער טונקעלער—דאָס איז דער גאון, וואָס פעראייניגט אין זיך אַלע וועלט-גאונים צוזאַמענגענומען: שרייבט מיט טינט-און-פעדער, ווי פּרץ, איז דיכטער ווי ד״ר גאָטליעב, דענקער ווי טאַראַס בולבאַ, רויכערט ציגאַרען ווי פראָפ. עהרליך, טראָגט ברילען ווי בערנאַרד שאָו, איז גראַזירט ווי נאַפּאָלעאָן, און שפּילט שאַך ווי לי-כונג-טשאַנג."

און דאָך איז אָט דער דאָזיגער וועלט-גאון אונזערער א'ן איז געבליבען אונזערער. נישט די ענגלענדער, נישט די פראַנצוי- זען און נישט די דייטשען האָבען איהם ביי אונז אַוועקגענומען.

אַ שאָד, כ'לעבען, אַ גרויסער שאָד.

ניגער, ווידער, שרייבט וועגען די אונשטערבליכע לידער פון טונקעלען בזה הלשון:

„דאָס זענען לידער, וואָס דערמאָהנען אייך וועגען עפּיס אַנדערע ליכטיגע וועלטען פון יענער זייט לעבען, וועגען מיסטי- שען זיסען ציטער און נשמה-עקסטאַז.

...און אין אַ זומערדיגער נאַכט
האָט מיך געוועקט אַ זאַנפטער זשומען-קלאַנג,
וואָס האָט געהודזשעט, ווי אַ כשוף-גלאָק—
דאָס האָט מען ערגעץ אין אַ טאַז
געמעלקט אַ באָק...— — —

דאָס איז אַלץ קלאָר, דייטליך, רעאַל, פּלאַסטיש, צוזאַמען מיט רעטראָספּעקטיווען אומעט און בענקעניש, חלומות און האָפ- נונגסלאָזע שטרעבונגען.

דאָס איז רעאַלע קאָנקרעטעווּדיגע אַנטאַפּעניש און די פאַנטאַ- סטישע טרוימערייען פון זיסע נשמה-קוועטשעניש. ווי רוהיג־אידי־ ליש עס קלינגט זיין דאַטשע-ליד:

אַ וואַלד, אַ גוי און זויער-מילך,
אַ חזיר און אַ קליאַטשע,
אַ שטעהלכיל און מיט פליגען פול—
איך פראַווע, הייסט עס, דאַטשע.

דאָס דאָזיגע ליד, וואָס איז אַ פּעריל אין דער וועלט-ליטע- ראַטור, בעווייזט אויך וויפיל דעם דיכטערס נשמה איז בעהעפט מיט דער געטליכער נאַטור, זיין עמפּינדליכקייט און ליידענשאַפט פאַר די האַרמאָנישע נאַטור-ערשיינונגען.

און אַלץ איז שטיל און לאַנגווייליג,
קיין פליאָטקעס און קיין בייסען;
ס'איז הייס, איך שוויץ, ווי אין אַ באָד
און די קאָמאַרעס בייסען...

„יאָ, די קאַמאַרעס ביי סען...—שרייבט בעל-מחשבות וועגן דעם דאָזיגען ליד.—אַ פּראַכטפולער עלעגישער אַקאָרד, וואָס שיל-דערט אַזוי ווייך דעם דראַמאַטישען מאָמענט. יאָ, די קאַמאַרעס בייסען. און דאָס שטערט דעם דיכטערס גייסטיגע גלייכגעוויכט און עס וועקט האָפנונגסלאָזע שטרעבונגען, איינזאַמקייט און מע-לאַנכאָליע, „קהלת" און „בייראָניזם"—דאָס ווערט דער לייט-מאָ-טיוו פון זיין פּעסימיסטישען אָפּטימיזם.

סאַרקאַסטיש און איראָניש בייז רופט ער אויס:

דער מענש איז געגליכען צו אַ פּענכער—
ער בלאָזט זיך און האַלט זיך גרויס.

און ענדיגט:

צום סוף גיט מען איהם אַ שטאָך מיט אַ נאָדעל,
און דער וואָזדוך געהט אַרויס...

ער דערזעהט די אונפערמיידליכע עלענדקייט פון מענשלי-כען דאַזיין, זיין נישטיגקייט און קליינקייט. עס בעהערשט איהם דער שווערער וועלט־שמערץ און די פאַנטאַסטישע בענקשאַפט."

יאָ, דער מענש איז געגליכען צו אַ פּענכער.

נאָר לאָמיר פריהער דערצעהלען די ביאָגראַפיע פון'ם אונ־פערשטערבליכען שעפער פון „חיים-יאַנקעל דעם האָניג-קוועטשער".

— — — — — — — — — — — — — —

דער טונקעלער איז געבוירען געוואָרען אין ענדע פון ניינצעהנטען יאָהרהונדערט ביי אַ פּאָר־פּאָלק, נישט קיין גוט-בע-זיצער.

נישט קוקענדיג אויף זיין קינסטלערישען בערוף, זענען דאָך זיינע עלטערן געווען גאַנץ אָנשטענדיגע מענשען. פון פאָ-טער-מוטער האָט ער גע'ירשה'נט זייערע אייגענשאַפטען. פון דער מוטער האָט ער גע'ירשה'נט די אויבערשטע העלפט און פון אונ-טען ביז אַראָב—דעם גאַנצען פאָטער.

ווען ער איז געבוירען געוואָרען, איז ער נאָך נישט גע-ווען קיין דריי יאָהר אַלט, אַליין, אָהן קיינעמס הילף, איז ער געוואַקסען ביז זעקס יאָהר. אין אַ יאָהר אַרום נאָך דעם זעק-סטען יאָהר, איז איהם געוואָרען פּונקט זיבען יאָהר. דעמאָלט

האָט מען איהם אָבגעגעבען אין חדר, צו לוי-יצחק עשרה-דבריאָ.

זיין רבי׳ האָט געהאָט דאָס צווייטע ווייב; די האָט געהיי-סען סאָסיע.

אין חדר האָט ער געלערנט גוט, מיט חשק און מיט התמדה, אַזוי, אַז די אַרומיגע האָבען אָנגעקוואָלען. „דאָס וואַקסט אַ טאַלאַנטלאָזיגקייט און אַ בּעגרענצטע בּעשעפעניש”, האָבען זיי געזאָגט. ערשט שפּעטער, ווען דאָס יונגעל האָט אויפגעהערט זיך צו לערנען, אָנגעהויבען צו שטיפען—אַרומלויפען פּוסט און פּאַס, יאָגען זיך נאָך הינט און חזירים, און מען האָט איהם אַרויסגע-טריבען פון חדר, האָבען זיך אָנגעהויבען צו בּעאונרוהיגען, צי וואַקסט נישט אַמאָל אַ גרויסע טאַלענטירטע פערזענליכקייט.

זיין פאָטער האָט איהם געהאַלטען אין איין מוסר׳ן: „וואָס וועט פון דיר זיין? דו וועסט נאָך, חלילה, אויסוואַקסען אַ קינסטלער!”

זיין פאָטערס נבואה איז מקוים געוואָרען—ער איז געוואָ-רען אַ שרייבּער.

דאָ איז כּדאי צו בּעמערקען זיין מערקווירדיגע שנאה צו דער פרויען-וועלט. אין דעם פּרט איז ער כּמעט עהנליך צו די גרויסע פרויען-פיינד סטרינדבּערג, ניטשע, וויינינגער. פּונקט ווי זיי האָט ער געהאַסט די פרוי מיט אַלע זיינע רמ״ח אברים ושס״ה גדים.

אין יאָהר 1905 איז אויסגעבּראָכען געוואָרען די רוסישע רעוואָלוציע, אין וועלכער דער יונגער דיכטער איז אַבּסאָלוט אונ-שולדיג. און דאָך האָט ער זיך מיט לייב און לעבען געוואָרפען אין ברענענדיגען קאַמף אַריין.

אין יענער צייט ערשיינט זיין בּעריהמט קאַמפּס-ליעד:

הערט איהר זינגען מיך פון פרייהייט,
פון געשטרייט און העלדענמוט,
פון געפעכט און באַריקאַדען,
פון דער פאָהן בעשפּריצט מיט בּלוט—
זאָלט איהר וויסען, אַז איך ליעג שוין
גוט בעהאַלטען אונטער בעט.

און עס וואַרפט מיך אין קדחת,
דען איך בין אַ קאַמפּס-פּאָעט.

און אַזוי מיט דעם ליעד אויף די ליפּען און מיט ברע-נענדיגען מוט אין האַרצען וואַרפט ער זיך אין העלישען קאַמף און מיט גרויס העלדישקייט אַנטלויפט ער קיין אַמעריקאַ, מסתמא צו שטיצען דאָרט די רוסישע רעוואָלוציע...

אַמעריקאַ האָט ענטדעקט דעם טונקעלען און אַמעריקאַ האָט געפונען אַ געלעגענהייט אָבצודאַנקען דער מענשהייט, פאַרוואָס די מענשהייט האָט איהר ענטדעקט.

אַמעריקאַ—דאָס לאַנד פון טיעפער קונסט, פון ריינעם שאַ-פען און עהרליכער פּרעסע, האָט איהם גלייך אַנערקענט אַלס זשעני און תיכף ומיד אַריינגענומען איהם אינ'ם געזינדעל פון איהרע זשעניען.

אייראָפּא איז אָבער געבליבען פער'יתומ'ט. רוסלאַנד האָט די רעוואָלוציע בערשפּילט. ער האָט געפעהלט דער דיכטער, וועלכען אייראָפּא האָט בעדאַרפט, און אויף וועלכען אייראָפּא האָט געוואַרט. פאַר יענער צייט איז נויטיג געווען אַ פּאָעט, וואָס זאָל זיין אויף אַזוי פיעל אינדיווידועל, אויף וויפיעל ער איז קאָסמיש, אויף אַזוי פיעל שאַרף סאַטיריש, אויף וויפיעל הערמאָ-ניש-גראַציעז, אויף אַזוי פיעל דענקעריש, אויף וויפיעל קאַמפּס-פעהיג, כדי איבערצוווענדען דאָס פּאָליטישע און רעליגיעזע בע-וואוסטזיין פון אייראָפּא, אויפצוועקען די שלאָפענדיגע און שטיר-צען די טריאומפירענדיגע אין אָבגרונד פון געלעכטער און סאַר-קאַזם און אַרויסשמייסען די איצטיגע וועלט-איבערקעהרעניש.

אין יאָהר 1910 קומט ער צוריק קיין אייראָפּא און עס הויבט זיך אָן די גרויסע וועלט-רעוואָלוציע, אין וועלכער דער יונגער דיכטער איז אַבסאָלוט נישט שולדיג.

אין יאָהר 1911 ערשיינט זיין ערשט ווערק דער „קרומער שפּיגעל"—זיין יחוס-בריעף פון אונשטערבליכקייט. דאָס דאָזיגע ווערק, וואָס איז פול מיט פּאָעטישען געלעכטער, אונפערגלייכלי-כען סאַרקאַזם און וואונדערבאַרען הומאָר, איז שוין לאַנג גע-וואָרען דאָס אייגענטום פון דער גאַנצער מענשהייט, ווי אויך פון

זיין פערלעגער ב. שימין.

אין יענעם יאָהר בעקענט ער זיך מיט דעם בעריהמטען קריטיקער קאַווע.

מיט אַ יאָהר שפּעטער ערשיינט זיין צווייט בוך, דער „גרינער פּאַפּוגיי", וואָס האָט דערפיהרט צו דער העכסטער שטופּע פון ענטציקונג די גאַנצע וועלט, נישט קוקענדיג, וואָס די קריטיקער האָבען עס אַזוי שטאַרק געלויבט.

צו יענער צייט ווערט ער מיט זיין פריינד דעם דענקער ב. קאַרלינסקי אויף „דו" (נאָוועמבער דעם 17-טען 1912).

דאָס יאָהר 1913 האָט מיט זיך געבראַכט נאָך צוויי אונשטערבליכע ווערק, וואָס האָבען איבערגעשטייגט די ערשטע מיט זייער פּערנעהם און געניאַליטעט. דאָס זענען: „די פּלעדערמייז" און בעזונדערס „חיים יאַנקעל דער האָניג-קוועטשער", אַ ראָמאַן, וואָס נאָך „קריעג און פריעדען" פון טאָלסטאָי און „קוואָ וואַדיס" פון סענקעוויטש פּערנעמט ער דעם ריכטיגען פּלאַץ.

דאָ דערגרייכט ער צו אַזאַ הויכער מדרגה פון רוהם און פּאָפּולאַריטעט, אַז דער דיכטער אַלטער קאַציזנע הויבט שוין אָן צו דענקען וועגען חבר'ן זיך מיט איהם.

ווי רוהיג און אָביעקטיוו און קינסטלעריש דער ראָמאַן זאָל נישט זיין געשריבען, פיהלען מיר דאָך אין איהם אַ שטיק פון אויטאָרס לעבען, אַ שטיק פון זיין אייגענער פּסיכאָלאָגיע, אַז חיים יאַנקעל דער האָניג-קוועטשער איז בלויז אַ דורכזיכטיגער פּסעוודאָנים פון טונקעלען און אַז אין דער נשמה פון חיים יאַנקעל דעם האָניג-קוועטשער שפּיגעלט זיך אָב אַ שטיק נשמה פון אויטאָר, פּונקט ווי טאָלסטאָי אין לעווינע'ן פון „אַנאַ קאַרענינאַ", ווי פּושקין אין לענסקי'ן פון „יעווגעני אָנעגין", ווי רוסאָ אין זיין „עמיל" און ווי געטהע אין „ווערטער'ן".

אין דעם דאָזיגען העלד פון חיים יאַנקעל דעם האָניג-קוועטשער דריקט ער אויס זיינע ליידען און זיפצען, זיין בעגייסטערטען שוואונג און געלעכטער דורך טרעהרען. דאָס אַלץ בליצט אויף דאָ און דאָרט אין גלענצענדיגען האַלב-מעלאַנכאָלישען לייכטזין. דאָס דאָזיגע ווערק, וואָס איז געשריבען מיט שוואַרצען טינט

אויף ווייסען פּאַפּיר, איז געוויס אַ גרויסער לאָרבער-קראַנץ אויף דעם קאָפּ פון אונזער גרויסען דיכטער.

און נישט געקוקט דערויף, וואָס דער אויטאָר שפּיגעלט זיך אָב אין זיין אונשטערבליכען האָניג-קוועטשער, איז דערדאָזיגער האָניג-קוועטשער גלייכצייטיג אויך אַ שפּיגעל פון אַלע פעלקער פון דער גאַנצער וועלט און פון אַלע דורות, ווי בעלינסקי וואָלט זיך זיכער געהאַט אויסגעדריקט, ווען ער וואָלט נאָר געלייענט דאָס דאָזיגע ווערק, ווי ער האָט געלייענט געטהע און שעקספּיר און רוסאָ.

אין יענעם יאָהר בעקומט די נאָבעל-פּרעמיע דער אינדיאַנער דיכטער ראַבין-דראַנאַט טאַגאָראַ.

אָט אַזוי שאַפט דער טונקעלער ביסלעכווייז דעם פּרעכטיגען רעגענבויגען פון קונסט און האַרמאָניע, פון געלעכטער און אומעט, פון קאַמף און גלויבען.

און די ערד דרעהט זיך פאָרט!

דער טונקעלער.

פראָזע און טינטלעריי

נאטור-שילדערונג ביי

פערשידענע שרייבער.

שמ"ר.

(דייטשמעריש)

עס וואַר אַ שעהנער זומער-אָבענד. די זאָהנע האָט זיך געניייגט צו נעהמען אַבשיעד, אונד דער מאָנד האָט מיט זיינע גאָלדענע שטראַהלען בעהערשט די גאַנצע נאַטור.

דער נאַכטיגאַל, די געטליכע פויגעל, וואָס די נאַטור האָט בעשאַפען צו בעצויבערן דעם מענשענס הערץ, ווערהרענד זי איז בעטריעבט פאָן דעם זאָנדערבאַרען שיגזאַל, — האָט זיך געלאָזט הערען מיט זיין געטליכען שטים צווישען די פרעכטיגע אַלעען, וואו עס שפּאַצירען די גליקליכע און עוויג-ליעבענדע קאַוואַליערען און דאַמען געזאָעמט.

עס גיבט קיין פערזאָן אָהן איבערראַשונג פאָן די געהיימניסע פאָן זאָ אַ פּראַכטפאָלע לאַנדשאַפט.

די הימעלישע שטערען באַגלייטען זייער גראָסמוטער דעם מאָנד אונד לייכטען פון דעם עוויג בלאָהען הימעל הערונטער אויף דעם פרעכטיגען שלאָס פון באַראָן פאָן ראָדעריקאָ, וואָס איז אַרומגערינגעלט מיט אַ געהיימניספאָלען שלאָס-גאָרטען, טייכען און פליססע, צווישען וועלכע, ליעבער לעזער און לעזערין, דיין אויג בעמערקט די העכסטע עדעלהייט, מאַרקיזען, פּרינצען, באַראָנען, הערצאָגען און ריטטער אַלס זיי קומען מיט זייערע געליעבטע אין גאָלדענע עקיפּאַזשען צו ערקוויקען זיך מיט דעם ווירציגען אַבענד-לופט. לאַקייען אָנגעטהון אין גאָלד און אין זילבער לויפען זיי אַנקעגען און פיהרען זיי אַריין אין דעם וואונדערשעהנעם פערפוצטען פּאַלאַסט, וואו דער יונגער באַראָן און דער הימעלשער ענגעל, די באַראָנין, נעהמען זיי אויף מיט די העפליכסטע און דעליקאַטע קאָמפּלימענטען...

מענדעלי מוכר ספרים.

(יודישלעך).

האָפּערדיג, קוממיות, ווי אַ נור וואָס אויסגעצוואָגענער חתן-בחור, בעוואַקסען מיט לאַנגע גרינע באָרד און פּאות, שטעהט דער וואַלד און וואַרט אויפ׳ן חתן-קוילעטש.

פעלדער מיט ווייסע רעטשקע און הויך-געוואַקסענע קוקורוזעס, מיט געלב-גרינע קאַפּעלושען אויף די קעפּ, פערשפּרייטען מחיה-דיגע ריחות פון טייפּעל-קרויט, געווירץ, קרייטיכער, פּאַסאָלעס, פּעטרישקע און בשמים, וואָס דערגרייכען די נאָז, קיצלען ביי דער נשמה און צוגעהען אין אַלע איברים, ווי אַכאַסטערנאַק-צימעס.

אַ ריין קריסטאָלענער געמייזאַכטס, בעוואַקסען מיט ערבות און הושענות, שפּיגעלט אויף דער זון און שפּרינקעלט מיט מיליאָנען בליוסשקענע יאַרמילקעלעך.

אַ קאַפּעליע שפּיל-פייגעלעך, ווי קליינע יודעלעך אין ראַאַצענמאָרענע שפּאַנציריקלעך און טלית-קטנ׳לעך, ווישען די שנעבע-לאַך, פּאַלען תחנון, שווישטשען, בעבעצטשען, צולאָזען זיך מיט אַ יקום-פּורקן-נגון, הויבען פּיסלעך: האָץ, האָץ, האָץ! כאַפּען אַ טענצעל און מאַכען פּליטה...

צוויי בושלען מיט די לאַנגע פּיס שטעהען פּעררייסען די קעפּ אין דער הויך און זענען מחדש די לבנה:

שלום עליכם ,עליכם שלום!

עפּעס אַ קונדס אַ פייגעל שטיפּט, פליהט העַנדום-פּענדום, מאַכט קוצניו-מוצעניו, ווי געַרעדט: קדוש, קדוש, קדוש! ווּעסט מיך נישט כאַפּען, ר׳ קרוב, כאָטש שיט מיר אָן זאַלץ אויפ׳ן עק...

דער סאָלאָווי, דער װעלט-בערימטער חזן, קנאַקט, צולאָזט זיך אויפ׳ן בייקול אַ שטייגערל, אַ וואָלעכל: אוי וועה, טאַטעניו, האַרציגער פּאָטער, גאָטעניו!... איטליכער, וואָס קען נור עפענען אַ מויל, האַלט דעם חזן אונטער, די ביהן, די גריל, די פליג, די ציג, דער צאַפּ, דער זשוק — אַלע טערלעליייקען, הודזשען, מעקען, זאָגען קטרת... ניט דאָס בין איך אויסען...

י. ל. פרץ.

(חסידיש).

אַ הימעל, ווי אַ לאַסטיגענע קאַפּאָטע—ממש צָהן אַ סוף...סוף...
חסיד׳יש-נגיד׳ישע וואָלקענדלעך שטראַהלען אָפּטער, ציטער׳ן פאַר חרוה, דבקה׳ן זיך און טאַנצען מיט שמחת תורה.
פערלעגען אַ האַנד אויף אַ האַנד, אַקסעל צו אַקסעל, ספּאָדיק צ׳ ספּאָדיק, און טאַנצען, שפּרינגען—
אַ ריקוד׳ל...
הינטער, ווייטער נעהמט אַרום, ווי אַ גרינגער ברייטער גאַרטעל — דער וואַלד און פּיפּקעט ... פּיפּקעט...

. . . .

און שקיעת-החמה איז עס , די זון מאַכט גלגול מחילות אין מערב-זייט — און כאַפּט שיריים...
די טבע איז פול מיט שיריים...
די שכינה פלאַטערט און בענקט נאָך שיריים... יעדע בחינה, יעדער גלגול כאַפּט שיריים...
הימעל און גלגלים, כרובים ומזלות — אַלע כאַפּען שיריים פון קודשא-בריך-הוא׳ס טעלער כביכול —
און בעקומען תקון...

— — — — — — — — — — — — — — — —

אַ שטערן ציטערט... ציטערט...
אַ ניצוץ...
אַ פּינטעלע —
און דאָס איז דער עיקר.
אַ פּינטעלע צו אַ פּינטעלע... יחודים... הזדווגות...
ש״י עולמות פּינטעלעך...
און די פּינטעלעך פערצעהלען...
פון נגלה און נסתר פערצעהלען זיי...
פון צרופים וסגופים...
פדיונות נעמען זיי... פון רבי׳ס ציגען זינגען זיי... רבונו של עולם! מען קען צוגעהן פאַר מתיקות.

שלום־עליכם.

(אַ רענדעל אַ וואָרט).

אַ קעגען דעם, וואָס איהר זאָגט אַ דרויסען. טע-טע-טע! איהר זענט עפּעס אַ מבין אויף אַ דרויסען?... מיר דוכט, אַז זינט גאָט האָט בעשאַפען דרויסענס, האָט ער אַזאַ דרויסען נאָך ניט בעשאַפען... וואָרום אַ דרויסען צו אַ דרויסען איז ניט גלייך. פאַרהאַן, הייסט דאָס, אַ דרויסען און פאַרהאַן אַ דרויסען, איז דאָס טאַקי שוין איין מאָל אַ דרויסען; איינער פון יענע שענע דרויסענס, הייסט עס, וואָס אַפילו אין דעם פינסטערען מאַזעפּעווקע, וואָס ליגט ביים טייך שטינקעלע, איז אויך די לופט שמעקעדיג, מחיה נפשות... וואָס זאָג איך שמעקענדיג... ס'איז פאַרהאַן אַלערליי שמעקאַכטסען אויף דער וועלט. פאַרהאַן אַ שמעקאַכטס און פאַרהאַן אַ שמעקאַכטס, אַ שמעקאַכטס פון שמעקאַכטס-לאַנד... איהר הערט בשיינפערלאַך, ווי עס שמעקט, די לופט שמעקט און אַ ווינטעל בלאָזט. שייך זאָגען: בלאָזט. אַלץ הייסט ביי אייך בלאָזען. בלאָזען צו בלאָזען איז ניט גלייך. בלאָזען צו בלאָזען איז אַ גרויסע נפקא מינה ... פאַראַן אַ בלאָזען און פאַרהאַן אַ בלאָזען. איז דאָס שוין איין מאָל אַ בלאָזען... אַ בלאָזען פון זיין ליבען נאָמען...

און בלאָזען בלאָזט עס, ווייל ס'איז פאַרהאַן אַ ווינט... עס ליגט שוין אַזוי אין דער נאַטור: איז פאַרהאַן אַ ווינט, בלאָזט עס. איז ניטאָ קיין ווינט — בלאָזט עס ניט... דער שכל איז אַ פּראָסטער שכל: בלאָזט עס, איז אַ סימן, אַז עס איז פאַרהאַן אַ ווינט און אַז ס'איז פאַרהאַן אַ ווינט — בלאָזט עס —... אַזאַ טבע האָט עס שוין און סע בלאָזט, דאָס, יענס, לאָקשען, בוידעם, ציבעלע וכדומה...

שלום אש.

(צאינה וראינה'ניש).

ווי א קעבס־ווייב האט די גוטע מוטער ערד ענטפלעקט איהרע פולע בריסטען און מיט חסד געטון זויגען יעדע אפען מיילכעלע פון יעדע שפראצכען און בליהעלע.

ווייט, ווייט. ווי פון א פרעמדען לאנד צו א פרעמדען לאנד, ווי פון א פרעמדע וועלט צו א פרעמדער וועלט, ווי פון א פרעמדע שטאדט צו א פרעמדע שטאדט, ווי פון א פרעמדע גובערניע צו א פרעמדע גובערניע קומען צושוועבען לייכט־שוועבענדע וואלקענדליך, וואלקען איין, וואלקען אויס, א פלעקעל אריין, א פלעקעל ארויס, איין וואלקען קוילערט זיך אין צווייטען, איינער אין צווייטען, א צווייטער אין דריטען, א דריטער אין פערטען און אלע בעהעפטען זיך אין איין גרויסען גערדיכטען וואלקען, וואס פערנעפעלט דעם גאנצען שטח און פערשלייערט די מוטער ערד, ווי א יונגער שרייבער זיין לעזער.

ווי פון אנדערע וועלטען צו אנדערע וועלטען טוט א ליכטיגעס וואסער־טייכעל ציהען, פאליע איין, פאליע אויס, א פלעקעל אריין, א פלעקעל ארויס, איין פאליע פליסט אין דער אנדערער אריין, איין פאליע אין דער אנדערער... און דונקעלער ווערט דאס פרעמדע לאנד און דונקעלער ווערט דאס וואסער און די מוטער רחל טוליעט זיך צו צו דער שוועגטא מארי און די שוועגטא מארי — צו דער מוטער רחל אוןביידע שלייכען צום וואסער און טוען זייערע הייבלאך אין וואסער באדען.

און די הימלען אין דער הויך האבען זיך אויסגעצויגען איינס איבער דעם אנדערן, איינס איבער דעם אנדערן, איינס אין דעם אנדערן אריינגעפלאסען, שמייכלען אראב צום נעבעל, דער נעבעל צום טייכעל, דאס טייכעל צום נעבעל און אלע טוליען זיך איין אין איין נאכט־טוליעניש און געהען א כשר־טאנץ...

אַ. רייזען.

(קבצניש).

אַ הימעל, ווי שאָטען-קעז — טריב און מוטנע.

ווי אַ ברודיגע אַלטע ספּאָדניצע, פון וועלכער עס טאָרטשען שטיקער אָבגעריסענע וואַטע-שמאַטעס, הענגט דער וואָלקען איבער דעם פערשלומפּערטען שטעדטעל.

צייטענווייז קוקט אַרויס די זון, ווי אַ נייער אויס געשייער טעפּ צעהנער, נאָר איהרע הונגעריגע שטראַהלען זענען ניט ביכולת אויסצוזופּען דעם גאַנצען בלאָטע-קרופּניק, אין וועלכען דאָס גאַנצע שטעדטעל, מאַרק און שול-הויף מיט די סאַנדעטניקעס, וואָס פערקויפען אַלטע תחתונים, תלמוד-תורה-קינדער אין היילע פּופּקעס און יודענעס ביי די מולטערס קאַרטאָפּעל, ציבעלעס און אוגערקעס טוקען און ווייקען זיך, ווי פּאַפּאָליקעס אין באָב-יוך...

די גאַנצע נאַטור זעהט אויס, ווי אַ גרויסער קבצן, וואָס בענקט נאָך אַנ'עק פון אַ הערינג...

אַ פּוילער ווינטעל בלאָזט און זינגט מיט אַ מתים-נגון: דלות, האָכטו האָלץ?... דלות, האָסטו פערריכט דיינע שטיוועל?... דלות, האָסטו שוין אַריינגעשטעלט די פּאָדוואָינע פענסטער? ניטאָ קיין גראָשען ביים לייב און לעבען!... ניטאָ קיין גראָשען ביים לייב און לעכעל!...

שוואַרץ, ווי ציקאָריע, שלענגעלט זיך דער רינשטאָק צווישען בערגלעך מיסט ביי יעדען הייזעל, פליסט און מורמעלט: האַם, האַם, האַם... עסען, עסען, עסען... פליסט, טראָגט, איילט, ווי אַ ישיבה-בחור אויפ'ן טאָג...

נאָמבערג.

(מהיכא-תיתי'דיג).

פאַמעליך, פויל, קוים שלעפּענדיג די פיס, שלעפּט זיך די זון איבער דעם פערשלאָפענעם הימעל. משמעות, עמ׳צער שטופּט זי — געהט זי, רוקט זיך, וואָס אַרט דען איהר?

פונקט ווי נעכטען, ווי אייערנעכטען, אַזוי היינט. אַלע טאָג דאָס אייגענע, אַלע טאָג דאָס אייגענע. כ׳מיין, למאי נפקא מינה?

שוין עטליכע טאָג האָט זיך קיין וואָלקען נישט געוויזען. אַ דאגה, נויטיג בעדאַרפסטו רעגען.

אַ כמאַרע רוקט זיך, אַ רעגען וועט זיין. מהיכא-תיתי וועט זיין — וועט זיין.

און אפשר וועט קיין רעגען נישט זיין. מילא, נישט — נישט.

וועט דאָך זיין דושנע, הייס. מילא, וועט מען שוויצען.

פייגעלעך פישצען, זשאַבעס קוואַקען. מהיכא-תיתי, זאָלען זיי פישצען, קוואַקען, וועמען געהט דאָס אָן? זיי קענען — פישטשען זיי, קוואַקען זיי, ניט דיין באָבע׳ס עסק.

שטויביג, שלעפּעריג איז אַרום, אָהן אַ שום פאַרב און אויס-דריק. אַלעס איז דורכגעדרונגען מיט אַ מהיכא-תיתי-פוילקייט. די געדאַנקען אין קאָפּ ווערען שיטערער, צורינען. עט, מהיכא-תיתי, וועמען אינטערעסירט דאָס? לאָז שלאָפען...

משה סטאַווסקי.

(אידיליש).

אין מזרח געהט אויף די זון, ווי אַ פייערדיגע „דוהע" און שיקט איהרע שטראַהלען־„אָגלאָבלעס" אויף דער ברייטער, גרויסער שטאַהל.

צוריק געהען די פערד פון „נאָטשלעג", די היהנער קריכען פון „סיעדעא", די טשערעדע קומט פון „ראַנקעס", די בעלי־הבית'טעס מעלקען די בהמות, און עס הערט זיך אַ שטילער ס־ס־ס פון אַ מעלקען אין אַ דויניצע אַריין, אַ מעלה־גרה'ן פון בהמות און אַ פּאַטשען אין די פולע אייטערס...

פון הינטער'ן אוהאָל טראָגט זיך אַ קוואַקען פון דער ראַבער קוואָקמוכע און אַ פיק־פיק־מעלאָדיע פון אַ טוץ קליינע פּיסקלעך ציפליאַטעס.

אַ פערבענקטער פערד האָט זיך אין אַ לאַנגען הירזשען צולאָזען, ביים „זשלאָב" האָבען חזירים געכרוקעט... אַ האָהן האָט געקרעהעט... אַנ'אָקס האָט געמרוטשעט... אַ קאַץ האָט געלעקט סמעטענע... אַ ציג האָט דאָס בערדעל געטרייסעלט און אַ יונג לאָשאַק'ל האָט דעם ויידעל פעררויסען...

ערגעץ וואו האָט זיך אַ הונד צעוואָיעט, אין אַ יאָמערדיגען כליפען צוגאָסען: האַו, האַו, האַו!...

די שטאַהל האָט זיך געריהרט... די בולאַנעס ביי די „קליאַטשעס", די מגושמ'דיגע שפּאַן־אָקסען, די ביקלעך און קעלבער, קעלביגע און אָבגעקעלבטע בהמות — אַלע האָבען זיך אויפגעוואַכט. — טפּררררו! דער טאָג איז דאָ!

קאַבּרין-ליבין.

(אַמעריקאַניש).

וועל, די הויכע טשימניס פון די פעקטאָריס, הימעל-קראַצערס און טענעמענט-הייזער סמוקען מיט זייערע פייפען און הילען די סטריטען אין אַ נעבעלדיגען אָווערקאָוט.

דער עלעוועטעד רוישט אין דער לופט, לויפט, איילט און פליהט האַררי-אַפּ פערביי די ווינדאָוס פון שאַפּס, סטאַרס און פעקטאָריס, ווי טשילדרען-פענטס-אַפּערייטאַרס באָט'ן-האל מייקערס אַרבייטען אָווערטיים.

אַ שטיקעל לבנה, ווי אַ צובראָכענער זילבערנער דאָלאַר בעלייכט די רופּס, קוילטס, פּיללאוס אויף די פייער-עסקייפּס, בעזילבערט דעם סיידאָוואָוק פון מיסט-בארעלס דאון-סטרעז. שפּילעט אויף די סטענדס, פושקאַרטס און פעדלערס, וואָס שטעהען און מאַכען אַ לעבען.

באָט גיך פערשווינדט דאָס שטיקעל לבנה הינטער אַ קאַרנער פון פייק סטריט, ווי זי וואָלט מיט אונז אַ טריק געשפּילט. אַלבעשטע זי מיינט, מיר זענען גרינע, און זי מאַכט מיט אונז מאַנקי ביזנעס. אַ בלאָף — און דאָטס-אל!...

נעווער מאָנד, מיר האָבען געז-לייטס אָל-רייט...

מנחם — זילבורג.

(מאָדערניסטיש)

געווען איז עס אַ שבת׳ע׳נאַכט, וואָס פאַלט אויס פונקט נאָך דינסטאָג.

דער שבת׳ע׳נאַכט איז איינגעהילט אין דינסטאָג, דער דינ־סטאָג אין שבת׳ע׳נאַכט און ביידע שווייגען... און אין דאָס שווייגענדיגע שטילקייט פיהלט זיך דער געמאַרענירטער בין-השמשות...

און דער פאַקענטרעגער קוקט צום בין-השמשות און דער בין-השמשות קוקט צום פאַקענטרעגער און ביידע שמעקען מיט מדבר-ריח.

אַלע פאַקענטרעגער שמעקען מיט מדבר-ריח...

און דער ווינט דרודעלט, טאַפּט מיט זיינע ווינטיגע הענט די ריח׳דיגע בוימער, העצקעט זי, ווי ער וואָלט וועלען פון זיי בלעכענע גאָמעלקעס מאַכען.

עס איז שטיל און דאָך איז עס נישט שטיל. די שטילקייט רעדט און דאָך שווייגט זי, עס שווייגט, און דאָך הערט זיך ווי— אַ גלידשוועסטערקינד וואָלט שאַטקעווען קרויט.

אַלע גלידשוועסטערקינדער האָבען ליב צו שאַטקעווען קרויט.

און דו זעהסט די טונקעלקייט אין דער פוסטקייט און די פוסטקייט אין אַ מלבוש פון ווערטער און משוגעת.

דער יורד

פֿון דוד בערגעלסאָן.

דגוש-חזק איז געזעסן אין דער גביריש-לעבלעך אָנגעוואַרימטער וואַנע און האָט געטראַכט, אַז דאָס זיצט ער, דגוש-חזק, אין דער גביריש לעבלעך-אָנגעוואַרימטער וואַנע און נישט קיין אַנדערער. אַז אין ראָקינטנער וואַלד וואַקסן בוימער און נישט קיין גאָמעלקעס, אַז ווינטער איז קאַלט ווייל עס איז אַ פראָסט און אַז על-פּי-שכל באַדאַרף אים יעצט קלינגען אין רעכטן אויער...

פאַרוואָס? אָט גלאַט אַזוי זיך.

ער האָט געקוקט אויף זיינע שוואַרצהנעוודיקע נגידיש שווייגנדיקע און יורדיש-באַוואַקסענע פיס און ווידער געטראַכט:

„זיי זענען באַוואָקסן אָט די פיס מיינע אָט-די-אָ. אפשר צופיל באַוואָקסן.

„פון וואַנען וואַקסן זיי אָט די פיס?

צין צימער האָט געשמעקט מיט גרויס-סוחרישע בעזים-בלע-טער, מיט אַריסטאָקראַטיש-יחוסדיקן קאַרבאָל-זייף און מיט מאָדנע מרה-שחורהדיקן, ׳אפשר צופיל מרה-שחורהדיקן שמעק-טאַבאַק.

עס איז געווען מאָדנע.

איז אָט!

ליגט ער דגוש-חזק און געניצט מיט לאַנגע נאָגנדיקע, לאַנג-הבדלה-אויסגעצויגענע געניצן, ווי די כפל-שמנה׳דיק „פרילאַ-גאַטשנעס" פון זיין מחבר.

אַרום אים מיט מאָדנע טריט דרייט זיך חמשה עשר דער שדכן, אָט דער חמשה עשר, וואָס האָט שטענדיק ליב צו זיין אַ געלער.

שוין אפשר צופיל אַ געלער.

דגוש־חזק שטעלט זיך אויף אין וואַנע. ער איז מאָדנע נאַס, גבירישׂ־נאַס. איז ער אָט דער בין־יחידישער דגוש־חזק און ער טראַכט:

„אַרום וואַקזאַל דרייען זיך אַרום מענטשן דאַנטיסטן און אַקושערקעס און העברעאישע לערער, און אַלע זענען זיי טרוקן און אָנגעטון און נאָר ער איינער אַליין איז נאַס".

אַ רחבות־יחוסדיקע פּאַרע שלאָגט פון זיין ירושה־נאַקעטן גוף. חמשה עשר נעמט די מיט וואַסער־אָנגעזאַפּטע, בערגעלסאָן־לשון־אָנגעשוואָלענע גאָמבעקע און אָט:

„ער'ט רייבן. אוודאי ט'ער רייבן. פאַרוואָס זאָל ער נישט רייבן אָט דער שדכן?"

און אָט:

חמשה עשר נעמט רייבן דגוש־חזקס פּלאַסטיש־געפורמטן נגידיש־יורדישן הינטער טייל און אַ געפּיל איז ביי אים אַ מאָדנער, אַ שדכניש־קבצניש־לעקיש־לעקערישער געלבלעך־אונטערטעניקער ווי זיינעם אַ פּעטער זאָל געווען זיין ענג אין סטאָן.

און ער טראַכט.

„דאָס וואָס איך רייב איצט האָט גאָר קיין פּנים נישט..."

און נאָך:

„וואָס פּאַר טיף־שכלדיקע געניאַל־המצאהדיקע ווערטער אָט דער מחבר לייגט מיר אַריין אין מויל אַריין, אָט דער מחבר".

ער קען שוין איינמאָל אַריינזאָגן, אָט דער מחבר.

דגוש־חזק איז מיר צוציגן נאָגנדיק מיר. ס'איז נאָך אַלעמען. באַדסאָן נודיעט אים, דער לאַנגער והוא־רחום נודיעט אים, דער געלער שדכן נודיעט אים אויך.

וואָס דרייט ער זיך דאָ אַרום אָט דער געלער קבצן און מאַכט אים אַ תל פון זיין הינטער־חלק?

און עס פּאַלט אים פלוצלונג איין אַ געדאַנק.

ער'ט עסן אַ פּוטער־פּלעצל.

שמוגלערם

פון עוזר ווארשאווסקי.

פאַנטל גנב שטעקט אַרונטער זיין רעכטע האַנט הינטער זיין וואַטאָוון לייבל, די לינקע הינטערן קאָלנער, מיט דער דריטער האַנט נעמט ער זיך קראַצן אויבן אַרום, ביי דער פלייצע, ניט ווייט פון פיאַטע, און זאָגט צו זיין ווייב:

— גליקע, אַ כאָליערע דיר אין די ביינער.

— אַ פייער אין דיינע געדערים, — ענטפערט אָפּ גליקע פון צווייטן געלעגער — וואָס ווילסטו, אַלטער שיקסע־קריכער?

— גאָרניש'. איך וויל זיין נאַטוראַליסטיש, קראַץ איך מעך, און שעלט זעך, און רייד געמיינע דיבורים.

— אַ כוואַראָבע דיר אין די געהירן.

פאַנטל נעמט אָנטון די קאזשעלקע, און זאָגט צו זיין ווייב:

— אַ פייער זוכט מעך, איך פאָר קאַ' וואַרשע מיט שמיגל.

— ווער דערוואָרגן — ענטפערט גליקע.

פאַנטל גיט אַ זבענק מיט דער כאָליאַווע זיין ווייב אין מעוּוברתן בויך אַריין. דאָס ווייב איז מפּיל.

— פּאַנטל גנב! זע, וואָס האָסטו געמאַכט?— שמייכלט גליקע.

— אַ פייער זוכט מעך, גיב'ס אַהער ס'מפּיל קינד, וועט עס מיט מיר פאָרן קאַ' וואַרשע מיט שמיגל.

פאַנטל נעמט ס'מפּיל קינד אונטערן סערמיאַגע און לאָזט זיך גיין. אין קעך אויפן שלאָף־באַנק שלאָפן זיינע צוויי זין, מענדל און אורקע.

— אַ קרענק דיר, גיב זיך אַ רוק! — זאָגט מענדל.

— אַ בראָך דיר אין די פּיס! — ענטפערט אורקע.

— אַ פּייער זאָלסט איך ביידן — זאָגט פּאַנטל. — שטייט׳ך אויף וועלן מיר פאָרן קאַ׳ ווארשע מיט שמיגל.

גאָך דעם גוט־מאָרגן גייט דער טאַטע מיט די בנים צו פּעלטען.

ביי פעלטען זיצן שוין אַלע „פּשיאַטעלעס״ שמוגלאַרס: דער רב, די רביצן, דער דיין, טראַלקע ביליק, יאַסקע באָק, יאַז דער סטודענט, בוידל קאַטלעס, חנה די זאָגערין, מאיר דער ראש ישיבה, יאָשעק בורדזע; זיי טרינקן בראָנפן און קוועטשן שיקסעס.

— אַ כאָלערע זאָל ענק אויסדוישען — מאַכט פּאַנטל — איר זליזקעט בראָנפן און מיר גיט עטץ קאַדוכעס.

פּעלטע דערלאַנגט אים אַ מולטער בראָנפן.

— נאַ, טראַסקע אַריין, אַ נכפה דיר.

פּאַנטל זלייקעט אויס דעם מולטער בראָנפן. ער צעגראַשט די ליפּן, זאַכלישנעט זעך און ווערט זאַגלושט.

— אַ צעזעצעניש ענק אין די ביינער, — זאָגט ער — איך וויל ניש׳ קאַ׳ בראָנפן, איך וויל שיקסעס.

— הינטישע יוכאַ — שרייט מענדל צום טאַטן, ניש׳ טשעפּע די שיקסעס. וואָרען איך וועל דיר דעם ציפערבלאַט צעבויגן!..

— און איך וועל דיר די קישקעס אַרויסלאָזן, טאַטע — זאָגט אורקע.

אַקיצע אַדוווע, דער טאַטע מיט די בנים שעכטן זיך שוין. פּאַנטל זבענקעט מענדלען אין די באָקעס, אורקע מאַכט זיין טאַטן בלאָע אָנגעלאָפענע קישקעס, מענדל האַקט אונטער דעם טאַטן די זשעברעס און ביי אַלעמען יוכט די נאָז.

— אַ טויטע פּגירה זאָל ענק אויסדוישען — זאָגט דער רב — וואָס האָט עטץ זעך צעטשאַכמערט. אַ טאַטע מיט קינדער זאָלן זיך זבענקען, סאַ כּילע אַשעם, נאַמיר גיין שפּאַנען די קאָבילעס און פאָרן קאַ׳ ווארשע מיט שמיגל.

— אַ כאָלערע אין דיין קאָפּ — זאָגט דער דיין און גיט דעם רב אַ זבענק אין די זשעברעס און רייסט אים אָפּ דאָס לונג־און לעבער — אויף מיינע „מונעס״, זאָל מאַר אַלע ׳זוי

לייבן, ביזט אַ יאַט!

חברה שמוגלאַרס גייען אין שטאָל שפּאַנען די קאָבילעס.
דער אוגער דערזעט די שיקסעס, צוהירזשעט ער זיך, ווי אַ
פערד: הי, הי, הי!..

איצט פאָרט מען שוין. אין וואָגן ליגט ס׳גאַנצע שמוגל:
יאָסקע באָק, דער רב, די רביצן, טראָלקע בילץ, די זאַגערין,
בוידל קאָטלעט, דער מוירע הוראָע, דער סטודענט, יוזשעק
בורדזע און די איבעריקע שיקסעס.

און אַז דער טראַקט איז לאַנג און עס איז זייער נודנע
צום האַרצן, זאָגט דער רב:

— אַ פייער זוכט ענק! ס׳איז קאַלאַמוטנע אונטערן לעפע-
לע, גאָמיר זיך זבענקען.

אַקיצע אַדוווע — מ׳שעכט זיך ווידער: פּאַנטל זבענקעט
יאָסקע באָק אין די זשעברעס. טראָלקע בילץ טרענט דער רב
די זייטן, יאז דער סטודענט בויגט יוזשעק בורדזען דעם ציי-
פערבלאַט, מענדל מאָטעוועט דעם דיין די קישקעס. אַזוי זבענ-
קעט מען זיך, ביז עס קומט צולויפן אורקע מיט אַ יאַכמער:

— אַ צעוועצעניש ענק אין די באָקעס! די וואַך קומט!
באהאַלט׳ך דאָס שמיגל!

חברה נעמט באַהאַלטן דעם שמיגל. טראָלקע בילץ באַ-
האַלט דעם רב אין אַרבל, בוידל קאָטלעט באַהאַלט דעם דיין
אין כאָליאַווע, יוזשעק בורדזע שלינגט אַראָפּ די רביצן, דער
רב פאַרשטעקט די שיקסעס אין יאַרמולקע, די שיקסעס באַהאַלטן
דעם פערד-וואָגן אין זאָק און אַזוי בלייבט מען שטיין אָן אָטעם.
בלויז איין פּאַנטל מיטן מפיל-קינד לויפן אַקיגן דער וואַך.

— עי יודע! האָבן זיי שמוגל?— פרעגט די וואַך, וועלכע
באַשטייט פון 300 זעלנער פיעכאָטע מיט האַרמאַטן און אַרטילער״ע.

— אַ פינסטערע פגירה ענק אין די געדערים — שרייט
פּאַנטל און נעמט פּאָכען מיטן מפיל-קינד רעכטס און לינקס
און לייגט אַוועק די גאַנצע וואַך קאַלט אָפּגעקאָכט אויפן אָרט.

חברה שמוגלאַרס פאָרן ווייטער.

— אַ פייער זוכט ענק!

שניאור.

מעשי בראשית.

אַלע נאַכט פלענטשען זיך מיר
מעשיות, חלומות און נעכטיגע טעג —
זאָל עס פאַלען אויף פוסטע
פעלדער און וויסטע וועלדער...

גאָט, שאַפונגס־געדאַנק און אַ בייזע וועטשערע.

א.

אין אָנפאַנג האָט גאָט ניט געוואוסט, ווער עס האָט איהם פערשלייערט.

אַ גרויסער כאַאָס האָט געהערשט, אַ מיש־מאַש, אַ משונה־דיגער קאָפּעדראַציע, אָהן פאַרב, אָהן צייט, אָהן אַ גרעניץ, אָהן אַ ציל, אָהן גע־צאַנק, אָהן לייב און לעבען, כדומה, ווי אַ מעשה־בראשית־פּאָעמע.

דאָס איז געווען ניט קיין פינסטערניש, וואָרום פינסטער איז ניט ליכטיג, עס איז געווען ניט קאַלט, ווייל קאַלט איז ניט וואַרעם און וואַרעם איז ניט קאַלט. מ׳מעות עס איז געווען אַזוי — לעבליך; עס איז געווען ניט קלאָר, ווייל קלאָר איז ניט משוגע און משוגע איז ניט קלאָר און קלאָר איז ניט שוואַרץ און שוואַרץ איז אַ שוואַרץ־מאה׳ניק און אַ שוואַרץ־מאה׳ניק איז שכור און שכור איז ניט ניכטער...

הכלל, עס איז געווען — זאָל איך אַזוי וויסען פון בייז, אויב איך וויים וואָס עס איז געוועזען.

ב.

און גאָט האָט געשלאָפען.

ניין, ניט געשלאָפען האָט ער! אז מען שלאָפט, שנאָרכט מען, און גאָט האָט נישט געשנאָרכט.

טאָ וואָס־זשע פאָרט האָט גאָט געטוּן? — גאָרנישט.

און אַז עס איז ניטאָ וואָס צו טון, שרייבט מען פּאָעמעס און באָבע־מעשיות פון ששת ימי בראשית אָן...

ג.

און עס האָט זיך געשאַפט אַ שאַפעניץ.

אומגעלומפּערטע ברעקלעך, שטיקלעך, פּיצלעך משוגעת'ן און ווערטער האָבען זיך געטראָגען, געשוואומען, געפלויגען הענדום־פּענדום —

— צו וואָ־אָס?! — האָבען די כאַאָסען געהאָלדערט.

— מען פרעגט צו ווען?! — האָבען די אייביגקייטען געפּירכעט.

— האָפּ־טשיק־טשאַק! — האָט דער שאַפונגס־געדאַנק גע־הירזשעט.

נאָר קיין בעדייטונג האָט קיינער ניט געוואוסט; אַפילו גאָט אַליין, וואָס קיין סוד איז איהם ניט צו שווער, האָט אויך ניט געוואוסט, וואָס אַזוינס איז בעהאַלטען אין דעם מוטנעם פּער־וואָלקענטנעם „האָפּ־טשיק־טשאַק” אַפילו שלמה המלך, וואָס האָט געוואוסט, וואָס אַלע חיות, עופות, שרצים און דעקאַדענטען רעדען, — האָט אויך ניט פערשטאַנען מאי דקאמרי רבעצין.

ד.

און דער שאַפונג-געדאַנק איז געלאָפן, געלאָפען איבער ווייסטע פעלדער און פוסטע וועלדער, דאָרט וואו עס ענדיגען זיך אַלע ציפערען, לאָגיק, צייט, אָרט און שכל הישר...

— לאָם — שטאַ — די — ריי לאָם! — האָבען די כאַאָס-אָבגרונדען געבורטשעט ווי פון בויך אַרויס.

— קודער — מודער — פודער! — האָבען געפּאַנפעט די פערבאָרגענע תהום'ען.

— קאַזאַ — טשינאַ — באָם! — האָבען מיליאַרדען וועלטען אָבגעקלונגען.

— דזוואַי פּאַראָם! — האָט גאָט בּביכל אַליין געמאַכט „אַ ויצעקו".

ה.

און די שאַפונגס-פאַנטאַזיע איז געלאָפען. ווי אַ סקאָראָכאָד איז זי געלאָפען, ווי אַ פאָזשאַרניק אויף אַ שרפה, ווי אַ גאָראָדאָוואָי נאָך אַ גנב. און אייביגקייטען האָבען איהר ביי די פּאָלעס געכאַפט, און פוסטקייטען האָבען איהר זאַלץ אויפ'ן עק געשאָטען, און זי איז אַלץ געלאָפען, געמאַכט קאָזעלקעס און געהירזשעט:

— איך בין!...

— דו ביזט! — האָבען וועלטען אונטערגעכאַפּט.

— וואָס בין איך?

— אַ גרויסער! — האָט דער מיש-מאַש געהילכט.

— אָ, יע, איך בין גרוים, אַלמעכטיג אין לשער! פון כאַאָסען מאַך איך פּאָטראַוועס; מיט גאָט בין איך אַ פּאַני-בראַט! מיט אייביגקייטען בין איך חבר-לאַפּ! איך שאַף, און טו, און מאַך, און לויף גאַלאָפּ, און קלאַפּ, און פייף. עס געהט אַ גאַנג —

און רוף מיך קנאַק-ניסעל!

אנכי.

רש אבא.

האַ?.. וואָס זאָגסטו?.. מנאָ!.. עמ.. בע.. מע..
איך רעד פון אַמאָל... פון אַמאָל רעד איך... פון אַמאָליגע יאָהרען... ניטאָ אַמאָליגע יאָהרען... שייך... מ'ממע... ב'בב—ע..
אוי, אוי, אוי... הו!..

איך רעד בכלל... בכלל— גאָרנישט.. אָבער לגמרי גאָרנישט... וואָרום וואָס?.. וואָס?.. האַ?.. וואָס זאָגסטו?.. פרעגסט עפּעס?.. עפּעס?.. האַ?.. צו וואָס זאָג איך צוויי מאָל אַ וואָרט?.. דריי מאָל אַ וואָרט?.. פיר מאָל אַ וואָרט?.. פינף מאָל אַ וואָרט?.. צעהן מאָל אַ וואָרט?.. פון אַ וואָרט אַ קוואָרט?..
כ'ווייס?.. אַ דאַגה הָאָסטו. מ'ממע... בע... הו...

אַמאָל... אַמאָל... הו—הו—הא... איך געדענק.. וואָס זאָל איך דיר זאָגען?.. עס געדענקט זיך... עס געדענקט זיך... נאַרישקייטען געדענקען זיך... האַ?.. וואָס זאָגסטו?.. ניט כדאַי?.. ניט כדאַי צו בעשרייבען, זאָגסטו?.. המם... בע... מע.. עך—כע—כע...
וואָרום וואָס?.. הו...

אָט אַזוי איז אַלץ אַנדערש אַמאָל געווען... עך—כע—כע.

אמאָל... אמאָל... אַנדערש... נאָר אַנדערש... אַמאָליגע יורען... אַמאָליגע שרייבער... געהאַט וואָס צו זאָגען... אָנגעפּילט אַ ביכעל... אַ גאַנצעס ביכעל... פון טאָוועל ביז טאָוועל... אויף די טאָוולען געשריבען... ווער געדענקט ניט זייער: „לבלי להשאיר את דניר חלק... פּש-פּש-פּש... און דוקא „אָהן“... אַלץ איז ביי זיי אָהן... אָהן... פּינטעלעך... אָהן פּאַסקעס... וואָרום וואָס?..

און איצט?.. עך-כע-כע... איך זאָג אייך — שווער... דורכויס ברעקלעך... שטיקלעך, פּיצלעך... סקיצלעך... עס ווילט זיך אַ גרויסעס... אַ דיקעס... בוך אָנשרייבען... עס בייכט זיך, עס קיצעלט... אוי-אוי-אוי!.. הו—האַ!..

קלער איך... אַ מענש איז דאָך אַ מענש—קלערט ער...קלערט ער... דערקלערט ער... אַן׳עצה... אַ סגולה: לאָזט ער איבער לעדיגע בלעטלעך... בלעטלעך פון פאָרענט... בלעטלעך פון הינטען... בלעטלייך אין מיטען... פּוסט און וויסט... מאַכט קראַטקאָ אַ צאַצקע... אַ צאַצקע פון פאָרענט... אַ צאַצקע פון הינטען... אַ צאַצקע... אַן׳המצאָה!.. אוי-אוי-אוי...

דער נסתּר.

„קוׄקעריקו . . .“

געווען איז עס היינט אָדער נעכטען אָדער אייערנעכטען אָדער אייער-אייער-נעכטען אָדער אין אַ טאָג, וואָס איז ניט היינט און ניט נעכטען און ניט אייערנעכטען און ניט אייער-אייערנעכטען, האָט ווייט הינטער די האָריזאָנטען, וואו עס שפּראָצט מיט פלוידעריי און זויער-מילך, מזרח-חופּה און פּאָדעשווע-טשוועקלעך, זונען-שפּראָץ און טוואָרעק-קעז, הימעל-בּלוי און תּרגום-לשון — דאָרטען האָט ער זיך געוויזען און ווידער אַמאָל זיך געוויזען — דער האָהן !..

דער האָהן האָט זיך געוויזען.

— — — — — — — — — — — — — — — —

ווי דער היי־יגער זקן-דראָנג, איז ער אויפגעגאַנגען, לעכצענד-בּלאָה געטובל׳ט, גרין און רויט פונאַנדערגעכאַנדריטשעט, — האָט ער געקוקט אַהין — צום לאָמפּ!

הויך און העכער האָט ער געקוקט, ווייט און ווייטער האָט ער געקוקט, טיף און טיפער האָט ער געקוקט. ענדליך האָט ער אַ לאַנגען אויסגעצויגענעם קריעה געטון:

— קו-קע-רי-קו! !...

און ניט קיין קוקעריקו איז עס געווען, נאָר אַ הייליגעס תּפילה-ליעד!

מיין גאָט! און איך האָב געמיינט, אַז דאָס איז אַ פּשוט'ער קוקעריקו!

וועה מיר! וועה מיר! איך האָב מיין וועלט פערשפּילט!...

און אַ ליד ווערט פון דעם „קוקעריקו!" בעשאַפען. פון תהו-ובהו קומט דאָס ליד, פון פינגער-זויג און טראָפּען-שווייס וועבט זיך דאָס ליד, פון פּראַצע און קעסעל-פּויק ערהויבט זיך דאָס ליד: הילך, פּראַל, פּראַטש, אוי, ווידער-קול! הילך, פּראַל פּראַטש אוי, ווידער-קול!

הימעל און ערד און סטרושטשע-באָב!...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

און די תפילה ציהט און בעט זיך פאַר גאָט. אין ווייטקייט בעט זי זיך מיט רחמים-קלאַנג און צעפּציכע בעט עס זיך, מיט פאָווידלע און בעט-געוואַנט בעט עס זיך:

גוואַלד, הער אויף!

דער געדרודעלטער קוש.

פון אַ שאַלקהאַפטיגען מאַנספּאַרשוין.

(אַ שטיקעל ראָמאַן אין ר׳ מרדכי׳לעס איבערזעצונג.)

די סוסים האָבען אַרויסגעלאָזען אַ בגלופנדיגען הירזשען, אַ מין געדריידעלטער תקועה-גדולה מיט אַ מרחה-טפחה צוזאַמען, פערשנאָשקעט מיט אַ שלשלת און געבליבען שטעהן ביי דער אכסניה אָץ-קוצץ.

באַלד איז פון קאָליאַס-וואָגען אַרויסגעגאַנגען אַ יונגער זכר, אַ שררה, אַ גרויסער לייט פון דער עסטרייכישער פש־פש־פש, אודאי אַ יענעראַל, אַ גראַף אָדער אַ פעלדשער.

ער גיט איבער דעם משרת זיינע זאַכענישען און נעמט מיט שטרויכלענדען אימפעט אַרומשלענדרעווען איבער די רחבות׳-דיגע חדרים פון אָץ-קוצץ אכסניה, צו פאַנגען אַ רויב אין אַ פרויען-געשטאַלט. ער שלענדרעוועט, שלענדרעוועט און אויף צו-פיקעניש געפינט ער נישט זיינע מענערישע „חפציות“...

דאַן ווערט ער גערייצט פון אָנגעדראָלענע רוגזה, קנורט-וואָכטשעט, לויערט לעפיש-נאַריש אַרום און אַרום און הינדערט מיט אַ הינדערניש; זיינע קנאָכען טראָמפּלען, זיינע לעפצען שמו-צערען און זיינע נאָזלעכער פאָכען מיט גרויס גרימצאָרן, ווי אַ

קליאַטשע פון זלידנע פליגען געביסען.

ער קומט אַריין אין אַ אכֿל-צימער און פאַר זיינע קוקערס ענטפלעקען זיך צוויי פאַרשוינען: אַ נקבה-געשטאַלט און אַ יאַטל, אַ בן-זכֿר.ביידע בעשיינפערלאַך עלעגאַנט, היבש קערענדיג און דיק און אָפּענבאַר תאוה׳דיג. איהרע שענע מלבושים אויף די לענדען זענען פול מיט וואוילגלוסטיגקייט און איבוועניגסטע אייטעלקייט; איהר שלום-ושלוה-קוק אין די בליצעלדיגע אויגען, וואָס לוגען אַראָב ווי פון אַ האָכבעריגען באַרג,—האָבען אונזער מאַנספאַרשוין געפלעפט מיט אַ געפלעפטע דבקות און מיט לייטזעליגע לייטזעליגקייט.

—אַך, ווען זי זאָל נישט געווען זיין אַזוי אגב-אורחה׳דיג, האַרטנעקיג און סטרעקאַטע!—האָט ער געשטאָלפערט אין זיינע געדערים, פערוואָרפען דעם קאָפּ באַלכֿסן, ווי אַ פּיפּערנאָטער און זיין אינגעווייד האָט געשטרודעלט, געבורטשעט מיט אַזאַ ירגזון, ווי מען וואָלט דאָרט קליפּערן מיט קלאַפּערגעצייג.

איך און פרץ

אביסל זכרונות צו זיין יארצייט

פון ד"ר גרשון לעווין.

פון זינט איך געדענק, האב איך געפלעגט צו זיין א זייער סימפאטישער מענטש, הגם איך האב געפלעגט צו שטאמען פון זייער אן אנשטענדיקע פאמיליע. מיין פאטער האט געפלעגט צו זיין א ברונעט, ווייל ער האט געהאט א גרויסע העברעאישע ביבליאטעק פון רוסישע ביכער. מיין מוטער איז געווען פון מיטעלען ווקס, נאר זייער א געבילדעטע אין צאינה וראינה. מיין עלטערער ברודער האט געפלעגט צו לעזען שערלאק האלמס און דאסטאיעווסקין, מיין יונגערער ברודער האט געטראגן א הארטן קאפעלוש און איך בין געווען אן עקסטערן.

מיין פאטערס מי מיך צו מאכן פאר א העברעער האט זיך אים פאלשטענדיק איינגעגעבן. איך בין געווארן א סטודענט פון זיבעטן קלאס גימנאזיע.

אלס אינטעליגענטער מענטש, האב איך זיך אויפגעטראגן נאר מיט אינטעליגענטע מענטשען. אזוי למשל, האב איך געהאט א פריינט, זייער אן אינטעליגענטער מענטש, מחמת זיינס א ברודער האט געהאט אן אפטייק-סקלאד אין סלאנים.

דערוויסנדיג זיך, אז איך האב אזא אינטעליגענטע נשמה, האבן אלע אינטעליגענטן געזוכט זיך מיט מיר צו באקענען. אזוי האט אויך פרץ, אויף וועלכן מען זאגט, אז ער איז געווען א גאנץ אינטעליגענטער שרייבער,—געזוכט מיט מיר זיך צו טרעפן.

איינמאל האט מיך פרץ געטראפן, ווען איך האב גע-

שפּילט אויף דער פּיאַנאָ ער האָט זיך צוגעהערט און געזאָגט:
— איר באַדאַרפט קענען שרייבן.
אויף מאָרגן האָב איך אים געבראַכט מײַנס אַ נאָוועלע.
ער האָט עס איבערגעלעזן און געזאָגט:
— איר באַדאַרפט קענען שפּילן פּיאַנאָ.
פּרץ האָט געהאַט אַ נאָז פאַר אַזעלכע זאַכן.
איך האָב גלייך דערפילט, אַז איך וועל האָבן אויף אים אַ גרויסע השפעה.
איך גלויב אין דעם ערשטן איינדרוק, וואָס אַ מענטש מאַכט אויף דעם צווייטן.
אַזוי איז אויך אין דער ליבע. דער ערשטער רושם, וואָס אַ מיידל מאַכט אויף אַ מאַנסביל, שפּילט אַ גרויסע ראָליע, הויפּטזעכלעך, ווען דאָס מיידל איז אַ שיינהייט. ווען אָבער דאָס מיידל איז אַ פאַרזעעניש פון זיין ליבן נאָמען איז דער רושם נישט גוואַלדיק.
דעם דאָזיקן געדאַנק האָב איך אַמאָל אַרויסגעזאָגט פּרצן האָט ער מיר געזאָגט:
— איר וואַקסט אַ דענקער.
איינמאָל האָט מיר פּרץ געשענקט זיין „עוויקע־פעדער״ און האָט מיר געזאָגט:
— שרייבט שוין בעסער רעצעפּטן איידער דערציילונגען.
איך בין געווען געשמייכלט און גליקלעך.

„טרעאַטער“

דראמען.

פרץ הירשביין.

איינזאמע ווערטער.

פון דעם ציקעל סימבאָליש-אימפּרעסיאָניש-נודנע-אַרבעס-צום-האַנטיגע פּיעסען.

פערזאָנען:

יאָשע (געהט אויף איין פוס).
מאָשע (פּייפט מיט די נאָז).
נאָשע (שפּייט אין סטעליע).
שאָשע (קריכט אויף די גלייכע ווענט).
דוואָש (כאַפּט פליגען).

די ביהנע שטעלט פאָר: אַנ'איינזאַם הייזעריג הייזעל, אַ טונקעל-גראָהען באַק-אויווען; אַ טרויעמענד-דופּטיגע דייזשען; אַ געהיימניספולען לאָקשען-ברעט און אַ פערגליווערט בענקענדען ריב-אייזען. די אַלע זאכען וועט מען ערשט מאָרגען קויפען.

ערשטעס בילד.

ס אָ ש ע (פערצווייפעלט): און די אַרבעל זענען צוריסען פון די עלעבויגענס העגנען שטיקער. און עסען ווילט זיך.

י אָ ש ע: און א זשילעטקע דאַרף איך, מיט ברוסטינענע קנעפלעך, מיט אַ ספּראָנזשקע פון הינטען...

נ אָ ש ע: און איך האָב אַזוי האָלט לינזען...

(דריקענדע שטילקייט).

מ אָ ש ע: (פערטראַכט) טיק-טאַק, טיק-טאַק, טיק-טאַק... איינס, צוויי דריי... איינס, צוויי, דריי, פינטעלאַך, פּאַסקעלאַך... פינטעלאַך, פּאַסקעלאַך... איהר, מיינט עס איז אַזוי זיך סתם? ניין, איהר האָט אַ טעות ... דאָס וועט זיין אַ דראַמע..

י אָ ש ע: היי...

מ אָ ש ע: שטרוי...

נ אָ ש ע: מעקענע...

ס אָ ש ע: האָסט אַ באָזטיכעל? — וויש אָפּ די נאָז.

ד וו אָ ש ע: גוט-שבת, געלע! רעטאַך טראָג אַ ד!..

נ אָ ש ע: און איך האָב האָלט לינזען...

(עס פיהלט זיך אַריח פון געקאָכטע לינזען. פּאַרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם).

צווייטעס בילד.

יאָ ש ע: (שנייצט די נאָז) איך ווייס ... אוודאי... אין גאַליציען טראָגען יודען לאַנגע בערד; אין אַמעריקע געהט מען גאָר אָהן וואָנסען; אין רוסלאַנד טרינקט מען וויסאָצקיס טיי...

מ אָ ש ע: גראַם, שטראַם, מאַך מיר אַ לעטניק...

נ אָ ש ע: אַ פּאַטש אין גוט-שבת!

ס אָ ש ע: חו-הו-הו... הו-הו-הו...

ד וו אָ ש ע: און איך האָב האָלט לינזען... — —

(לאַנגע שווערע פּויזע).

מאשע: טיק-טאַק! — טיק-טאַק... טיק-טאַק.. איינס, צוויי. דריי... איינס, צוויי, דריי... איך שרייב דראַמעס, מיינע טעמעס האָבען אַ זעלטענע מעלה. אַ זעלטענע מעלה...

נאָשע: דהיינו?

מאָשע: מען קען זיי לייענען (מיט אַ גענייץ).

סאָשע: פֿון אויבען אַראָפּ.

דוואָשע: פֿון אונטען אַרויף.

יאָשע: פֿון רעכטס אויף לינקס.

סאָשע: פֿון לינקס אויף רעכטס (לאַנגזאַמ).

יאָשע: דערזעלבער זין.

נאָשע: דערזעלבער קלאַנג.

נאָשע: דיזעלבע ליריק.

דחאַשע און געדאַנק...

(לאַנגזאַם, עס הילט זיך שלאָפֿען. פֿאָרהאַנג).

א. ווײַטער.

אויפ׳ן פייער.

סימוואָליזעלץ אין 3 שטיקלעך.

פערזאָנען:

דער דיכטער.
העניאַך דער שוסטער.

ערשטער שטיקעל.

דער דיכטער (פערכאַנדריטשעט): אַ זאַפּטער געדאַנק קאַראַטשקעט זיך ערגעץ... אַ פערבלאָנדזשעטעס בורטשען... א פער׳חלומ׳טעס פירכען... ער קומט... ער געהט...

העניאַך דער שוסטער: גוט ג׳אָוועגד!

דער דיכטער: אין דעמערונג שלייכט ער... לעבער-גרוי ערשיינט ער...

העניאַך: גוט ג׳אָוועגד!

דער דיכטער: ווי צ וואַסערמויד געריטען אויף א קוטשערע שוועבט ער...

העניאַך: גוט נ׳אָוועגד...

דער דיכטער: איז עס אַ וואַנדער-גייסט, געשפענס-טער, אָדער חנה-סאָשע די בייגעל-בעקערין?

העניאַך: דאָס בין איך! איך, העניאַך!

דער דיכטער: וועלכער העניאַך!

הענאך: הענאַך דער שוסטער!

צווייטער שטיקעל.

דער דיכטער: איך טרינק דעם גלאַנץ פֿון דיין פֿערוויכערטען דאַשעק! איך זעה דיין געלע הערבסט־שטים!... אָ, הענאַך!

הענאך: איך טראָג אַייערע שטיוועל.

דער דיכטער: דיינע תחתונים מיט בלאַסע לבנה־לאַטעס געשטריקט, בלאַנקען גרוי־וואָלקענדיג, אָ, הענאַך!

הענאַך: איך האָב אייך געבראַכט אַייערע שטיוועל!

דער דיכטער: אָ, מיינע שטיוועל! מיינע מעלאַנכאָלישע שטיוועל, וואָס האָבען מיט איינציגע שטונדען צוריק אויפגעעפֿענט ווי צאַרטע בלומען אין פֿריהלינג זייערע מייל־עכליך און ענטפלעקט די טיפֿע סודות, וואָס די נאַטור האָט דאָרט פֿערבאָרגען: פֿינגער און הינעראויגען.

דריטער שטיקעל.

דער דיכטער (מיט שטיוועל־פּאַטאָס רעדט ער ווי פֿון היץ): צווישען שטראַהלען־געוועב און נאַכט־פֿעדעם זעה איך מיינע פֿערריכטע שטיוועל.

הענאַך: אַלץ הייסט שטיוועל?

דער דיכטער: ווי בלומען־שטויב לייכטען די פּאָדעשווע־טשוועקעלעך. אָ, הענאַך!

הענאַך: שוין איינמאָל טשוועקעלעך!

דער דיכטער: ווי אונשולדיגע חלומות פֿון בופֿלאָקסאָקסען גלאַנצען די פּאָדעשוועס, אָ, הענאַך!

הענאַך: שוין איינמאָל פּאָדעשוועס.

דער דיכטער: וואָס פֿאַר אַ הימלישען גליק זאָל איך דיר שענקען? אָ, הענאַך!

הענאַך: מיר קומט צוויי גילדען מיט אַ צעהנער!

ד ע ר ד י כ ט ע ר: נישט קיין גילדענס און נישט קיין צעהנערס וועל איך דיר געבען, נאָר שטימונגען... שטיקלעך וואָלקען וועל איך דיר צעהלען.... מיט דעמערונג וועל איך דיר בעצאָהלען!... שטראַהלען, חלומות... הארץ־קלאַפּעניש, נשמה־קוועטשעניש... ציהעניש, בענקעניש און ווינקעניש... אַ העניאַך!

ה ע נ אַ ך: מיר קומט צוויי גילדען מיט אַ צעהנער!

ד ע ר ד י כ ט ע ר: אוי ווערה, וואו נעהמט מען עס?

(דער שוסטער כאַפּט די שטיוועל און פערשווינדט אין דעמערונג).

(פאָרהאַנג).

סקאָרפּעטקעס

א דראַמע אין לויטער שטימונגען

נאָך יצחק קאַצענעלסאָן

פּערזאָנען.

ער.

זי.

אויף אַ פּרעמד בעטיל אויף פיר סימבאָליש-דעקאָרענטישע פיסלעך ליגט ער און טרוימט אַ טרוימאַכץ. פּלוצלינג, ווי פון אַ כשוף-שפּרונג, ווי אַ גייסט אין אַ קאַלדרע, שלייכט זי אַרוים. צווישען די פערשמאַכטע פינגער האַלט זי אַ גאָרטער-באַרטעל, אַ קנעפּעל, און אַ קאַמזויל. דעמערונג. אין פענסטער קוקט אַריין אַ סירקאַנטיגע לבנה.

זי: אַ, לאָז מיך, איך וועל אין דיין קאַמזויל אַ קנעפּעל איינגעהען...

ער: נעה.

זי: אַ, אַ בלעכערנעם קנעפּעל...

ער: יאַ... אַ קנעפּעל... אַ בלעכערנעם קנעפּעל... קנעפּ

פעל... טעפעל... קעפעל... קעפעל, טעפעל, קנעפעל. ווער

(חזר׳ט עס אזוי לאנג, ביז עס קומט די געווינשטע שטימונג. פויזע. זי זעצט זיך ביי דער זייט און קוקט אויף איהם מיט א קוועקזילבערנעם געלעכטער)

ע ר: א, לאז מיך, איך וועל דיין בערדעל צופען.

ז י: אוי ווע! איך האב קיין בערדעל. איך בין א פרוי- ענצימער!

ע ר: לאז מיך מיינען, אז דו האסט א בערדעל.

ז י: וועלכע בערדעל?

ע ר: א גרינע, בלאנדע, רויטע, ווייסע, געלבע, גרינע ברוינע, בלויע בערדעל.

ז י: (ווי אנ׳עכא) א גרינע, בלאנדע, רויטע, ווייסע, געלבע גרינע, ברוינע, בלויהע בערדעל.

(לאנגע פויזע, לקוי לבנה, שטארק פינסטער).

ע ר: שש... דו זעהסט?

ז י: איך זעה גארנישט. ס׳איז פינסטער.

ע ר: א דאגה האסטו. מען דארף האבען צום שטימונג.

ז י: כ׳מיין, אז מען דארף, זעה איך.

ע ר: וואס זעהסטו?

ז י: וואס דו ווילסט.

ע ר: א פירקאנטיגען בייגעל?

ז י: א פירקאנטיגען בייגעל.

ע ר: א בן פקועה?

ז י: א בן פקועה.

ע א: א בלאוען פערד?

ז י: א בלאוען פערד.

ע ר: לאנגע פארפעל ? קיילעכדיגע קרעפלאך, רונדע לאקשען?

ז י: (ווי אנ׳עכא) לאנגע פאר—פעל, קיילעכדיגע קרעפ—

ליך, רונדע לאָקשען...

(דריקענדע שטילקייט. זיי בעטראַכטען איינער דעם אַנדערען

מיט געקרייזעלטע קלעמעניש)

ע ר: סס... דו הערסט?

ז י: איך הער גאָרנישט, ס'איז שטיל.

ע ר: נאַרעלע, מען דאַרף האָבען צום שטימונג.

ז י: כ'מיין, אַז מען דאַרף — הער איך.

ע ר: וואָס הערסטו?

ז י: זאָל מען דאָס הערען אויף טראַסצעס.

ע ר: טראַך!...

ז י: באָם!

ב יי ד ע: בים, באָם. ביה — הו— הי.—

(דאָ קומט די אמת'ע שטימונג און דער פאָרהאַנג פאַלט).

דער כינעזישער באַגדיכאַן ציפּ-צע-

אָדער

רעקס מיט [illegible] : [illegible] די [illegible] [illegible] [illegible] און

דאס פּינטעלע יוד.

אַ פאָלקס-שטיק אין פיר אַקטען און זיבען בילדער.

פּערזאָנען:

זרח דער מלמד, אַן אַלטער מאַן, אַמאָל געווען יונג.

גנענדעל-יעליזאַבעטע, זיין ווייב, אַ פּרויענצימער.

פּרינץ פאַן פלאַסקעדרינע, זייער זוהן, געראַזירט, אַמאָל געהאַט אַ באָרד. טראָגט אַ שווערד מיט עפּאָליעטען.

חאַשע די יתומה, אַן אונטערגעוואָרפענע, האָרעוועט זיך ביי זיי אין שטוב.

טודרס, אַ משרת ביי ר' זרח'ן.

ציפּ-צע-דריפּ, אַ כינעזישער באַגדיכאַן, טראָגט אַ קליידעל, אויפ'ן קאָפּ אַ צעפּעל.

ציפּע-טשו, זיין ווייב.

יאָשע-יודע, אַ פּנירשער אין אַ קליין שטעדטעל נישט ווייט פון וואַרשא.

פאָלק, מחותנים, וואַכע-העלדען, חיל, אַ שמש, אַ מסדר-קדושין און אַ גראַמאַפאָן.

ערשטער אקט.

די ביהנע שטעלט פאָר אַ פּאַלאַסט אויף דער שמאָטשאַ גאַס אין וואַרשאַ: די וואָהנונג פון זרח דעם מלמד. טראַטאָרנע קאָלאָנאַדעס, סטאַטועס, לדערנע ליוסטרעס, גאַרדינען און גירלאַנדגאָען; אויפ'ן פאָל טעפּיכע פון לייבען- און טיגער-פעל ובכלל אַלע שענע דעקאָראַציעס, וואָס דאָס שפּאַטע פערמאָגט, שטעלט מען אַרוים אויף דער ביהנע. אַרום אַ טי- שעל, וואו עס ליגען אָנגעוואָרפען עטליכע צוריסענע סדורים און חומשים, זיצען: זרח, גנענדעל-יעליזאַבעטאַ, פרינץ פון פלאַס- קעדריגע, חאַשע די יתומה און טודרס. אַלע עסען וויעטשערע — געהאַקטע הערינג מיט איינגעמאַכץ. נאָך דער וועטשערע ווערט נאַכט. מיט-ווינט אויף די פעלדער ערגעץ בליהט די קאַרטאָפעל.

פּרינץ פאָן פלאַקסעדריגע (אויפשטעהענדיג פון אָרט): פאַטער! טייערער פאַטער! יעצט, אָבעסענדיג וויעטשערע, קען איך זיך מעהר נישט איינהאַלטען... איך מוז דיר זאָגען איינמאָל פאַר אלע מאָל, אז מיינע געפיהלע ווע־ען פערברענט פון ליבע צו איהר! (וויזט אויף חאַשע די יתומה) אָ, פאַטער, גיב אונז דיין ברכה און לאָז מיר מיט איהר הייראַטען.

ט ו ד ר ס : יאָקום בעמבע.

ז ר ח דער מלמד: היתכן? קען עס געמאָלט זיין? סטייטש דו מיט חאַשע די יתומה? זאָהן מיינער, די, וועלכע איך האָב הינטער אַ שטאָהל געפונען, זאָל דיין פרוי זיין? היתכן?

ג נ ע נ ד ע ל-יעליזאַבעטע: אָ, נימאַלס, זאָהן מיינער, ניט יוצט חאַשע די יתומה היראַטען מיין זאָהן פרינץ פלאַסקעדריגע.

ט ו ד ר ס: יאָקום בעמבע.

פ ר י נ ץ פאָן פלאַסקעדריגע: אָ, פאַטער, אָ!

ח אַ ש ע די יתומה: אָ, רב זרח, רב זרח!

ג נ ע נ ד ע ל-יעליזאַבעטע: הען? וואָס זאָגסטו צו דיי-נע יאָהרען? אַ נקבה זאָל זיי כאַפּען, חתונ'קע ווילט זיך זיי.

פ ר י נ ץ פון פלאַסקעדריגע: איך ציה מיינע שאַבליע פון שייד, איך חעל מיך שחט'ן.

ח ש ע די יתומה: און איך וועל זיך סמ'ען. דאָ אין דיזען מעדאַליאָן טראָג איך שלאַנגען-גיפט.

ז ר ח דער מלמד: געהט אין דער אדמה.

ט ו ד ר ס: יאָקום בעמבע

ג נ ע נ ד ע ל-יעליזאַבעטע: אוי אַ שלאַק איז מיר, אַ מכה איז מיר! זרח, די קינדער וועלען זיך צו מעשה אָנטון!

ז ר ח דער מלמד: דער שוואַרץ-יאָהר וועט זיי ניט כאַפּען.

ג נ ע נ ד ע ל-יעליזאַבעטע: זרח, איך וועל דיר די באָרד אויסרייסען!

ז ר ח דער מלמד: מ'נאַ, מהיכא-תיתי, איז אייך ליב איז מיר ניחא, נעהמט אייך, קינדערלעך און געהט לעזאזל.

ג נ ע נ ד ע ל-יעליזאַבעטע: אין אַ גוטער שעה, אין אַ מזל'דיגער שעה.

ט ו ד ר ס: יאָקום בעמבע.

פאָזיציאָן. פרינץ פאָן פלאַסקעדריגע און חאַשע די יתומה אויף די קניה. גנענדעל-יעליזאַבעטע וואַשט דאָס געפּעס; זרח מ'ט טודרס'ן חאַנצט

אַ קעק־וואַק! אַלע זינגען:
עך, מאַיא גרעטשאַניקי!
עך, מאַיא גרעטשאַניקי!

פאָרהאַנג.

צווייטעס בילד.

פריה מאָרגען. דער בודואַר פון גנענדעל־יעליזאַבעטע בעלויל־מען פון אַ חנוכה־רעספעל. אַלע פריהערדיגע.

פרינץ פאָן פלאַסקעדריגע האַלט ביים אָנטון די זאָקען; זינגט:

אוי, בין איך אַ באָק,
איך האָב אָנגעטאָן די זאָק
אויפ'ן לינקען זייט!

כאָרוס:

די זאָק, די זאָק אויפ'ן לינקען זייט!

פרנץ פאָן פלאַסקעדריגע:

אָ, וואָס זאָל איך טון?!
די זאָק, די זאָק אויפ'ן לינקען זייט!!

כאָרוס:

ניט פערגיסט קיין טרעהרען,
וואָס איז דאָ צו קלערען,
מען דאַרף זי אויסקערען,
אויסקערען, אויסקערען
אויף דער רעכטער זייט!...
זייט, זייט, זייט!...

זרח דער מלמד: תקיעה!... שברים תרועה... תקיעה גדולה...

טודרס: יאָקום בעמבע.

פאָרהאַנג.

צווייטער אקט.

(פרינץ פאָן פלאַסקעדריגע [illegible] אוים די זאָק אויף דער רעכטער זייט און טוט זי אָן, ציט אַרויף דעם שטערד און קלייבט זיך אין וועג אַריין.

פ ר י נ ץ פאָן פלאַסקעדריגע: צינד מיינע טייערע, מוס איך געהמען פון אייך אַבשיד. הייטע אַבענד איז אונזערע גליקליכע האָכצייט, געה איך אויף די נאַלעווקעס קויפען אַ פּאַפירנע מאַנישקע.

ט ו ד ר ס: יאָקום בעמבע.

ח אַ ש ע די יתומה: אָ, פרינץ פאָן פלאַסקעדריגע! מיין טייערער חתן! מיין הערץ ווערט מיר צוריסען, דו געהסט אַוועק!

ט ו ד ר ס: יאָקום בעמבע.

ז ר ח דער מלמד: דו געהסט אַוועק! אָ וואָהן מיינער פרינץ! —

ט ו ד ר ס: יאָקום בעמבע.

(אין שטוב ברעכט אוים אַ שרעקליכער יאָמער און געוויין.)

פ ר י נ ץ פון פלאַסקעדריגע (גיט זיך אַ שטעל אַוועק): איך שווער ביי גאָט, אַז נאָך הייטע צו וואָרמעס בין איך מיט מיין פּאַפירענער מנישקע אַצוריק! איך שווער!

(פרינץ פאָן פליאַסקעדריגע און חאַשע די יתומה זינגען אַ דועט).

ז י: שווער!

ע ר: איך שווער!

ז י: דו שווערסט!

ב ײ ד ע: מיר שווערען!

פאַר מאָנד און שטערן!

אַניט, — זאָל אונז פערצוקען אַ זשאַבע.

ז י: אוי, אוי, אוי און ווע ים

ע ר: זאָלען עסען אונזערע געדערים.

ב ײ ד ע: אָ, אָ, אָ! אַ, אַ, אַ!

ראַכֿע, ראַכֿע
פֿאַר דער זאַכֿע!
ווער עס וועט ניט זיין טריי —
ריי, ריי, ריי,
ווער עס וועט ניט טריי זיין —
זיין, זיין, זיין!...
אַ רוח זאָל אין זיין טאַטען אריין!
(פּרינץ פֿאָן פּלאַסקעדריגע אָב.)

חאַשע: די יתומה (נידערגעשלאָגען) אַוועק... מיין שאַץ מיין ענגעל... אָה! איך וועל דאָס ניט אויסהאַלטען... איך מוז געהן אין בעט און פֿאַלען אין אָהנמאַכֿט.

(געהט אין בעט, לעגט זיך און פֿאַלט אין אָהנמאַכֿט.

זרח: איך מוס אויך פֿאַלען אין חלשות. (פֿאַלט אין אָהנמאַכֿט).

גנענדעל־יעליואַכּצטע: אין איך אויך! (פֿאַלט אין אָהנמאַכֿט).

טודרס: יאָקום בעמבע (פֿאַלט אין אָהנמאַכֿט).

(די גע'חלש'טע זינגען די מאַרסעליעזע אויף די העכֿסטע טענער).

פֿאָרהאַנג.

צווייטעס בילד.

דער פֿאָרהאַנג וויל זיך גישט אויפֿהויבען, כֿאָטש גיט אים אַ קרענק מיט דער הילף פֿון עטליכֿע טעאַטער־פּאַטריאָטען ווערט דער פֿאָרהאַנג אַרויסגעשלעפּט און עס שטעלט זיך פֿאַר אַ ווילדערניש אויף די גאַ־לעווקעס. עס צים אַ זאַמדינער מדבר מיידען־וויז. פּרינץ פֿאָן פלאַסקעדריגע געהט אַהיים מיט אַ פּאַפּירענער מאַניישקע אין האַנד. פּלוצלונג הערט ער בעפֿאַלען פֿון אַ גאַנצער באַנדע כֿינעזער־באָקסערען. דער הויפּט־העלד פֿון דער באַנדע, אַ כֿינעזישער באַנדיכֿאַן מיט'ן נאָמען צים־צע דריט בעפֿאַלט דעם פּרינץ פֿאָן פלאַסקעדריגע.

צ י פ-צ ע-ד ר י פ: אַהאַ! אַם ענדע האָב איך דיך געפּאַקט... דו, וועלכער האָסט מ׳ין כלה גערויבט, מיין טייערע חאַשע די יתומה, צו וועלכע איך האָב יאָהרען-לאַנג געפּלאַמט מיט אַ העלישער ליבע!... יעצט מוז איך פון דיר ראַכע נעהמען. ראַכע! ראַכע! הוי, חברה! נעהמט איהם אין „פלען"!...

פ ר י נ ץ פאָן פלאַסקעדריגע: אָ, האַבע דאָך מיטלייד גנעדיגער קיטאַיעץ ציפ-צע-דריפ!

צ י פ-צ ע-ד ר י פ: קיין מיטלייד!... אָ, איך ווייס שוין אַלעס. מיינע געהיימע אַגענטען האָבען אלעס ערפאָרען. הייטע אַבענד איז דיין האָכצייט, דאָס טראָגסטו אַ פּאַפּירענע מאַנישקע! יעצט מוזטו שטערבען, שטערבען...

פ ר י נ ץ פאָן פלאַסקעדריגע: מיטלייד, מיטלייד, גנעדיגער ציפּ-צע-דריפ!

צ י פ-צ ע-ד ר י פ: אָ, ניין! שטערבען מוזטו, שטערבען!.. און אפשר?... צוריק גערעדט... מ׳נאַ... איך שענק דיר דאָס לעבען... נאָר בתנאי, אַז דו זאָלסט מיר אָוועקגעבען דיין פּאַפּירענע מאַנישקע און געהן אין פלען.

פ ר י נ ץ פאָן פלאַסקעדריגע: אָ, מ׳ט׳ן גרעסטען הדרת הכבוד.

(עס לויפען צו עטליכע תלינים מען שמידט אים אין קייטען און מען פיהרט איהם אָוועק געפאַנגען. וועהרענד מען שמידט איהם, זינגט ער אַ ליעד מיט אַ מוסר-השכל):

1.

דער מענש איז געגליכען צו אַ פענכער,
ער בלאָזט זיך און האַלט זיך גרויס.
צום סוף גיט מען איהם אַ שטאָך מיט אַ נאָדעל,
געהט פון איהם דער וואָזדוך אַרויס.
רעפריין: וואָזדוך אַרויס,
וואָזדוך אַרויס.

2.

דער מענש, ער מיינט ער איז אַ גאַנצער קנאַקער,
שטענדיג טוט ער נור שטאָלצירען,
צום סוף געהט, געהט און געהט
און טהוט דעם האַלז-טיכעל פערלירען.
רעפריין: האַלז-טיכעל פערלירען.
האַלז-טיכעל פערלירען.

3.

דערום דאַרף מען נישט שטאָלצירען אַפילו מיט אַ
נאַפּיערענער מאַנישקע,
און נישט זיין ביי זיך אַ גאַנצער יאַ-סעבעדאַם,
און נישט האָבען אין זינען רק די קישקע —
טאַראַ-באַם, טאַראַ-באַם, טעדי- באָם ..
רעפריין: טאַראַראַם טעדיבאָם,
טאַראַראַם טעדיבאָם!..

(דער פאָרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם).

דריטער אַקט.

(די זעלבע דעקאָראַציע, וואָס אין צווייטען אַקט. אַלע: זרח דער מלמד, זיין ווייב גנענדעל-יעליזאַבעטע, חאַשע די יתומה און טודרס דער משרת ליגען נאָך אין אָהנמאַכט. עמיץ קלאַפּט אין טיר).

חאַשע די יתומה (וועקט זיך): ווער איז?

ציפּ-צעדריפּ (פון יענער זייט טיר): איך, פרינץ פאָן פלאַסקעדריגע.

חאַשע די יתומה: אַי, אַי! פרינץ פאָן פלאַסקעדריגע, ר' זרח! רבי'צין! טודרס! שטעהט אויף גיכער! פרינץ פאָן פליאַסקעדריגע איז געקומען!

(אַלע שטעהען אויף. עס עפענט זיך די טיר און עס קומט אריין דער

באַגריכאַן ציפּ-צע-דריפּ).

ציפּ-צע-דריפּ: וואָס קוקט איהר מיך אָן אַזוי? האָט איהר מיך ניט דערקענט? פּאָטער! מוטער! דערקענט איהר אייער איינציגען זאָהן פּרינץ פּאָן פּלאָסקעדריגע?

טודרס: יאָקום בעמבע.

ציפּ-צע-דריפּ: און דו. מיין טייערע כלה, דערקענסט נישט דיין חתן? אַ חאַשע, חאַשע, גוואַלד חאַשע!

זרח: היתכן?

גנענדעל: ווייס איך וואָס.

חאַשע: אָ, ניעמאַלס!

טודרס: יאָקום בעמבע.

ציפּ-צע-דריפּ: אָ, דאָס בין איך אייער זאָהן, פּרינץ פּאָן פּלאָסקעדריגע, וואָס האָט אייך פּערלאָזען מיט אַ האַלבע שעה צוריק און געגאַנגען אויף די נאַלעווקעס קויפען אַ פּאַפּירענע מאַנישקע צו מיין גליקליכער האָכצייט מיט אָט דער חאַשע די יתומה. אָט איז זי, די פּאַפּירענע מאַנישקע

זרח (דערזעהענדיג די מאַנישקע): אוי, טאַקי דו ביזט מיין זוהן! (קושען זיך).

גנענדעל: אָ, ס'איז וואַהר! זאָהן מיינער! זוהנעני (האַלזען זיך).

חאַשע: אָ, מיין טייערער חתן! מיין ליבער געטרייער פּרינץ פּאָן פּלאָסקעדרינבע! (פאַלט איהם אויפ'ן האַלז).

טודרס: יאָקום בעמבע.

ציפּ-צע-דריפּ: אַצינד, מיינע טייערע, מאַכט זיך גרייט. מיר פאָהרען גלייך נאָך קאָנסטאַנטינאָפּאָל, אַ בייזער שונא יאָגט זיך נאָך אונז מיט מיליטער. היידאַ!

אַלע זינגען:

נעמט צונויף געפעס און גאַפּעל,
מיר פאָהרען נאָך קאָנסטאַנטינאָפּאָל,
דאָרטען נעבען דער מוטער ציון וירושלים,
וועלען מיר פּראַווען אונזער חתונה און טרינקען לחיים.

לחיים, לחיים, לחיים.
אַחת ושתים...

ז ר ח: גנעהמט יעדער זיין פּעקעל,
ג נ ע נ ד ע ל: יעדער זיין זעקעל,
ח אַ ש ע: יעדערער זיין שטעקעל,
ט ו ד ר ס: יעדער זיין פּלעקעל,
אָ נ אָ ס אַ מ ב ל: פּעקעל, זעקעל, שטעקעל, פּלעקעל,
לאָמיר לאַנג ניט שטעהן
און גיכער געהן,
געהן, געהן, געהן!... (בים).
(דער פֿאָרהאַנג פֿאַלט ראַש).

פערוואַנדלונג.

אַ טראָן-זאַל אין פּעקין. אין מיטען זאַל שטעהט די כינעזישע באַנדי-אַגיכע ציפּע-טשו, אַרומגערינגעלט מיט אַ סוויטע, האַלט אַ ספר תורה, טאַנצט און זינגט).

דאָס יודעל איז דיר אַנ'אַנטיק אַ סחורה,
געגעבען האָט אים גאָט אַ תורה,
די תורה האָט איהם געשענקט דער בורא א. ז. וו.
באָרום. דאָפּ-טשיק-טשאַק! האָפּ-טשיק-טשאַק!...

צ י פּ ע-ט ש ו (גיט אַ סיגנאַל, אָנבלאָזענדיג די באַקען און אַ זעץ-געבענדיג מיט דעם רעכטען פויסט אין דער רעכטער באַק, אַזוי, אז עס דערהערט זיך אַ משוגה-מאָדנער קלאַנג: וואַכע, פיהרט אַריין די העלדען. (אין טיר בעווייזען זיך די העלדען).

צ י פּ ע ט ש ו: (ווינקט מיט אַ פינגער צום טיר) קומט אַריין, העלדען, קומט אַריין, איר זענט דאָס די העלדען, וואָס איהר האָט געפאַנגען דעם פּרינץ פאָן פלאַקסעדריגע?

די העלדען (זינגען):

מיר זענען די העלדען, וואָס האָבען דעם
פּרינץ פלאַקסעדריגע געטון אַ נעהם,
און געבראַכט אַהער עם (איהם).
מיר האָבען אַ גרויסען שם!
מיר קענען דערלאַנגען אַ פּלעם!
טערע-בעם, טערע-בעם, טערע-בעם! (בּים).

(פערלעגען אַ האַנד אויף אַ האַנד אין געהען א רעדעלע).

צ י פ ע-ט ש ו: נו, איצט ברענגט אַריין דעם געפאַנגענעם

(מען פיהרט אריין דעם פּרינץ פאָן פלאַסקעדריגע (עשמידט און קייטען).

פּרינץ פאָן פלאַסקעדריגע:

איך בין פּרינץ פאָן פלאַסקעדריגע!
איך קאָן געבען מיט די פיס אַ דריגע!
צורייס איך די קייטען
און איך וועל אייך טויטען,
איך אַליין וועל מיך מאַכען פריי!...
ווייל דער יודישער גאָט איז מיט מיר סיי-ווי סיי.

צ י פ ע-ט ש ו: אַזוי, ביזטו גאָר אַ יוד?

פ ר י נ ץ פאָן פלאַסקעדריגע: געוויס, איך בין אַ יוד און בין שטאָלץ מיט מיין פאָלק ישראל! (צייגט זיין אַרבע כנפות).

צ י פ ע-ט ש ו: אָ, איך בין אייך אַ יודין. מיין מאַן ציפּ-צע-דריפּ האָט מיך נאָך אין דער יוגענד פערפירט און אַהער געבראַכט, מיט מיר חתונה געהאַט און פאַר אַ באָגדיכאַניכע געמאַכט.

פ ר י נ ץ פאָן פלאַסקעדריגע (איבערראַשט): ציפּ-צע-דריפּ. אָ, דער דיעב איז אייך אונטריי, ער האָט דאָס מיך אין פלען גענומען און אַליין איז ער אַוועק חתונה האָבען מיט מיין טייערע כּלה חאַשע די יתומה. (וויינט).

צ י פ ע-ט ש ו: וועה, איז מיר, יעצט בין איך אַ וויסטע עגונה געבליבען! (בּיידע וויינען) נאַ, דאָ האָסטו אַ מיליאָן קראָן און צוויי פאָלק חיל, קום לאָמיר אים

געפינען, דעם באַנדיט און נעהמען ראַכע!
אַ ל ע: ראַכע! ראַכע! הורראַ!

פֿאָרהאַנג.

פֿיערטער אקט.

(אַ חתונה-זאַל אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל. זרח דער מלמד און זיין ווייב גנענדעל-יעליזאַבעטע פֿירען ביי דער בעגלייטונג פֿון גראַמאָפֿאָן - מוזיק צו דער חופה חאַשע די יתומה. אונטער אַ זיידענער חופה אויף פּערלמוטער-שטאַנגען שטעהט דער כינעזישער באַנדיטאַן ציפּ-צע-דריפּ און נאַרט אויף דעם מסדר-קדושין. טודרס טאַנצט און זינגט:
„יאָקום-בעמבע! יאָקום-בעמבע!"
דער עולם פּאַטשט מיט די הענד; פּלוצלינג דערהערט זיך אַ טראָמפּייטשאַלען. די טיר פּראַלט זיך אויף און עס קומט אַן פּרינץ פּליאַסקעדריגע, די באַנדיטאַניטע ציפּע-טשו מיט מיליטער.)

פּ ר י נ ץ פֿאָן פּלאַסקעדריגע: אָ, דאָס ביזטו! דו פֿערפֿלוכטער ציפּ-צע-דריפּ! דו האָסט מיין מאַנישקע גערויבט און מיין כלה, חאַשע'ן, אויסגענאַרט, יעצט מוזען מיר זיך אויף אַ דועל שלאָגען! נעהמען אַרויס די שווערדען און פֿ.כטען זיך, עס הערט זיך אַ קלאַפּעריי פֿון שפּענער, צי-פּצע-דריפּ (פֿאַלט טויט).

ג נ ע נ ד ע ל -יעליזאַבעטע: אוי ווע, סאַר'אַן אימה סאַר'אַ שרעק! (פֿאַלט טויט).

ט ו ד ר ס: יאָקום בעמבע.

ז ר ח דער מלמד: אָ, וואו נעמט מען יעצט יאָשע-יודע דעם פעלדשער! אָט איז ער!

י אָ ש ע-י ו ד ע: גוט ג'זיבענד, מזל טוב, מזל-טוב!

ט ו ד ר ס: יאָקום בעמבע,

ז ר ח: אָ, ר' יאָשע-יודע, גאָט האָט אייך אַהער געשיקט, העלפֿט אונז.

יאָשע-יודע גיט אַ שנעל גנענדעל-יעליזאַבעטעס'ן אין דינקען גאָז-דעכעל און זי ווערט לעבעדיג): שוין גוט.

אַלע: אַ דאַנק אייך, יאָשע-יודע! גאָטס וואונדער, דאַרפט איהר גאָר אָנשפאַרען אַוש קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

יאָשע-יודע: יאָ, מיינע פריינד, אָט אַזוי ווי איר זעהט, געה איך אַרום פון לאַנד צו לאַנד, פון שטאָט צו שטאָט. דאָס זוך איך מיינע צוויי טעכטער, וועלכע זענען מיר פערלאָרען געוואָרען אין דער יוגענד. איינע האָט ביי מיר אַ כינעזישער באָגדיכאַן גערויבט און די אַנדערע האָב איך אַליין אונטער אַ שטאָל אונטערגע-וואָפען.

אַלע: און ווי האָבען זיי געהייסען, אייערע צוויי טעכטער.

יאָשע-יודע: איינע האָט געהייסען ציפּע די באָג-דיכאַניכע און די אַנדערע האָט געהייסען חאַשע די יתומה.

ציפּע די באָגדיכאַניכע: אָ, פאַטער, אָ, שוועסטער חאַשע!

טודרס: יאָקום בעמבע!

חאַשע די יתומה: אָ, פאַטער, אָ, שוועטטער ציפּע

טודרס: יאָקום בעמבע!

יאָשע-יודע: אָ, אָ, מיינע קינדער, ציפּע! חאַשע

טודרס: יאָקום בעמבע!

פאָרהאַנג.

פערוואַנדלונג.

(אַ פּאַלאַסט אין ניו-יאָרק).

(שמחה וששון. מען פיהרט דעם פרינץ פאָן פלאַסקעדרינגע מיט חאַ-שע'ן צו דער חופה. דער גראַמאָפאָן שפּיעלט „עוד לא אבדה". זרת

פ׳ט טודרס׳ן מאַנצען אַ „קעק-וואָק״ און דער עולם זינגט:

גרויס איז די מאַכט פון שונד!
וואָס אַ קינסטלער קאָן בעווייזען
איז טאַקי וואונדער,
אבער וואָס אַ פּאַרטאַטש קען אויפטון
איז טאַקי אין לשער.

פּאָעזיע און גראַמאַטיק

ווי ס'ווערען לידער פערפאסט...

א דיכטער-רעצעפט.

(נאָך יהואָש).

מיך האָט אַ לאַטוטניק אַ שניידער געפרעגט
דעם שכל פון ליד-מאַכעריי? —
ווי פּאַסט עס און קלעפּט זיך,
ווי וועבט זיך און שטעפּט זיך,
און ס'פּאָרט זיך צוזאַמען
די ווערטער, די גראַמען
און יעדער קופּלעט
ווערט קונציג געטאָטשעט
אין סטריגעס, אין נעט,
געטרעיט און געמאָטשעט,
געפּרעסט און געגלעט —
ביז אַלסדינג אינאיינעם בעשאַפען
אַ דיכטערשע שטיקעל מלאכה?...

איך ווייס נישט—האָב איך איהם ערקלערט—
דעם קונץ וואָס עס שטעקט דאָ דערין
ביי דעם, וועמען גאָט האָט בעשערט
מיט שׂכל, געפיהל און זין...
איך ווייס נאָר, ווען דו ביזט קיין בעטאַך,
ווערסטו די מלאכה שוין קענען,
און כאַפּען דעם שניטעל דעם רעכטען,
ווי ווערטער אין גראַמען צו פלעכטען,
ווי גאָטע צו גראַמען מיט ליאָטע,
קאַפּאָטע — מיט מאָטע און בלאָטע;
און שרייבען און מעקען און קלעקען,
ביז ס'הייבט אָן צו הודושען און שרעקען,
און קלאַפּען, ווי אַרבעס אין בעקען,—
ביז יענער, וואָס לייענט, וועט מיינען,
אַז דו ביזט פון גאָט אַ פּאָעט.
דו קאָנסט זיך אויך דבקה'ן און גלאָצען די אויגען—
אַ גרויסער פּאָעט מוז זיך קנייטשען און בויגען.
און זיין מעוברת
מיט סודות, אַ מורא
און בעקען און ווינקען
פערבאָרגענע תורה,
און פּינטעלעך שיטען מיט זונען—
דאָס הייסט: דו ביזט טיף, ווי אַ ברונען,
און הויך איז דיין דיכטערשער פליה;
און ווי אומגעלומפּערט דער איז,
דאָך מיינען די לייט, אַז ביי דיר איז
די אמת'ע קונסט-פּאָעזיע.

אָט לאָזט אָהן גראַמען אויף פעלדער און וועלדער זיך ציהען
די שורות.

און צימבעלסט פון „תפלות", פון היץ און פון קעלט און „פערצן פולטע לענדער",
פראַגמענטען, גאָקטירען, פּאָעמען און ציקלען צושמירט אויף טאַבטורעס,
לעגענדען פון „שווינדזוכט", פון אַרבעס און באָב און צוקנייטשטען צינלינדער,
פון רויזען פון שוואַרצע, געשפּענסטער אין בלאָהען פער־כשופטען געניץ,
חלומות, פּזמונות פון נעכטיגע טעג אָהן אַ סוף, אָהן אַ גרעניץ.

אָט לאָזט גאָר פּלוצלינג אַרויס אַ געוויטער,
כּדומה, אַ נביא, אַ קעמפער, אַ ריטער,
און הורזשעפּט, און פּודזשעסט, אַז ס'נעהמט אָן אַ ציטער
און בלאָזט ווי אַ מזיק, און פּויקסט אין אַ טאַזיק,
און שיסט פון אַ בעזים מיט טערקישע פּילען,
וואָס האַקען און קנאַקען מיט ליאַרם און פּילען
דעם אַויר מיט רויך און מיט פּראַזען אַ סך,
מיט תּהו ובהו און טאַך־טאַ־ראַ־ראַך...
טעמעס האָסטו אָהן אַ שיעור,
רייבסט און מאַכסט פון אַלץ אַ שיר:
פון כּפּרות, הליאַק און דאַשיק,
רמב"ם, וואַשינגטאָן און קאָטער,
גלות, נאַכטיגאַל און זאַשיק,
טאַראַקאַן און פּיפּערנאָטער,
פון פּרוכת ווערט אַ הייבעל,
פון אַ מאַנטביל ווערט אַ ווייבעל,
ווערסט בעגייסטערט פון דער תּורה,
ווייַנאַכט, צלם און מנורה,
רעגענבויגען און מצורה,
יודענטום איז אויך אַ סחורה,

אתרוג, אַרבייטער און זאַקען,
ליולקע־ציבעק, קלויסטער־גלאָקען...
בעהכּסט פון אַלץ אַ טיפען משל—
טאָרבע־פלעקער, יויך און ראָסעל;
רב און בעדער, יון, טערק—
מכבסט פון אַלץ אַ ווערק...

אָפטמאָל פלעכסטו דיינע גראַמען
כלומר'שט פון די ליבע־פלאַמען:
פון די שולטער ווי די לינדען,
בריסט ווי איילבירטען און אינדען,
פון אַ לילית ווילדען כאָר;
ווייכען שויס און רונדע לענדען,
פּיס און בוזעם צום פערבלענדען.
שלאַנגען־צעפּ און פּאַוויע־האָר,
קושען, שלינגען, אָרעמס־רינגען...
כ'מיין, למאי די גויים זינגען
אויך לכבוד גאָט אַמאָר...

קאָנסט זינגען פון טיפען און וויזען,
פון בלימעל און בלאַט
און פרעג דיך בחרם, פון דיזען
דעם פשט.

דו הערסט: די וואָראָנע זאָגט מודים,
די קראָפּיווע בליהט,
עס פרילערט די זשאַבע אין בוידעם
איהר ליד.

די סירענע מוז זיצן גוודאי
און האַנדעלט מיט פיש,
אַ טוקערין איז די נאַיאַדע
געוויס.

די רויז איז אַ מין קוקורוזע,
די ליליע—אַ קראַפּ,
פעגאַזוס — ער רייט אויף אַ מוזע
גאַלאָפּ.
און נימפען, ציטראָנען און צעדער
און פאַן און זעפיר,—
וואָס איז דאָס? אַ דאגה, ווער פרעגט דע
ביי דיר?

ס'איז אויך נישט נויטיג אויפצופאַסען
שטענדיג אייגענס צו פערפאַסען;
ס'שאַדט ניט אויך פון פרעמדענס נאַשען,
פרעמדע שורות צו פער'קנס'ען,
קלעפען זיי ביינאַנד.
קלעפען, שלעפען, לאַטען, קלייבען,
איבערניצען, איבערשרייבען
דעמ'ס אַ טענה, יענעמ'ס מענה,
יענעמ'ס פסוק, דעמ'ס אַ דרשה,
יתור, הפקר, מיינע—דיינע...
גנבה, זאָגסטו? עך, נישקשה!
צווישען אייגענע וועט בלייבען,-
כ'לעבען, ס'איז קיין שאַנד...
און קאָנסטו די שטעך נאָך מאַכען קלענער,
ביזטו גאָר אַ גרויסער קענער!
און ביזט זיכער, ס'וועט ניט יענער
כאַפּען ביי דער האַנד...

פֿערנומען האָט מיין גייסט,
וואָס איך האָב איהם גערעדט,
אַוועק אַהיים און איז—
געוואָרען אַ פּאָעט.

אָנשטאָט די שער—אַ פען,
פּאַפּיר און טינט אַ פלאַש.
אָנשטאָט דעם ענידער־טיש—
האָט דעם פּעגאַז און פּאַרנאַס...

ליריק.

(נאָך מאָריס ראָזענפעלד און מאָריס ווינטשעווסקי).

דער בלייכער אָפּרייטער אין שאַפּ נאָר ער זיצט
און נייט אויף דער זינגער-מאַשינע און שוויצט.
און וואָס ער פערדינט—איז ח״י פייף סערעבראָם:
אַ זיבען דאָלאַרעס מיט סענטעס אַ וואָך...
היינט געה ווייס אַ פריהער, צי צאָהלען אין קראָם,
בּי צאָהלען דערפון פאַר אַ דירה—אַ לאָך.

איצט רעכענט-זשע ווייטער: בעהייצונג און גאַז—
געשוואָלען זאָל ווערען דער באָס, ווי אַ פּאַס.
אַוועק זאָל דער לומפּיגער געלד-זאַק מיט רויך!
ווי ער טוט דאָס דעם אַרבּייטער שטענדיג אין ביין;
עס זאָל זיך אַ מכּה איהם זעצען אין בויך,
אוי, רייסען זאָל ער זיך, הלואי, אויף די צייהן!

היינט שיך אין צוריסענע קאָן מען דען געהן?
א קוואַדער*) אַ לאַטקע! נו, זאָגט-זשע אַליין.

אַ יקרות!—כאַטש דינג זיך אַ טאָג מיט אַ נאַכט.
אַ ניקעל*) אַ הערינג און דאָס אויך נישט פריש:
און ברויט אַלט-געבאַקען, וואָס ליגט אַ טאָג אַכט,
און ווער רעדט נאָך פוטער אַ שטיקעל—פש, פש!...

אַ לעבען אויף טראַסצעס! קיין סענט נישט אין טייסטער:
אַ חדוש! אַז בעריל פאַרכוטש איז דיין מייסטער!
בעריל פאַרכוטש! ווי ער קייט דאָס אַריין!
און דו דאַרפסט נאָר גריזשען פון אַ הערינג אַנ׳עק;
ער עסט זיך פיראָזשנעס, פערטערינקט זיך מיט ווייז
און דיר בלייבט נאָר איבער אַ לעק און אַ שמעק.

דאַרום אָ, דו אַרבייטער, זיי נישט קיין פעטאַך!
נישט ליג ווי אַ וואָרעם בעגראָבען אין רעטאַך!
ערוואַך פון דיין דרימעל און זיי נישט קיין באָקו!
און לאָז זיך נישט פיהרען אין בעדיל אַריין!
דו הער זיי, די קאַפיטאַליסטען, אין טראָק—
אַ סוף צו דער קנעכטשאַפט! אַ סוף זאָל עס זיין!!!

---

*) 5 ס.

משאָ־טעאַטער.

(נאָך ביאַליק).

און גאָט האָט מיר געזאָגט אַזוי:
שמיעד-אויס אַ האַרץ פון האָלץ און היי,
פיל-אָן דיין קאָפּ מיט מאָך און שטרוי, —
אין יודישען טעאַטער געה...
און זעץ זיך ברייט אַוועקעט דאָרט,
און דוקא אויף אַ פרעמדען אָרט...
און טאָמער זאָגט מען דיר אַ וואָרט:
דו האָסט פערנומען יענעמס פּלאַץ,
טאָ הער איהם דאָרטען ווי די קאַץ...
און טאָמער ט׳יענער זיך באַוועהרען
און זיך נישט לאָזען, וועלען שטערען,
טאָ האָב קיין מורא, ס׳ועט נישט שאַטען;
דו מאַך איהם הויך: „אין טאַטענס טאַטען“ —
אַזוי, אַז אַלע זאָלען הערען,
און זאָג: „איך האָב דיך אין דער ערד!“
און בלייב זיך זיצען אונגעשטערט.

איך האָב געפּאָלגט און בין געגאַנגען.
מיין וועג איז פול געווען מיט קוּפּעס
פון שאָלעכץ, מיסט און ניס-סקאָרלופּוס...
איך האָב פערנומען ווילדע קלאַנגען:
מיליאָטע!... הוי... שוין צייט!... באַדאַנע!...
אַ קרענק דיר!... בראַוואָ! ביס!... קורנאָסע!...
וואו ביסטו?!... שאַ!... אוי, שלעפּעטראַנע!...
מיין פּוס!... אוי, שטילער!... משה-יאָשע!...

איך האָב געשפּרייזט ווי אין אַ שלאַכט,
מיין רוקען פאַר אַ ציל געמאַכט
פאַר סעמעטשקעס, טאַראַן און ניס
אוןביינדלעך פון געהאַקטע פיש,
וואָס האָבען באָמבאַרדירט אַרום
און מיך געמאַכט שיער פאַר אַ מום...

און לאַנג בין איך אַרומגעקראָכן,
און האָב געטון מיט גבורה שטרייטען,
און מיינע עלענבויגענס-קנאָכען
געלאָזען פריי אין פרעמדע זייטען.—
איך האָב מיין פּלאַץ שוין אין דער האַנד!
נאָר מיך בעגעגענט האָט אַ וואַנד!
אוי וועה! אַ וואַנד פון לענד און רוקען,
פון פּלייצעס, היט און אַחורים
פערשטעלט האָט מיר צו זעהן און קוקען
און פינסטער ז׳מיר ווי אין מצרים...
איך האָב געבעטען זיך מיט הארץ:
אוי, זעצט זיך, גוואַלד, איהר מאַכט מיר שוואַרץ.
עס שטעהט פאַר מיר אַ שוואַרצע נאַכט.
נאָר מיך בעגעגענט שפּאָט און שאַנד;
מיין תפילה האָט געהערט „די וואַנד״,
און מיין געבעט איז אויסגעלאַכט...

טאָ ווייסט, איהר אומגליקליכע, ווייסט,
איהר ווילט נישט פאָלגען, וואָס מען הייסט,
און ווילט נור אין צו-להכעיס געהן,—
טאָ ווייסט, דער סוף וועט זיין נישט שען!
איך בין קיין לעקיש נישט, געוויס!
איך בין געבענשט פון גאָט מיט פיס.
ווען איהר וועט זיצען, וועל איך שטעהן!
ווען איהר וועט שטעהן, בין איך נאָך העכער!
און זענט איהר הויך, בין איך נאָך פרעכער!
און קריך אַרויף מיר אויפ'ן באַנק,
און ציה זיך אויס, ווי איך בין לאַנג,
מיט הענד און פיס, מיט האַק און פאַק,—
איך מוז דאָך הערען דאָס געזאַנג,
און מוז דאָך זעהען דעם „ספעקטאַק".

איך האָב געזעהן... אָ, גאָט אין הימעל!
פאַרוואָס האָסטו מיך נישט פערבלענדט?
פאַרוואָס האָסטו דעם קינסטלער-רומעל
נישט אָבגעהאַקט די פיס און הענד?
פאַרוואָס האָט דער אַנטרעפּעניאָר
און דער אַקטיאָר און דער פערפאָסער,
אָ, נישט געטרונקען רויע וואַסער
אין דעם כאָליערעדיגען יאָהר?
פאַרוואָס איז אָט די גאַנצע ביהנע,
אָ, נישט געוועזען אין מעסינע,
נישט גאַסטראָלירט צומאָל אין כינע,
ווען די טשומאַ געוועזן איז דאָרט?...

און גאָט האָט מיר געזאָגט אַזוי:
דו מאַך אַ האַרץ און ווייטער שטעה.
און האָב געדולד, נישט פייף, נישט שריי,
און ווער אַנשטומט, פערליר קיין וואָרט,

און שווייג און זיי אַ שטומער עדות,
און זעה דעם טעמפּעל, קונסט-סאַראַי,
וואו דיינע ברידער, שוועסטער, זיידעס
און מענער, ווייבער, זיהן און טאַטעס
פּערוויילען זיך מיט ווילדע שמאַטעס,
מיט שמוץ און מיסט און חזיר׳יי...
דו זעהסט, וואָס שימעל — גאַנצע תהום׳ען!
דו הערסט: אַ טערק זינגט הללויה׳ס
און מיט הקפות געהען גוי׳עס
און מאַכען גרויס אין מיסט מיין נאָמען...
אָט איז אַ „גוטער יוד", וואָס שמד׳ט זיך
אַ גראַף, אַ גענעראַל, וואָס קראַצט זיך,
אַ רב, וואָס שיסט פון אַ פּיסטאָל,
אַ טאָטער דאַוועט מיט כוונה,
אַ ציג זינגט: אַתה בחרתנו,
און פּרייזט דאָס ליבע פאָלק ישראל...

קוק ווייטער, זעהסט דעם פּעקעל האָנצען,
כאָריסטען מיט די זשאַבע-שטימען,
מיט ווילדע קיקעמאָרע-גרימען,
וואָס קלעפּען אונטער אויג די וואָנצען...
מיט קלאָטשע פּאות, בערד, וואָס שטעקען
ווי אויסגעקראָכען קליאַטשע-עקען...
און פּרימאַדאָנעס ערשט פון קיך,
און טראַגיקער, וואָס נעהען שיך
און זינגען גבול-פּה-קופּליעטען
מיט טענץ און קונץ-שטיק אומגעלומפּערט.
דו זעהסט, אָט דאָרט ביי אַ סוברעטין
אַ ברעג פון מייטקע איז פּערכליומפּערט,
אַ הויז ביים „סטאַר" איז נישט פּעררוכט...
צו וואָס פּערשטעלסטו דיין געזיכט?

וואָס איז, בן-אָדם? טוסט זיך שעמען?
די שאַנד איז גרויס? עס טוט דיר קלעמען?
אָ, קוק, נישט לאָז אראָפּ די ברעמען.
און קוק אַהינצו, צום גאַליאָרקע,
דאָרט זיצט אַ טודרוס, שמערקע, שרקה,
סאָ וואָס-זשע איז מיט זיי דער יחוס?
אָ קוק: זיי שפּייען אויף די פּליכעס
און העלפען שרייען, זינגען, בלאָזען,
און מאַכען ווילדע שטיק און תנועות;
און מיט דעם בייזען טראַגיק לאָזען
זיי זיך אַריין גאָר אין אַ שמועס!
אָ, וועה צו זיי, די בעלי-עגלות,
זיי האָבען זיך צובּיטען ראָליעס!...

און גאָט האָט מיר געזאָגט אַזוי:
דו געה אין מאַרק און קויף אַנ'איי,
און זעה די איי זאָל זיין נישט פריש,
און שמייס איהר אויף דער ביהנע, שיס,
און גיב אַ פייף און זאָג דערביי
שטאַרק הויך, אַז אַלע זאָלען הערען:
—אַזוי זאָלסטו צובראָכען ווערען!...

אידיליע.

(פון אַ היינטמאָדישער יודישער טאָכטער).

פריי נאָך דוד איינהאָרן,

איך וויל, אַז מיין ליבע זאָל ווערען געשלאָסען
אויף איינעם פון יענע בעלעבאַטע בולווארען,
דאָרט, וואו אָפיצערען, סטודענטען, גוסאַרען
מיט דאַמען און פריילייגס געאָרעמט שפאַצירען...
און זאָלען די חבר׳טעס מיינע קרעפּירען,
און זאָלען זיי הערען, פערנעהמען די קלאַנגען
פון קושען, וואָס וועלען צום הימעל דערלאַנגען;
און זאָלען זיי ווערען צופּוכניעט, צוקרענקטע,
און קוקען צו יענעם מיט אויגען פערבענקטע,
צו דעם, ווער סט׳מיר שענקען זי״ן ליבע.

און ווען איך וועל געהן מיט מיין ליבסטען שפּאַצירען,
זאָל אונז נישט בעגלייטען דער מאַמעס אַ שומר,—
נאָר שטיל, אין פערבאָרגענע שאָטענס פון בוימער,
וואו שווערען אין ליבע אין אייביגע וועט ער,
זאָל ער מיר דאַן קיכלען מיט „טיד", „גאַלאַפּעטער",
און שעפּטשען מיר מעשה׳לעך אינטערעסאַנטע
פון „פּאַרס" און „שאַנטאַן" אַנעקדאָטען פּיקאַנטע,
וואָס זאָל אין אַ חלום אַ זיסען פערוויגען,
פון אַ „פרייע" און גליקליכע ליבע...

און זאָל זיין מיין ליבסטער אַנ'עכטער ברונעטל,
מיט וואָנסען געדרעטעלטע אַ-לאַ קאָרנעט'ל;
אין הויזען אין בלויע, ווי אין פריהלינג דער הימעל,
און קנעפּלעך, אוי קנעפּלעך, וואָס בלאַנקען ווי זונען;
וואָס זינגט נאָר ראָמאַנסען פון ליבע געשפּונען,
און רעדט נאָר פון צירק, אילוזיאָן און טעאַטער,
פון סאַנין, פּאָרעל, פּאַמפּאַדור, פּאַדיקאַטער
און שיט סערפּענטין, קאָנפעטי און „לעטוטשקעס",
וואָס פאַלען, וואָס פאַלען פון ליבע.

און זיין, וויל איך, זאָל ער אַ זוהן, נאָר פון יענע,
וואָס לאָזען קיין יוד אויפ'ן שוועל נישט חלילה,
וואָס זענען בעפריינדט נאָר מיט נאָבעלע, בראַווע:
די שרייבער פון פּאָסט און מעשטשאַנסקע אופּראַווע,
און גריסען זיך מיט'ן אַקציזניק אפילו.
און האָבען אַ מאַמע זאָל ער אַ גראַנד-דאַמע,
מיט ליפּען, וואָס שעפּטשען פון מאָדע און דראַמע,
און הענד, וועלכע האלטען אין צערטלען און גלעטען
אַ קאַץ אויפ'ן שויס אַ מאַכנאַטע, מורזאַטע,
מיט הייליגער, הייליגער ליבע.

און דאָרט אין אַ זאַל פון וואָיענע סאָבראַניע
זאָל זיין מיט פּאַראַד און מיט שיק די „רענטשאַניע",
מיט הערן אין פראַקען, מונדירען און ליענטעס,
און דאַמען אין „טאָק", „שאַנטעקליער" און אין „פּענטעס".
עס זאָל אונז פּאָזדראַווען אַנטאָן שכור'יילאָ,
גאַברילאָ דער פעלדשער, איוואַן וויפּיווײַלאָ.
און מוטיג געאָרעמט זאָל איך מיט מיין ליבסטען
פאַר געסט זיי עמפּפאַנגען, כּל-זמן עס וועט ברענגען
צום טרונק זייער הייליגע ליבע.

הייאַוואַטהאַ.

אַן אינדיאַנישע פּאָעמע איבערזעצט פון ענגליש=אינדיאַניש אויף טערקיש־האָטענטאָטיש מיט יידישע בוכשטאַבן דורך י ה ו א ש.

פּ ר אָ ל אָ ג.

פונם לאַנד פון די אָבושיבוייס
טעווסהענטע און דעקטאָהאַס,
אויף די פּריירי־בערג, די רויטע,
ביי דעם טהאָל פון טעוועסענטהע
איז געשטאַנען מאָשע-קיוויס
אָנגעטהון אין וועמפּעל־גאַרטעל,
פעל פון רענטהירען און בערען,
פּיפּערנאָטערס, אָקון, באָק-פיש,
גיזיס, וועווערקע און כאַהווע,
און געוועגזעלטע קאַראַסן, —
הערמעלין און באָברע-פעלצן
און אָנגעפּילט די שלום-לולקע
פון א גרויסען אַטער-בייטל
מיט טיטון פון דרום־לענדער,
דורכגעמישט מיט ווערבע־שאָלעכץ
און גערויכערט און געזונגען
הויך דאָס ליד פון הייאַוואַטהאַ.

דאָס געיעג אויף פּאָק־פּאָק־קיוויס.

כעס געפיהלט האָט הייאַוואַטהאַ
אויף דעם כיטרען פּאָק־פּאָק־קיוויס
פאַר דער טערקיש-איבערזעצונג,

וואָס ער האָט אים צוקאַליעטשעט.
אָ, דאָס ליד פון הייאַוואַטהאַ,
און געכאַפּט האָט ער מיט כיטראָסט
אַלע שווערע ווערטער־פּלעקער
און די סענקעוואַטע דרענגער
פון די פּריירי־וועלדער רויטע
און צושפּאַלטן אים דעם מוח,
און גערופן: דו פּאַרטאַטשי!
וויס, אַז איך בין הייאַוואַטהאַ!

רוימישע מאָטיוון

פון אורי צבי גרינבערג.

דו פרעגסט מיך:
פון וואַנען נעמען זיך צו מיר
די רוימישע מאָטיוון
אין מיין דיכטונג?
הער אויס:
פאַראַן אַ מכה הייסט זי: דירה-מאַנגל...
און די קאַלטע ווינטער-נעכט
איז ביטער, אָבער טאַקי כדבעי שלעכט,
עס שיקט מיר קיינער פון מרחקים
קיין ממתקים.
און די כרכים
זענען אַלע טויערן געשלאָסן
און אַלע גאָרטן-סקווערן זענען צו.
און די מיליציאַנטן לאָזן נישט צו-רו,
און יעדער הויז-ווירט איז אַ צערבער,
און יעדע בעל-הבית'טע—לילית.
און לאָז זיך דאַכטן דיר:
אַ הונט גייט אויף די גאַס,
אַ הונט גייט אויף די גאַס.

און ווער איז שולדיק וואָס דאָס בייטל מיינס
איז פוסט און ווייסט און לער?

און ווער
איז דער,
וואָס זיצט אין מיינע קעשענעס און פּייפּט?
דאָס איז דאָך ער
מעפּיסטאָ!...
און ווער איז שולדיק, וואָס איך האָב ניט
אויף קיין דירה?
פאַר מיינע נעכט און שעהן וויסטע?—
ער מעפּיסטאָ!...

און ווער איז שולדיק, וואָס איך בין
אַזוי וועש-וואַרימדיק באַדערפטיק?
און ווער איז שולדיק, וואָס מיין זומער-מאַנטל
איז אַ שמאַטע,
גאָר אָן וואַטע,
און איז צולעכערט ווי אַ שווייצער-קעז?
און ווער איז שולדיג, וואָס סקאַרפּעטן
קאָסטן אַזוי טייער?
און וואָס קאַלאָשן ברענען גהינום'ס-פייער?
און מיינע פיס געשוואָלן זיינען
ווי קאַרטאָפל?—
ער דער ס"ם, בעל-דבר
מעפּיסטאָפל!...

דאַן גיי איך אין דער שוויץ-באָד
אין דער רוימישער.
זי איז געעפנט אויף אַ גאַנצע נאַכט,
גאַנצע נאַכט!
אַ שטראַל אין אונזער דירה-לאָזיקייט,
אַ פונק אין אונזער היינטיש נע-ונד-זיין.

איך גיי אין באָד!...
כ׳פּאַרקלויב זיך אויף דער הייסער און מתיקות׳דיקער
באַנק דער אויבערשטער און פֿיל מיט שלוה
און טראַכט:
איך בין אַנ׳אויבער־מענטש, כּש, פּש!
דער דיכטער־העלד אויף דעם פּאַרנאַס!
איך חלום:
אָט שטייט דער רויט־געבויטער וואַסער,
מיט זיין סודות׳דיק פאַרהילטער ערוה
בייזער פּאַטום מיט זיין בעזים!
אפשר גאָר אַפּאָלאָ מיט וויין ליירע?
און אפשר צעזאַר מיט זיין לאָרבער־קראַנץ?
עי! צעזאַר!... פּאַרע!...

Per Heis Pare, et Hite Parel

און ווער טויכט דאָרט אַרויס פון שאַמפּום־וואַנע?
אָ! ווענוס!
ווענוס אין אַ מאַנספּאַרשוין געשטאַלט!
ווענוס אַ באַבערדלדיקע רונד געשוירן.
און מיט אַ האַנטוך אויף די תאווה־לענדן.
ער גייט פון וואַסער אויף
פון שוים געבוירן...

רוימער! רוימער!... שטאָלץ שפּאַצירן זיי
געהילט אין טאָגן.
און אויף די מאַרמאָר־בענק פּאַטריציער
רוען כרונקען נעקטאַר־טיי,
און איבער זיי געבויגן
שטייען די פלעביייען־קנעכט
און שטעלן טרוקענע זיי באַנקעס
און נאַסע אויך.

און שלאָגן זיי צום אָדער...
און שניידן זיי די הינער־אויגן אויס...
אַז ס׳גייט אַ רויך.

אָ, רוים! אָ גרויסע רוים!
אַ גאַנצע נאַכט זע איך דיך בהקיצדיג און טרוים:
ביז מאָרגנס, ווען דער שומר
רופט די רוימער:
— אויפשטיין! צייט אַהיים!

דו פרעגסט מיך:
פון וואַנען נעמען זיך צו מיר
די רוימישע מאָטיוון
און מיין דיכטונג?
פון שוויץ־באָד, ברידער,
פון דער רוימישער...

פּאַר נייגעריקע

נאָך ישראל שטערן.

ווער עס פרעגט מיך
ווער איך בין —
דעם שיק איך אָפּ
צו מיינע מענטריקעס.
ווער עס פּרעגט מיך,
וואו קאָן מען עסן אַ גוטן מיטאָג,
דעם שיק איך אָפּ
צו די קעלנער
אויף דלוגאַ גאַס.
און ווער עס פּרעגט מיך,
ווו מען קאָן אויסשניידן
הינער-אויגן,
דעם שיק איך אָב אויף שליסקע 30
מעשקאַניע —
ווייס איך נישט.
מען
קאָן
פרעגן
ביים
סטרוזש
— — — —
עס מאַכט זיך געפּגרט
דאס פּערד,

און אפשר איז עס באמת געפּגרט
אַ געפּגרטע פערד?
און אפשר איז עס גישט קיין פערד,
נאָר אַ קליאַטשע?
און אָפשרביידע צוזאַמען?—
אַ פערד—אַ קליאַטשע!

— — — — —

שטיל—שטיל.
אַ לאָמפּ—
אַ טשוואָק—
אַ לאָקשנברעט—
אַ באַק-צאָן—
שטיל—שטיל.
אַ קנעפּל—
אַ מאַטראַץ—
אַ יאַרמולקע—
אַ וועלאָסיפּעד—
שטיל—שטיל.
דער טראַמוואַי קלינגט.
דער האַנדליאַרזש שרייט.
ערגעץ שלאָגט מען אויס אַ קאָלדרע,
אַ וואַטאָווע קאָלדרע
שטיל—שטיל

— — — —

ווער עס וויל וויסן,
ווי מען שרייבט אַזאַ פּאָעזיע—
דעם שיק איך אָב
צו מיינע שירים.

האראמידער. *)

פון פרץ מארקיש.

טררר — טרררררר!..
בו-או-או! או-או-או!
הו—הו—הו!..
טויזנט מיליאן שטורם-ווינטן,
טייפונען,
און סאמומען און וויכערס,
און האראמידערס,
און סתם זאוויערוכעס,
בלאזן ווי די רוחות
אין א לעפל וואסער.
או-או-או!
בו-בו-או!..
קנאלן, פאלן, פראלן,
פאלן, קנאלן, שאלן —
קראך!
קראך, קראך, קראך!
טאך טא-רא-ראך.
הא-הא! הא-הא!
הא-הא! הא-הא!
רבונו של עולם, הורא!

איך קען אומווארפן
א דריי-גארנדיקן מויער —
בלאז מיר אן די באקן.

---

*) ס'איז רעסוזאם דאס דאזיקע ליד צו לעזן ביי דער בעגלייטונג פון א לאקאמאטיוו-פייפער, 5 טראמבאנען, 7 גרעגערס און א דזשאס-באנד.

[illegible]עץ איך מיט די פויסטן,
הויבט עס אן צו קוואקן,
מאכט עס — בוף!
מאכט עס — פוך!
פאלן בערג איין פון מיין בלאז,
פאלט איין א קאזארמע.

איך בין א יאטו!
הא!-הא!
קויפט מיין מאמע גרויפן
אין געוועלב,
צי פאסאליעס, רייז,
צי הירזש,
שיט איך אויס די גרויפן
מיט דעם רייז,
מיט דעם הירזש,
אין אלע עקן וועלט.
הפקר! הפקר! הפקר!
איך דארף קיין מאמע,
איך דארף קיין גרויפן,
איך דארף קיין רייז
און קיין פאסאליעס,
איך דארף קיין הירזש,
איך וויל בעסער הירזשען ווי א פערד
און איך!
איך בלאז אן מיין פאפירן-בייטל,
גיב א קנאק,
מאכט עס פוך,
מאכט עס באך,
פארשווינדט די „קאלאקאלניע"
באלד אויף סאסקי-פלאץ.

איך לויף!
דאָך העמר צוכראַסטיעט,
די פליודערלעך מחילת
אויפגעשפילעט —
און איך לויף.
כ'ווייס נישט, וואָס איך וויל,
כ'ווייס נישט, וואָס צו ווערן,
כ'ווייס נישט, וואָס צו ווילן ווי
נאָר איך לויף ענדעפענדע
איך לויף און פייף,
צוויי פינגער אין פיסק אריין
שלייף און פייף!..
פיו-פיו! — —
און לויף גאַלאָפּ,
פּאַבריקעווע מיט די פּיסלעך!
האָפּ-האָפּ!
האָפּ-האָפּ!
וויאָ!
הו, עמיך גיט מיר אונטער היץ,
עמיץ גיט מיר אונטער שמיץ,
איך בין אַ בליץ.
איך בין אַ גלאָק.
— — — — — — —
בים-באָם, בים-באָם.
דאַוואַי פּאַראָם!

וואָס זוכסטו? אַ געמבע?
וואָס דאַרפֿסטו? אַ דעמבע?
אַ פּויסט ווי אַ דעמבע,
אַ ריטש פון אַ געמבע,
אַ דעמבע, אַ געמבע
צו שרעקן די גענז!

ראַדאָשע-געסט.

נאָך קאַציזנע.

געסט, געסט, גייען געסט,
מזרח, דרום, אָסט און וועסט,
פון סאַמאַרע און פון ברעסט,
קאָוונע, ניצע און טריעסט,
גייען געסט, גייען געסט.
טאַטעס, מאַמעס מיט די קינדער,
מיט די קינדערס שוועסטער-קינדער,
אין משפחות און געזינדער —
גייען געסט, גייען געסט,
חתן-כלה, קינד און קייט,
און מען גייט און מען גייט,
גייען געסט, גייען געסט.
ווו דו קוקסט און ווו דו זעסט
קומען געסט, קומען געסט...
קומען, גייען ווייב און מאַן,
מיטן פיר און מיטן באַן,
מיט קאָלייקע און געשפאַן.
פאָרן געסט, פאָרן געסט,
גייען, קומען יונג און אַלט,
אין קאַפאָטע און אין שפאַלט,
פון דאָס קלענסט ביז דאָס גרעסט,
גייען געסט, גייען געסט.
געסט, געסט, געסט, געסט,
קומען איידעמער אויף קעסט
און מען טרינקט און מען עסט,

ניִשט מען עסט נאָר מען פרעסט,
און מען אכלט טאָקע פעסט.
פון דאָס שענסט, פון דאָס בעסט
עסן געסט, גייען געסט,
און מען גייט און מען טרעט,
טרעט, טרעט, טרעט, טרעט,
גייען געסט, גייען געסט,
מאַכן זיך ביי מיִר אַ נעסט
און פאַרנעמען טיִש און בעט,
זאַלבעדרייצנס, טעט־אַ־טעט,
און מען שרייבט און מען לעזט,
און מען נייט און מען פרעסט
און מען פאַסט און מען מעסט,
און מען טומלט און מען רעדט,
פון פריִמאָרגן ביז שפּעט.
און מען הערט ניִט מיין געבעט,
און מען הערט נישט מיין פּראָטעסט,
אָט די געסט, אָט די געסט.
ענג, אַ שטיִקעניִש, פונדעסט
ווענן גייען ווייטער געסט,
גייען געסט, גייען געסט,
גאַנצע מחנות געסט, געסט,
פּונקט, ווי אויף אַ מאַניִפעסט
ס׳ציִען, גייען, קומען געסט,
געסט, געסט, געסט, געסט, —
קומען זאָל אויף זיי אַ פּעסט.

נאַ שוויענטעגאָ יאַנאַ.

פון ז. סעגאַלאָוויטש.

איך בין אַ צאַרטער דיכטער,
שרייב איך לידער גלאַטע,
הייך, אַזוי ווי וואַטע,
זיס ווי אַ באַנאַנע,
כמעט אַ מאַרציפּאַנע
נאַ שוויענטעגאָ יאַנאַ,
באַ שוויענטעגאָ יאַנאַ.

ווילט איר רעאַליזם —
זנות און מודה אני,
ווילט איר ראָמאַנטיזם —
שטימונג און „ליוואַנע",
ווילט איר מאָדערניזם —
מיסטיק און נירוואַנע,
אַלעס שפּילט מיין פּיאַנע
נאַ שוועגטעגאָ יאַנאַ,
באַ שוויענטעגאָ יאַנאַ.

שיקט מיר גאָט אַ מיידל
גרעפין דאָך מסתמא,
גרעפין ציפּע־טראַנע,
זלאַטע־מאָנאַ־וואַנאַ, —
ווער איך שטאַרק עראָטיש
און איך זינג עקזאָטיש:

[illegible], · ן געטין טראַנע

[illegible], מיין קורטיזאַנע!

ס'וואַרט די אָטאָמאַנע

נאַ שוויענטעגאָ יאַנאַ,

נאַ שוויענטעגאָ יאַנאַ.

כ'האָב אים מיט אומעט,

שלעפ איך זיך אַרומעט

מיט מיין גרויסן אומעט.

דאָס איז פון מיין פעטער,

פעטער צמה סאַנע,

ער איז מיך מהנא,

ברוך שפטרני,

נאַ שוויענטעגאָ יאַנאַ,

נאַ שוויענטעגאָ יאַנאַ.

קריטיקע

דוד פרישמאַן.

אויף וועלכען שריפטשטעלער איהר ווילט.

מען וויל מיך איינשמועסען, אַז דאָס ווערק איז אַ ווערק און אַז דער אויטאָר האָט טאַלאַנט. יאָ, יאָ, טאַלאַנטפאָל איז ער פונקט, ווי אַלע אייערע חדר-יונגלעך-ליטעראַטען, קינסטלער-בטלנים, ישיבה-בחורים, שנעקעס, בורדיוקעס און אונזויסענדע מאָלאָ-קאָסאָסען.

ביי אייך איז ער בעריהמט, איהר לעקט פון איהם די פינגער, אָבער ניט מיר אייראָפעער ביי אונז אין אייראָפּאַ איז גאָר אַנ׳אַנדער מין שרייבען, אַנ׳אַנדער לשון און אַנ׳אַנדער כתב.

די וועלט, די גרויסע וועלט איז גאָר — קיילעכדיג. גאַנץ פראַנקרייך רעדט פראַנצויזיש, דייטשלאַנד — דייטש, איטאַליען — איטאַליעניש, 400 מיליאָן כינעזער טראָגען נאָך צעפלעך, צוקצוי-קען, בוריאַטען, האָטענטאָטען עסען געזאַלצענע פיש, גאַנץ יוזשנע אַמעריקאַ האַנדעלט מיט וואַטע. פאַנאַמאַ-קאַנאַל איז שוין באַלד צו ענדע. אין יעמאַן איז אַ רעוואָלוציע, אין קאַלאַבריען טריי-סעלט זיך די ערד, און מיך ווילט איהר איינשמועסען, אַז דאָס

זוערק איז אַ ווערק, אַ גוטע ליטעראַטור דאַרפֿען מיר, אַ ריינע פּרעסע דאַרפֿען מיר און אַנ׳אַנשטענדיג טעאַטער דאַרפֿען מיר. אוי, בטלנים, בטלנים!... ווי זאָגט מאָטקע חב״ד... (דאָ קומט עפּעס אַ וויץ).

גאָרנישט, ס׳איז הפקר. מען שרייבט, דער עולם לייענט, קריטיקער קריטיקירען און וואו בין איך? אין מיר האָט איהר פֿערגעסען? שוין העכֿער 25 יאָהר, אַז איך שטעה אויף דער וואַכֿע און — קרים די נאָז, אַזאַ טבע האָב איך. העכֿער 25 יאָהר, אַז איך קעמף און — זאָג קאַפּויר. אַזאַ מענש בין איך. וועלטען האָב איך חרוב געמאַכֿט, גאונים אַראָפּגעזועצט, ריכטונגען פֿערניכֿטעט, בעוועגונגען אויסגעראָטען, פֿערדאָרבען, צוהאַקט, צופּליקט, צובד״ענט, געמאַכֿט אַ תל פֿון אייער גאַנצער ליטעראַטור-שמור, ביכלאַך-שמיכלאַך, קונסט-שמונסט מיט אַלע אייערע מחברים, משכּילים, בעזגראַמאָטנע פּידזשיקעס, סמאַרקאַטע יונגלעך. מען דערצעהלט פֿון שייקע פּייפּער... (דאָ קומט עפּעס אַנ׳אַנעקדאָט).

היינט זעהט איהר, ווי קינסטלעריש דאָס ווערק איז? אוי, בטלנים.

בעל-מחשבות

ראובן-לייזער דער בדחן.

דעם פערטען אדר וואָרט פונקט 4 מיט אַ האַלבען יאָהר, זינט ראובן-לייזער דען בדחן האָט אַרויסגעלאָזען זיין ערשטען באַנד „בדחניש” און צו דיעזער געלעגענהייט מוז איך וועגען איהם שרייבען אַ קריטיק. שטענדיג אָבער אין אַזעלכע פאַלען פיהל איך זיך אָבהענדיג, איך פיהל, אַז איך האָב ניט וואָס צו זאָגען. עס בעהערשט מיך אַ מיש-מאַש פון אַ כאַאָטישען תהו ובהו. איך קען זיך אָבער נישט איינהאַלטען און מוז מסביר זיין דעם לעזער דעם היכען ווירט פון אַזאַ ווערק, וועלכעס איז איינער פון די ליכטיגע זיילען ביי דעם פאָלק ישראל אין זיין פינסטערן גלות. . .

מיינט ניט, אַז ליטעראַטור איז אַ שטות-זאַך. אָ, ניין, ליטעראַטור איז גאָר אַ געוויסע זאַך און שרייבען ביכער דאַרף מען קענען. פאַרהאַן אַנדערע קענען שרייבען און אַנדערע קענען ניט. און ראובן לייזער דער בדחן קען די מלאכה. איך וועל אייך וועגען איהם גאָרנישט זאָגען, איך וועל נאָר ראַטען דעם לעזער איהם צו לייענען, לייענען און ווידער אַמאָל לייענען, אַ שורה

נאָך אַ שורה, אַ פּסוק נאָך אַ פּסוק, איבערגעקעהרט אַ בלעטעל און ווידער געלייענט, וואָרום לייענען איז אַ גרויסע זאַך — עס ענטוויקעלט דעם מענשענס גייסט.

„מיין ערשטע ווייבעלע שרה
איז געווען אַ שלאַק און אַ צרה".

זיין שפּראַך איז די פייער-שפּראַך פון אַ ישעיהו'ן און אַ יחזקאל. זיין ריטם איז געזונד, קרעפטיג, וואָס שפּייזט זיך מיט קאַמף, נקמה און ווילדען תוכחה-כעס. איהר זעהט בחוש, אַז ער איז זייער אַ נאָהענטער חבר. דער חלוק צווישען זיי איז אָבער אַזוי גרויס, אַז עס איז אַ חטא זיי אָנצורופען בנשימה אחת, ווייל אין דער צייט, וואָס ישעיהו און יחזקאל זענען נביאים, איז ראובן לייזער דער בדחן אַ פּאַ־טאַטש און אַ בור דאורייתא...

ני גער.

זבולון דער פראָשעניע־שרייבער.

שרעקט זיך נים. ווען איהר וועט שטאַרק זוכען,
וועט איהר דאָ געפינען יודישע ווערטער אויך.

דער ברעג־פונקט פון פראָשעניע־שאַפונג!...

די לעבענס־דיסאָנאַנסען, קאָנטראַסטען, קאָנפליקטען, שטריי־טען, שטורמישער דראַמאַטיזם, די צאָהלרייכע געזעלשאַפטליכע שאַטירונגען, שטימען און שטימונגען,—דאָס זענען די אונמיטעל־באַרע אַטריבוטען פון זבולנ׳ס שאַפונגס־גייסט.

ניט האַרמאָניע, ניטגלייכגעוויכט, ניט ענטציקונג און געהיימע פערליבטקייט פון די ערדישע מענשען־קינדער וואָלטען זיין געניוס אַרויסגערופען.

און ווי פערשיעדענאַרטיג איז זיין קליענטורע: אַ מעלאָדראַמאַטישע, פאַטעטישע און ניט אָן פאַטאָס צונויפגעקניפעלטע אין איין טראַגיקאָמישען מאָזאַאיק.

ער פערמאָגט פאַסיווע סקעפטיקער, לעבענסלאָזע, ווילענס־לאָזע, גאָטלאָזע, געלדלאָזע, לאַנגווייליגע נשמה־גריבלער, אַנעמיש קרעכצענדע נודניקעס.—

און אין זיינע פראָשעניעס געפינען זיי אַלע די העכסטע שטופע פון נירוואַנא־רוה און הין־הער־פלעט.

„יעזהאָ וויסאָקאָרדיו ג־נו פריסטאַוואו...״

זיין טעמע איז שטענדיג דאָס געגענגעזעצטע פון ביאַליק׳ס טעמעס: ער זוכט ניט דאָס רוהיגע און זיכערע, האַרמאָנישע און לעבענסלוסטיגע („פון צער און צאָרן״, דאָס לעצטע וואָרט״), נאָר דאָס שטורמישע און שוואַנקענדע, פערמעגנטירענדע (וואָס געפינט זיך אין מצב פון יעהרונג) און טראַגישע.

ביאַליק איז אויך אַ שרייבער. עס פעהלט אָבער ביי איהם די ראָמאַנטיק פון זבולון דעם פראָשעניע־שרייבער, די ראָמאַנטיק פון עפּאָס, דער עפּאָס פון פאַטאָס, דער פּאַטאָס פון ליריק, די ליריק פון אינטואיציע, די אינטואיציע פון פלאַמענדע אַסאָציאַציע, פּאַטאַלאָגישע לעגענדע, טענדענציעזע סימוואָליק, קריסטאַליזירטע אַלעגאָריע און פּאָעטישע סטיכישקייט.

פרילוצקי, — זרובבל, — וולאדעק.

מאשע-איצע „דער קאליגראף".

פאר אונז ליגט זיין „אפיר".

איהר לייענט:

„פיעל פרייד און פערגעניגען זאל גרייכען אזש צו"...

און אייך בעהערשען מיסטיק-טרוימען, סודות, געשפענסטער, בעפליגעלטע שאטענס און צערטליכע רוה, ווי פון גייסטיגען אפיום, וואס נארקאטיזירט דעם רענעסאנס-געשריי, וואס פערטראגט אייך פון דער קאנקרעטער ווירקליכקייט צו דעם טעארעטישען אבסטראקטען בויבעריק.

„פיעל פרייד זאל גרייכען אזש"...

יעדעס ווארט איז א דראמאטישער גרוים, א רעזאלירטע גאלוצינאציע. דאס מוזיקאלישע בעקומט זיין פלאסטישע פערקערפערונג, דער נשמה-הימעל ווערט א קונסט-הימעל... עס גיסט זיך איין סוד אין דעם אנדערן און פון אלע סודות ווערט א מיסטיש-מוזיקאלישע שטילקייט.

מאָמענט־פאָטאָגראַפיעס.

(נאָך מ. ספעקטאָר).

א כאַראַקטעריסטיק פון שריפטשטעלער.

ה. נ. ביאַליק.

פריהער פון אַלץ מוזט איהר וויסען זיין, אַז דער בעריהמטער פּאָעט ביאַליק איז אַ בלאָנדין און נישט קיין ברונעט.

ווען איהר זאָלט ביי מיר, למשל, פרעגען, וואָס איז ביאַליק? וואָלט איך גלייך געענטפערט, אַז ביאַליק איז אַ שרייבער! מען שמועסט זאָגאַר, אַז ער שרייבט העברעאיש אויך.

נאָר ס׳אַ ליגען.

אַלס הייסער יוד און נאַציאָנאַליסט טרינקט ביאַליק נאָר וויסאָצקיס טיי, 25 קאָפּיקעס אַנ׳אַכטעל. ס׳איז מעגליך, אַז נאָר דעמדאָזיגען טיי האָבען מיר צו פערדאַנקען, וואָס די שאַפונג פון ח. נ. ביאַליק איז דורכגעדרונגען מיט אַזא טיפען נאַציאָנאַליסטישען גייסט.

מענדעלע מוכר־ספרים.

צוערשט שרייבט ער אָן א שורה, דערנאָך נאָך אַ שורה, דערנאָך אַ דריטע שורה, אַ פירטע, א פינפטע—אַזוי כסדר, ביז עס ווערט א ווערק.

אַזוי איז געווען איז זיין יוגענד און אַזוי איז אויך איצט.

כדי צו ווייזען, אויף וויפיל אונזער זיידע איז יודישליך און פאָלקסטימליך אין זיין שאַפען, איז גענוג אויפמערקזאַם צו מאַכען, אַז ער שרייבט דורכאויס פון ר ע כ ט ס א ו י ף ל י נ ק ס און דערמיט צייכענט ער זיך אויס פון אַלע גוי'עשע שריפט-שטעלער.

און אַזוי ווי ער שרייבט—פון רעכטס אויף לינקס, אַזוי מוזט איהר אויך זיינע ווערק לייענען—פון רעכטס אויף לינקס. אָט דאָס הייסט בעהערשען דעם לעזער, אַז דער לעזער זאָל זיין אונטערגעוואָרפען דעם ווילען פון מחבר.

אחד-העם.

אַמאָל איז ער געווען יונגער, היינט איז ער שוין עלטער.

שרייבען שרייבט ער זעהר זעלטען. דאָס איז דערפאַר, ווייל כדי עפּיס אָנצושרייבען, איז איהם וועניג צו האָבען אַ פען און טינט, ער מוז אויך האָבען פּאַפּיר.

אחד-העם איז זעהר ערנסט און עהרליך צו זיך און צו אַלעמען; איבערהויפּט—צו דער טראַמוויי-קאָמפּאַניע. ווען, למשל, דער קאָנדוקטאָר זאָל פערגעסען צו נעהמען ביי איהם דעם צעה-נער, וועט ער דעם קאָנדוקטאָר אַליין דערמאָנען און דערלאַנגען איהם, וואָס איהם קומט.

כדי די כאַראַקטעריסטיק פון דעם גרויסען נאַציאָנאַלען פילאָזאָף זאָל זיין פאָלקאָם, מוז איך בעמערקען, אַז אחד-העם האָט קיינמאָל נישט געטראָגען קיין פּאַפּירענע קראַגענס.

יעקב דינעזאָהן.

יעקב דינעזאָהן איז איינער פון די שריפטשטעלער, וואָס איידער זיי גיבען-אַוועק אַ ווערק צום דרוקען, מוזען זיי דאָס ווערק פריהער אויפשרייבען.

ווען דינעזאָהן זעצט זיך שרייבען, נעהמט ער די פען אין

האַנד, דערנאָך טונקט ער זי איין אין אַ טינטער מיט טינט, און אויב אין טינטער איז קיין טינט נישטאָ—שרייבט זיך ביי איהם נישט.

אַזאַ טבע האָט ער.

און מערקווירדיגער פון אַלץ איז דאָס, וואָס ווען ער שרייבט, מוז ער זיצען אויפ׳ן שטוהל און שרייבען אויפ׳ן טיש, און נישט פערקעהרט.

מיט דער שוויגער לעבט ער בשלום.

ווי אַזוי איך אַליין שרייב.

זעצען זיך אַ הונגעריגער שרייבען—דאָס איז ביי מיר נישט שייך... צוערשט מוז איך אָבעסען און דוקא מיט אַפּעטיט, וואָרום אַז מען האָט נישט קיין אַפּעטיט, איז מען חולה מסוכן, אַ קראַנקער מענש, אַ גוסס...

אַ מאָדנע טבע האָב איך, אַז ווען איך עס אָב, ווער איך אַזוי ווי פרעהליכער... און די שטימונג ווערט ביי מיר אַ געהויבענע און דאָס גיט שטענדיג צו מיינע ווערק דעם אמת׳ן הומאָריסטישען טאָן.

קאָוועגעס האָב איך ליב פון מאַלאָראָסיע.

אין בעסאַראַביען עסט מען מאַמאַליגע, אין אַסטראַכאַן—בעלאָריביצע.

אינטערוויו.

פון ראובן ברײנין.

ביי איבסענ׳ען.

אַרויסגעהענדיג פון וואַגאָן צווייטער קלאַס (אַז איך פאָהר, פאָהר איך נור צווייטער קלאַס), האָב איך גענומען אַ קאַרעטע און געלאָזען זיך פאָהרען.

די צוויי פערד (אַז איך פאָהר, פאָהר איך נור מיט צוויי פערד איינגעשפּאַנט אין אַ וועגעל אויף פיר קיילעכדיגע רעדער) האָבען מיך געפירט אין דער ריכטונג, וואו עס וואוינט דער גרויסער פילאָזאָף, שריפטשטעלער, דענקער און פּסיכאָלאָג פון דער לעצטער צייט.

פּאַר מיינע אויגען האָט געשוועבט די ברייטע פּלייצע פון איזוואָשטשיק מיט דעם נומער 8789. אַ גרויסער נומער — האָב איך געטראַכט — איך בין געוואָרען פּילאָזאָפיש געשטימט.

— איז עפּעס טייער האָבער? — האָב איך געפרעגט דעם איזוואָשטשיק.

— טייער — האָט ער געענטפערט.

איך האָב גלייך אַרויסגענומען מיין לעדערנעם טאַשען-ביכעל און פערצייכענט דעם טיפוזיניגען, שאַרפען, נאַיווען און אָפּענהערציגען ענטפער פון אַנ׳אמת׳ען פאָלקס-קינד.

אָט זענען מיר שוין ביים גאַניק.

איך נעם אַרויס אַ הויפען גאָלדענע מטבעות און דערלאַנג איהם — זיבען קופּערנע צעהנערס.

— וואָס פערלאַנגט איהר? — האָט דער גרויסער דיכטער געפרעגט, אָבשטעלענדיג מיך אויפ׳ן שוועל פון צימער...

איך האָב זיך אַ נויג געטאָן און געענטפערט:

א י ך: דאָס יודישע פאָלק, גאַנץ רוסלאַנד, די פרעסע די גאַנצע וועלט וואַרט מיט אונגעדולד אויף מיין אינטערוויו מיט אייך. איך האָב שוין געזעהען די גרעסטע גדולים פון היינטיגער צייט. מיט ווילהעלם דעם צווייטען בין איך אין איין טעאַטער געזעסען, פאַר קאַאוסקי׳ן האָב איך די היטעל אַראָבגענומען סטרינדבערג׳ן האָב איך אַמאָל אויף אַ הינער-אויג אַרויפגעטרעטען. פילע האָבען געהאַט די עהרע פון מיר אינטערוויואירט צו ווערען און מיט מיר אין איינעם פאָטאָגראַפירט צו זיין.

ע ר: שווייגט.

א י ך: איך בין מיר זיך שטענדיג נוהג אין אַ אינטערוויו אַרויסצוזאָגען און טיילען זיך מיט מיינע מיינונגען, איבערצייגונגען, עמפפינדונגען איבער ליטעראַטור קונסט, פאָעזי און שענהייט... איך האַלט, אַז שעקספיר איז געוועזען אַ שענער שרייבער.

ע ר: שווייגט.

א י ך: איך האַלט, אַז אַנאַטאָל פראַנס און בייראָן זיינען אינטעליגענטע מענשען.

ע ר: שווייגט.

א י ך: זאָגט מיר, איך בעט אייך, האָט איהר וועלען געפליגען אויף אַ אַעראָפּלאַן?

ע ר: שווייגט.

א י ך: האָט איהר ליב געפרוירענע פעטשאַ?

ע ר: שווייגט.

און נאָך און נאָך האָב איך גערעדט און ער האָט געשוויגען מיט הארץ, מיט זין, מיט טעמפעראַמענט און אַזוי אינטערעסאַנט, אַזוי אינטערעסאַנט... ער האָט געוואָרפען אונרוהיגע בליקען, דאָס אויף מיר, דאָס אויף דער טיר, קענטיג, פורא-האָבענדיג, איך זאָל ניט אַוועקגעהן און איבערלאָזען איהם

אין רעכטען מיטען.

אמענדע האט דער גרויסער דיכטער מיך איבערגעשלאגען און א פרעג געטון:

— איך פרעג אייך, וואס דרעהט איהר מיר א ספאדעק און די טיר האט זיך פערקלאפט פאר מיין נאז.

זיינע פאר הארציגע ווערטער האבען מיך געפאנגען. איך מוז אויף איהם נאך אמאל א קוק טון. עס מעג מיך קאסטען מי יודע וויפיל... אהא!... איך האב שוין!... אט אין דעם שליסעל-לאך!...

און מיט איין אויגעל האב איך אריינגעקוקט.

דער שפאפער פון „נארא" איז אומגעגאנגען צוטראגען איבער'ן צימער און האסטיג געשפיים. געווען קענטיג אין טיפע מחשבות פערטיפט. זיין ליכטיגער שטערען האט זיך גע קנייטשט אונטער דער לאסט פון ריזיגע געדאנקען. ווער ווייס וואס פאר א פראבלעמען עס האבען זיך געוועבט אין אט דעם געניאלען מוח.

— — — — — — — — — — — — — — — —

און קיינמאל, קיינמאל וועל איך ניט פערגעסען די הערליכע מינוטען, וואס איך האב פערבראכט מיט דעם גרויסער שריפטשטעלער און דראמאטורג. זיינע איינפאכע הארציגע ווערטער זענען ווי א פרילינגס-רעגען געפאלען אויף מיין הארץ וואס דורשט נאך בלדונג, קולטור און אינטערוויו'ס.

חכמה און וויסנשאפט

די נייע סאָציאַליסטישע שול.

כרעסטאמאַטיע

פאַר דעם פּראָפעסיאָנעלן קינדער־פאַך פון דעם ערשטן שול־יאָר־פּראַקציע.

לעזע־איבונגען.

— ווער איז דער מאַן מיט דעם גראָבן בויך?
— דער מאַן מיטן גראָבן בויך איז אַ בורזשוי.
— איז דיין ברודער אין דערהיים?
— ניין, מיין ברודער איז געגאַנגען פירן אַ קלאַסן-קאַמף.
— האָט דיין ברודער אַ מלוכה?
— יאָ, מיין ברודער האָט פיינד העבּרעאיסטן.
— מיין פעטער גיט אַב׳אַגיטאַציע מיין מומען.
— ביי מיין שוואָגער איז געווען אַ ליאמע.
— קאָנסטו אַראָפּרייסן פאַרזאַמלונגען?
— יאָ, איך קאָן אַראָפּרייסן פאַרזאַמלונגען. איך קען גוט פייפן.
— האָט דיין שוועסטער אַ בורזשואַזנע פּסיכאָלאָגיע.
— ניין, מיין שוועסטער איז אין נאַדל-פאַך. נאָר מיין ברודערל איז אַ שאָוויניסט. ער לערנט חומש מיט רש״י. האָב איך אים געשלאָגן.

זומער־לידער.

נאַטור, נאַטור*), גיב אַ רעגן
פאַר דעם „קליינעם בונד״ וועגן,
נישט קיין סך און נישט קיין ביסל,
אַ מכּה דעם בורזשוי אין פּיסל.

---

*) דער לערער דאַרף אויסמיידן דאָס וואָרט „גאָט״ נאָר אָנשטאָט גאָט, זאָל ער צוגעוויינען דאָס קינד צו זאָגן „נאַטור״ אָדער „עלעטרי״ און אָנשטאָט „נשמה״ זאָל ער זאָגן „פּאַרע״.

דער ערשטער מאַי.

אַז עס גייט אַוועק דער ווינטער,
קומט דער ערשטער מאַי.
אַזוי שטייט אין געאָגראַפיע—
איינס, צוויי, דריי.
אַלע באַשעפעניש שטרייקן,
און גייען אויף דעמאָנסטראַציעס.
דער האָן, די פליג,
די זון, די לבנה.
היט זיך, קינדערלעך, פאַר פּראָוואָקאַציעס!
איינס, צוויי, דריי!
אַז עס גייט אַוועק דער ווינטער,
קומט דער ערשטער מאַי!...
אַזוי שטייט אין געאָגראַפיע.

דער בוים.

אין מיטן וועג שטייט אַ בוים
שטייט ער איינגעבויגן.
פאַרט אַ ייד קיין..... 1)
מיט פאַרוויינטע אויגן 2)
נאַטור, נאַטור, מיין נאַטור, 3)
ווער וויל דאַווענען מנחה 4)
אַז מ׳וועט שלאָגן יידן אין ארץ־ישראל,
וועט זיין אַ גרויסע שמחה.

---

1) דער לערער זאָל זיין פאַרזיכטיק נישט צו דערמאָנען דאָס וואָרט: ארץ־ישראל.

2) אַ חדוש, וואָס ער וויינט. דער ייד איז אַ קלאַסן־באַוואוסטער פּראָלעטאַריער און ער ווייסט, אַז דערמיט וואָס ער פאָרט קיין ארץ־ישראל שוואכט ער אָפּ דעם קלאַסן־קאַמף אין גלות.

3) ווי געזאָגט, טאָר דער לערער נישט דערמאָנען דאָס וואָרט גאָט.

4) דאָ דאַרף דער לערער געבן דעם קינד צו פאַרשטיין, רעליגיע איז אַ פּריוואַט־זאַך און זאָל דאָס קינד אָנשרייבן אַ דיסערטאַציע וועגן אָפּטיילן די קירך פון דער מלוכה.

מעשה עך.

דאָס שעדלעכע פילאַנטראָפּיע.

יאָסעלע איז אַ קלאַסן-באַוואוסט ייִנגעלע און אַ גרויסער אָנהענגער פון היסטאָרישן מאַטעריאַליזם.

איינמאָל איז ער געגאַנגען מיט זיין מוטער אויף אַ דעמאָנסטראַציע (אַ גוט ייִנגעלע גייט נישט שפּאַצירן). איז זיי אַנטקעגן געקומען אַן אָרימאַן אַ קאַליקע און געבעטן אַ נדבה. די מוטער האָט אַרויסגענומען אַ מטבע, געגעבן יאָסעלען און געזאָגט:

—נאַ, יאָסעלע. גיב דעם אָרימאַן אַ נדבה.

יאָסעלע האָט די מטבע אַריינגעלייגט אין קעשענע און געזאָגט: ניין, חברטע-מוטער. איך וועל בעסער אַליין אויסגעבן די מטבע, ווייל איך האַלט נישט פון פילאַנטראָפּיע. פילאַנטראָפּיע איז אַ שעדלעכע און אַנטיסאָציאַלע פונקציע אין סאָציאַלן קערפּער. פונם סאָציאַלן פּאָליטישן אַלו עלטלעכן געבוי פון דער קאַפּיטאַליסטישער אָרדנונג.

די מוטער האָט אויסגעהערט און זיך צעוויינט.

פראַגע: פאַרוואָס האָט די מוטער געוויינט?

„אַ פאַרהאַרטעוועטער כאַראַקטער״.

פּיניע איז געווען אַ וואויל ייִנגעלע: צו דריי יאָר האָט ער שוין געשריבן לויט דער נייער אָרטאָגראַפיע. צו פינף יאָר האָט ער געפירט אַ קלאַסן-קאַמף מיט זיין פאָטער. דער פאָטער האָט אים געהייסן גיין אין חדר און ער האָט נישט געוואָלט. צו זעקס יאָר האָט ער שוין נישט אַנערקענט קיין פּריוואַט-אייגנטום. צו זיבן יאָר האָט ער ערקלערט אַן אייביקן שטרייק אַלע בורזשואַזנע לער-ביכלעך.

גאַנצע טעג איז ער אַרומגעלאָפן און געמאַכט רעוואָלוציעס אויף דער יידישער גאַס, געשלאָגן חזרים, געוואָרפן קעץ, געררייצט הינט און קליין-בירגער.

איינמאָל האָט אים דער טאַטע געפרעגט:

—פּיניע, פאַרוואָס טהוסטו אַזוי?

אויף דעם האָט פיניע געענטפערט.

—דווקא!

—מען טוט נישט אַזוי.

—חיל איך!

—דו ביזט אַ שקץ.

—בין איך!

—דו האָסט נישט קיין טאַטן!

דאָ איז פיניע אַרויס מיט לשון:

—וואָס איז אַזוינס אַ טאַטע — האָט ער ערקלערט. אַ טאַטע — דאָס איז אַן אָפּגעלעבטע איבערבלייבעניש פון דער אַלטער פּאָפּ־דאַלער אָרדנונג. איך אָבער מוז פאַרשטאַרקן און פאַרהאַרטעווען זיך דעם כאַראַקטער לויט דעם אַרטיקל פון ה׳ קאָוש־יאַן. עך, טאַטע, טאַטע, דו לייענסט נישט קאָושדאַ׳נס פּעדאַגאָגישע אַרטיקלען, און דערפאַר ביזטו נישט באַוואוסטזיניק און רעטראָגראַדיש.

דער טאַטע האָט אויסגעהערט זיין קינד, געמאַכט אַ מאָדנע גרימאַסע, גענומען דעם שטעקן און אַוועק פלעטן קאָושדאַנען דעם קאָפּ.

זאָל דאָס קינד אויפשרייבן אַן׳אויפזאַץ אויף דאָס טעמע: די קאָמפּראַמיטירטע באַוועגונג ביי די זאַקסן אין מיטל־אַלטער.

וויג־ליד.

אונטער משהלעס וויגעלע
שטייט אַ בלוי־ווייסע ציגעלע.
דאָס ציגעלע איז געפאָרן האַנדלען
מיט וואַליוטע, ראָזינקעס און מאַנדלען
(וואָס דען טוט אַ בלוי־ווייס ציגעלע?)
אָבער משהלע וועט גיין אין סאָציאַליסטישע שולע.
זלמן רייזין וועט אים לערנען אַ פּוילע.
בירנבוימס תורה איז די בעסטע סחורה,
פלודערמאַכער וועט אים לערנען שכל

גילינסקי וועט אים שאַרפן דאָס מוחל.
און משהלע וועט אַ לייט ווערן
און צום קליינעם „בונד" געהערן.

פ ר אַ ג ן.

דער לערער זאָל פרעגן דאָס קינד די פאָלגענדע פראַגן:

וויפיל ווייבער האָט געהאַט לאַסאַל? —

וואָס איז דער אונטערשיד פון מאַקס קאַרל און מאַקס לינדער?

אין וועלכן יאָר האָט זיך אָפּגעשפּאָלטן דער לינקער שפּאַלט פון רעכטן פליגל פון דער מיטלסטער פראַקציע פון „בונד"?

פאַרוואָס איז קאַרל קויטסקי אַ קאָנטר-רעוואָלוציאָנער? און וואו וואוינט קלמן קאַמאַשנמאַכער?

וואָס איז דער סינטעז פון עקסטעריטאָריאַלישן מהות פון יודישן פראָלעטאַרישן סאָציאַל-פּאָליטישן אינטערנאַציאָנאַל?

מאַטעמאַטיק.

אויפגאַבן.

(לויט גילינסקיס אַרבעטס-פּרינציפּ).

אַ בונדיסט האָט אויפגעגעסן 3 פ"ק, 5 צ"צ, דערשלינגען 7 ס.-ס. און פאַרביסן מיט 10 ציוניסטן. פרעגט זיך: ווי לאַנג וועט ער אויסהאַלטן?

אַ יינגעלע האָט געקויפט 6 פוד פּראָקלאַמאַציעס און 7 רעוואָלווערן — פרעגט זיך: ווי אַלט איז ער?

אויף אַ צוזאַמענפאָר געפינען זיך 3 גענעראַל-רעדנער. דער ערשטער גיסט אַרויס 200 קוביק מעטער וואַסער אין אַ רגע, דער צווייטער — 300 פאַס וואַסער אין אַ סעקונדע, דער דריטער 400 ליטער וואַסער אין אַ מינוט. פרעגט זיך: ווען וועט נאָך אַ מאָל קומען אַ מבול?

די יודישע שפראך האָט 77 דיאַלעקטן, יעדער דיאַלעקט
האָט 77 לער-סעמינאַריומס, יעדע לער-סעמינאַריום האָט 77 פע-
דאַגאָגן, יעדער פעדאַגאָג האָט 77 גראַמאַטיקעס, יעדע גראַמאַטיק
האָט 77 פרקים פון אָרטאָגראַפיע, יעדע אָרטאָגראַפיע האָט 77 כללים,
יעדע כלל האָט 77 יוצא-מן-הכללס. פרעגט זיך: ווען וועט דער
קאָרעקטאָר אַראָפּ פון זינען?

אַלגעמיינער שמועס.

אין אַ סאָציאַליסטישער מאָדערנער וועלטליכער און אַלוועלטליכער פֿאָלקס־שול.

(על פּי נוסח גילינסקי, פּעסטאַלאָצי, בירנבוים און אַטאָ)

פ ע ר וו אַ ל ט ע ר. (רופֿט אויס) אַלע קינדער־חברים גייען אַריין אין שמועס־צימער צו באַטייליגן זיך אין אַלגעמיינעם שמועס מיט בעראַטונג און שטים־רעכט.

(די קינדער פֿאַרנעמען די ערטער רעכט, לינקס און אין צענטער).

ב ע ר ע ל ע. (אַ תּלמיד פֿון צווייטן שול־יאָר) חבר־פערוואַלטער. חברים־לערער און חברים־תּלמידים. איך וויל אויפמערקזאַם מאַכן, אַז עס פעלן די חברים־קינדער פון ערשטן שול־יאָר.

פ ע ר וו אַ ל ט ע ר. מיר וועלן שטעלן די פראַגע צו דער אָפּשטימונג.

ב ע ר ע ל ע. איך בעט אַ וואָרט צו דער אָפּשטימונג. איך מיין, אַז מען דאַרף זיי אַריינרופן, כּדי צו געבן זיי די מעגליכקייט צו באַטייליגן זיך אין אונזער שמועס און אַזוי אַרום ווערן פּאָליטיש רייף און פּאַרלאַמענטאַריש ערצויגן.

(מיט אַ מערהייט שטימען ווערט באַשלאָסן אַריינצורופן די קינדער פון ערשטן שול־יאָר. די עופהלעך קומען נעביך אַריין צום אַלגעמיינעם שמועס).

י ע נ ק ע ל ע. (לינקס) חברים! איך קוק אויף אונזער פֿאַרזאַמלונג און באַמערק אַ טרויריקע ערשיינונג. עס פעלט די קעכין.

ח י ה ל ע. (מיטגליד פון דער ווירטשאַפט־קאָמיסיע) איך וויל אייך אינפאָרמירן: היינט קאָכט מען ביי אונז רייז, און רייז האָט אַ טבע צו צוברענען, ווען מען גיט אויף דעם נישט אַכטונג. עס מוז דאַריבער זיין די קעכין דערביי.

שמערעלע. (עקסט לינקער) איך האָב אַ פאָרשלאַג: דער חבר לערער־פערוואַלטער איז שוין אַזוי אויך געגוג באַוואוסטזיניק און פּאָליטיש ערצויגן. די קעכין איז אָבער נאָך געבעך בלינד, נישט קלאַסן־באַוואוסט און אַפּאָליטיש. לייג איך דאַריבער פאָר מען זאָל דעם לערער־פערוואַלטער שיקן אויף דער קיך און די קעכין אַריינרופן צום אַלגעמיינעם שמועס.

(דער פאָרשלאַג ווערט איינשטימיק אָנגענומען).

פערוואַלטער. איך וואַרף זיך אונטער דעם באַשלוס.

(מען רופט אַריין די קעכין. זי גיט איבער דעם פערוואַל־טער דאָס פאַרטוך מיט דער גרויסער הילצערנער קאָך־לעפל. דער פערוואַלטער טוט אָן דאָס פאַרטוך און גייט אַוועק אויף דער קיך).

יוספקע. (דער פּראָטאָקאָל־פירער) איך לייג פאָר אויס־צוקלויבן אַ פאָרזיצער.

קינדערשע שטימען: לייבל! לייבל זאָל זיין אַ פאָר־זיצער. לייבל טראָגט שוין נישט קיין ספּענצער, ער טראָגט שוין הייזעלעך אויף שעלקעס.

(עס ווערט אָנגענומען. לייבל פאַרנעמט דעם פאָרזיצער־פּלאַץ).

יאָסל. איך מאַך אַ פאָרשלאַג אויסצוקלויבן די קעכין, וועלכע קאָכט אונז אַזעלכע טייערע מיטאָגן אַלס וויצע־פאָרזיצערין.

(דער פאָרשלאַג ווערט בעגייסטערט אָנגענומען. די וויצע־פאָרזיצערין אונטער אַ שטורם פון אָוואַציעס ווישט אָפּ דעם פאָר־זיצער דאָס נעזל און פאַרנעמט אַ פּלאַץ אין פּרעזידיום. די זיצונג פירט זיך ווייטער).

פאָרזיצער. מיר האָבן צוויי פראַגן: פּראָגראַם און לערער־ביכער.

הינדעלע. איך בעט אַ וואָרט צום סדר היום.

(עס ברעכט אויס אַ שטורם פון פּראָטעסטן: יידיש, יידיש! הינדעלע ענטשולדיקט זיך. און רעדט ווייטער).

הינדעלע. איך בעט אַ וואָרט צו דער טאָג־אָרדנונג. איך מיין, אַז די פראַגע וועגן פּראָגראַם קאָן אָפּגעלייגט ווערן ביזן נאָנסטן נומער „שול און לעבן”, וואו עס וועט זיין געדרוקט אַן אַרטיקל פון חבר גוטמאַן. חבר גוטמאַן איז דאָך שוין אַ גרויסער

און איז זייער ענטוויקלט פיזיש און פעדאַגאָגיש. ער פאַרשטייט מער פון אונז. זאָלן מיר אַלזאָ אָפּוואַרטן, ביז דאָס אַרטיקל וועט זיין געדרוקט.

קולות: ריכטיק! ריכטיק!

יאָסעלע. חברים! ערלויבט מיר צו שטעלן אַ פראַגע אויסער דער אָרדנונג. צי מעג איך אַרויסגיין?

פאָרזיצער. איך מיין, אַז די פראַגע מוז דיסקוסירט ווערן. איך עפן אַ ליסטע פון גענעראַל־רעדנער און סתם־רעדנער.

יאָסעלע. (ענערגיש) די פראַגע איז דרינגענד און זי מוז געלעזט ווערן גלייך אָן דיסקוסיעס.

פאָרזיצער. איך שטעל די פראַגע צום אָפּשטימען. ווער איז פאַר?... ווער איז קעגן?... און ווער האָט זיך איינגעהאַלטן?

יאָסעלע. איך. איך האָב זיך איינגעהאַלטן.

(מיט אַ מערהייט שטימען ווערט באַשלאָסן יאָסעלע זאָל אַרויסגיין. יאָסעלע פאַרנעמט די פּראָטאָקאָל פּאַפּירן און פאַרלאָזט די זיצונג אויף 10 מינוט אין דער בעגלייטונג פון אַ לערערין).

פאָרזיצער. איצט גייט די פראַגע פון לער־ביכער. די פראַגע איז זייער וויכטיק און מוז באַטראַכט ווערן אָן פניות, ערנסט און מיט שכל. איך לייג דאַריבער פאָר, אז אין די דעבאַטן וועגן דער דאָזיקער פראַגע זאָלן נישט אָנטייל נעמען די לערער וואָס האָבן געשריבן לער־ביכער, נאָר בלויז די יעניקע אָנשטענדיקע, וואָס האָבן קיין לער ביכער נישט געשריבן.

מאָטעלע. איך לייג פאָר אַריינצורופן אונזער שכן שמואל דעם היטל־מאַכער און זיין ווייב מנוחה־זעלדע. זיי האָבן קיין לער־ביכער נישט געשריבן.

(דער פאָרשלאַג ווערט אָנגענומען. מען רופט אַריין דעם שכן שמואל דעם היטל־מאַכער און זיין ווייב מנוחה־זעלדע מיט בעראַטונג און שטים־רעכט.

פאָרזיצער. הייסט עס, אַז מיר טרעטן צו צו דער וויכטיקער פראַגע וועגן לער־ביכער. ווער וויל זיך וועגן דעם אַרויסזאָגן?

העשעלע. (מיטגליד פון דער פעדאַגאָגישער קאָמיסיע).

איך מיין, אַז דער קאַרדינאַלער פּרינציפּ אין אויסוואַל פון לער־ביכער, דאַרף זיין דער, אַז אין לער־ביכל זאָל נישט דערמאָנט ווערן דאָס וואָרט גאָט, דאָס דאָזיקע בורזשואַזע און קליין־בירגעלעכע וואָרט פאַרטונקלט דאָס באַוואוסטזיין פון די ברייטע שיכטן פון די מאַסן. איך לייג דעריבער פאָר, אַז דאָס בעסטע לער־בוך פאַר דעם ערשטן שול־יאָר איז די ביבעל, נאָר יעדעס מאָל ווען עס ווערן דערמאָנט דאָס וואָרט גאָט, זאָל מען זאָגן: קלאַראַ צעטקין אָדער פרידריך ענגעלס.

יענקעלע. (פון צעטר) חברים! את חטאי אני מזכיר, ענטשולדיקט, עס האָט זיך ביי מיר אַרויסגעכאַפּט אַ לשון־קודש וואָרט... איך נעם צוריק... איך דערמאָן מיינע זינד. איך האָב אַמאָל געלערנט אין חדר, האָט מיר דער רבי געזאָגט, אַז אין שיר־השירים ווערט נישט דערמאָנט קיין איין מאָל דאָס וואָרט גאָט. איך בין דעריבער געגן דעם גאַנצן ביבעל וועלכער איז אַ קליין־בירגערלעכע בוך. און לייג דעריבער פאָר אַז מען זאָל בלויז נעמען דעם שיר־השירים זאָל ווערן דאָס לער־בוך פון אַלע קלאַסן און שול־יאָרן.

חצקעלע. אין שיר־השירים ווערט אָבער דערמאַנט דאָס וואָרט שלמה המלך און דאָס שטעקט מיט מאָנאַרכיע און קאָנטער־רעוואָלוציע.

יענקעלע. דאָס שאַדט נישט, מיר וועלן עס געבן אי־בערזעצן דעם חבר בירנבוים און לאָזן רעדאַגירן דורך דער לי־טעראַרישער קאָמיסיע ביי דער שול־אָרגאַניזאַציע, וועלן זיי עס שוין צורעכט מאַכן. מען וועט שוין נישט דערקענען, וואָס דאָס איז אַזוינס. זיי האָבן שוין רעדאַגירט פּרצן און שלום ליכמן אַזוי, אַז עס איז מיר אַ חידוש, וואָס פּרץ און שלום עליכם־קומען נישט פון גרויס דאַנקבאַרקייט זיי ווערגן.

די קעכין. (פאַרשעמט) מען זאָגט אָבער, אַז „שיר־פּאַ־שירע” איז אַ ביסל עראָטיש. (רויטלט זיך און פאַרדעקט דאָס פּנים).

הינדעלע. עס מאַכט נישט אויס. דער לערער פון נאַ־טור־וויסנשאַפט האָט אונז שוין ערקלערט וואָס ס'איז אַזוינס באַ־פרוכפּערונג.

אַלע מיינונגס-פאַרשידנהייטן. איך לייג-פאָר מען זאָל נעמען אַלס לער-בוך דעם „רויטן פנקס״. קודם-כל נעמען דאָרטן אַנטייל אַלע פּאַרטייען, והשנית קען מען פון דאָרטן פאַרגעסן אַ שייטל עברי, והשלישית וועלן מיר דערוייל בּישט לערנען קיין אַנדערע לער-ביכלעך.

(דער פאָרשלאַג ווערט בּעגייסטערט און איינשטימיג אָנ-גענומען).

עס דערהערט זיך אַ קלאַפּ אין טיר. עס באַווייזט זיך דער פערוואַלטער אין אַ פאַרשמירטן פנים, ער מעלדעט:

—די רייז איז פערטיג, מען קען שוין גיין עסן מיטאָג. דער פאָרזיצער שליסט די זיצונג, די קינדער גייען עסן ריי

פּאָלקלאָר און פּילאָלאָגיע.

אַ לעקציע פון נח פּריִלוצקי.

געערטעוודיקע פאַרזאַמלעניש!

האָט איר ווען עס איז געזען אַ מענטשן? ניין? אַ שאָד.

אַ מענטש איז אַזאַ באַשעפעניש, וואָס טראָגט זיינע אַלע מעלות, קען ער — רעדן.

זייער פאַרשידנאַרטיק זענען די רעדעכצן און רעדנסאַרטן פון דאָזיקן רעדן: ווער עס רעדט צום לאָמפּ, ווע״ עס רעדט צו דער וואַנט, ווער עס רעדט פון הייך, ווער עס רעדט לאַטיין, טערקיש, פראַנצויזיש און ווער — הייזעריק.

פאַראַן נאָך אַ זעלכעוודיקע מענטשן, וואָס הייסן בויך-רעדנער, פאַראַן אַזעלכעוודיקע, וואָס רעדן פון שלאָף, פון הייך און אַזעלכעוודיקע, וואָס רעדן — לשון-הרע.

אַ נאַר רעדט, וואָס ער ווייס, אַ קלוגער ווייס, וואָס ער רעדט, אַ דיפּלאָמאַט רעדט ניִשט, וואָס ער ווייס, און אַ רעדנער ווייס ניִשט, וואָס ער רעדט.

איך וויל איך נאָר אויפמערקזאַמיש מאכן אַף אַ מערקווירדיקע דערשיינונג, אין וועלכער עס איז דורכקוקעוודיק און גלאַנצענעוודיק אָנגעוויזן די אַנאַלאָגיע צווישן דעם רעדנסאַרט פון אַ שטומען מאַנסביל פון זכרישן געשלעכט אין וואָלינער געגנט, פון אַ שטומער נקבה פון ווייבערישן מין אין אָטוואָצקער געגנט און פון אַ שטומען פון זאַכלעכן געשלעכט אין סאָכאַטשעוו.

קיין איינער פון זיי איז נישט אומשטאַנדעוודיק צו אָפּזאָגן דעם גאַנצן: אץ קוצץ בן קוצץ קצוצי לקצץ —אויף אויסווייניק.

וואָס אָנבאַלאַנגט די טויב־שטומע, — זיי הערן אונז סתם, ווי דעם קאָטער.

אַזוי איז אין זשיכלין, מאַקאָוו (לאָמשזער גוב.), אין וואַשינגטאָן (אַמעריקע).

כּדי די שטומע זאָלן אויך האָבן, וואָס צו רעדן, איז פאַר זיי ספּעציעלעוודיק באַשאַפן געוואָרן די שטומע קלאַנגען מיט דעם שטומען „עין".

פאַר טויב־שטומע איז, מסתמא, פאַראַן טויב־שטומע קלאַנגען מיט אַ טויב־שטומען „עין".

אַזוי איז אין זשיטאָמיר, קוטנע און וולאַדיוואָסטאָק.

אין היפּוך צו דער רעדנסאַרט פון די שטומע איז פאַראַן נאָך אַ רעדנסאַרט, וואָס הייסט: ש ט אַ מ ל ע ן.—(אויף פראַנצויזיש: זאַיִקעווען).

היות, ווי די שטומע רעדן גאָר אָ ן קלאַנגען אָדער מיט שטומע קלאַנגען, רעדן דערפאַר די שטאַמלער מיט טאָפּל־קלאַנגען, יעדעס וואָרט ווערט ביי זיי איבערגעחזרט צווייִמאָל. אַזוי למשל. זענען פאַראַן אַזעלכע דייטשן, וואָס אַז איר פרעגט ביי זיי, פון וואַנען זיי שטאַמען, ענטפערן זיי אייך: פון באַדן־באַדן. אַזעלכע פאַרשוינען רויכערן פאַפּיראָסן „פרו־פרו", גייען אויף דער אָפּערעטקע „גרי־גרי", פאַרנעמען זיך מיט דאָפּלטע בוכהאַלטעריע און האָבן קינדער לויטער צווילינגס.

פאַר די דאָזיקע שטאַמלער איז מסתמא געשריבן געוואָרן די צוויי מאָל „אודך", די „יקום פורקנ׳ס" און די זיבן „למנצח׳ס".

אויף אַ גאַנץ אַנדער ליניע ליגט די רעדנסאַרט פון די פאָנפאַטע פון אַמטשיסלאַוו.

די פאָנעטיק באַווייזט, אַז דאָס פאָנפען איז אַ זאַך, איז אָפּהענגיק פון נאָז: וואָס קלענער די נאָז, אַלץ שטאַרקער דאָס פאָנפען, וואָס גרעסער די נאָז, אַלץ קלענער דאָס פאָנפען. מענטשן מיט לאַנגע נעז פאָנפען לגמרי נישט.

ווי העלפאַנטן, למשל.

עס טרעפט אָבער, אַז מיט אַ לאַנגער, נאָז קאָן מען אויך

פּאָנפּען און דאָס איז דערפאַר, ווייל די נאָזולעכער זענען פאַר־לייגט און דאָ העלפט שוין קיין נאָז אויך נישט.

אַזוי איז אין בענדין, טאָמבאָוו און בודאַפּעשט.

עס טרעפט, אַז נישט ביידע נעז־לעכער זענען פאַרלייגט, נאָר איינע. און דאַן איז געווענדט וועלכע: אויב די רעכטע איז פאַרלייגט, ווערט דאָס פּאָנפען זיין פראַנצויזעריש, מיט „אַ קרומע נון"; אויב די לינקע איז פאַרלייגט, ווערט דאָס פּאָנ־פען זיין האַלב דייטשמעריש און האַלב טשעכאָ־סלאָוואַקיש, אַ שטייגער ווי „אַ לאַנגע נון".

אין אַלגעמיין איז עס נישט גערעדט, נאָר געפּאָנפּעט.

אויב די פּאָנפּאָטע האַלטן נישט פון קיין „נון", האַלטן די כאָרכלדיקע נישט פון קיין „ריש". אַ וואָרט מיט אַ „ריש" איז ביי זיי טריף ווי חזיר.

אין דעריבער ווען זיי דאַרפן זאָגן: „באַראַבאַנען אין אַ באַראַבאַן" וואַרפן זיי אַרויס די „ריש'ן" און זאָגן: „פּויקן אין אַ קעסלפּויק".

פאַראַן אַזעלכע ווערטער, ווו דער „ריש" ווערט לחלוטין פון קיינעם נישט אַרויסגערעדט—אין „סמעטענע", למשל.

אַ סך קלאַנגען ווערן, ווי קאַלאָשן אָדער אַ רעגנשירם, אָפּט פאַרביטן, און דאָס איז דערפאַר, ווייל מען גיט אויף זיי נישט גוט אַכטונג.

די העברעיִסטן, למשל, פון דער חברה „הספרדות" האָבן אַ טבע צו פאַרביטן דעם „ש" אויף אַ „ט":

„טאָט אנכי על אימראָטעכאָ!"

צוליב די קלאַנגען „ס" און „ש" איז צווישן די שטעדט קיידאַני (קאָוונער גובערניע) און סלוצק (סלוצקער אויעזד) אַ שטענדיקע מחלוקת. אין קאָוונע, למשל, זאָגט מען „יום הסיסי ויכולו האַסאָמאַים והארץ וכל צבאם", זאָגן די סלוצקער זיי אויף צו־להכעיס: „שאָוורייי מרנן ורבנן וראבייישיי" און טוט זיי עפּעס!

אין וואָלקאָוויסקי איז פאַראַן אַ יודענע פון ווייבערישען געשלעכט, קאָן זי נישט אַרויסרעדן קיין „ק". די דאָזעוודיקע

יידענע פון ווייבערשן געשלעכט האָט נישט געשטודירט מיינע זאַמלביכער פאַר פולקלור און פילולוגיע, זי האָט נישט געלערנט די דיאַלעקטולוגיע פון פלעקסיע און די אָרטאָפעדיע פון הידראָפאַטיע, און זי ווייסט דעריבער נישט, אַז אין יעדן האַלז (אַ חוץ אין האַלז פון אַ פלעשל) געפינען זיך שטים־בענדער, אויף רוסיש הייסט עס „גאָלאָסאָוויע פּאָדוויאַזקי", אָדער אויף פּראָסט יידיש: סטענגעס. דערפון נעמט זיך, וואָס די קונצן־מאַכער שלעפן סטענגעס פון מויל (מיין אייגענע ערפינדונג).

די דאָזעוודיקע יידענע האָט אויך נישט געשטודירט די פאָנעטיק פון די קונסונאַנטען און די אַרכיטעקטוניק פון לונגען־לעבער און ווייסט דעריבער נישט, אַז אום אַרויסצוברענגען דעם קלאַנג „קקק", מוז מען צוערשט אַרויסלאָזן אַ שטראָם לופט פון חוט־השדרה גלייך אין דער געמבע אַריין. דער שטראָם לופט דאַרף דורכגיין פאַרביי די באַק־ציינער, אָנשטויסן זיך אָן פּאָדערשטן צאָן, אַרויספליען אויף דער פרייער וועלט, אָנשטויסן זיך אָן סופיט, צוריק אַריינגיין דורך די נאָזלעכער אין פּיסק אַריין, און דאַן ערשט זאָל מען אַ זעץ טון מיט דער לינקער פויסט אָן דער רעכטער באַק, אַזוי אַז עס זאָל זיך דערהערן בולטעוודיק דער קלאַנג „קקק"

די דאָזעוודיקע יידענע פון ווייבערשן געשלעכט ווייסט נישט פון די אַלע זאַכן און זי פאַרבייט דעם „ק" אויף אַ „ט". זי רופט, אַלזאָ, איר יונגעלע מיטן נאָמען: „טאָפּעלע טוטעריטו", הגם זיין אמת'ער נאָמען איז „קאָפּעלע קוקעריקו" (מיין טראַנסקריפּציע).

ווען די דאָזעוודיקע יידענע פון ווייבערשן געשלעכט, זאָגט אייך, למשל: „איך האָב היינטיקן פסח דעפונען צווישן צוויי האַלטעס אַ דריטע", הייסט עס, אַז היינטיקן פסח האָט זי געפונען צווישן צוויי האַלקעס אַ גריקע, און מען דאַרף פרעגן אַ שאלה.

ווען די דאָזעוודיקע יידענע זאָגט אייך:

— איך דייַ צו נח פּריזוטקי אויף לעשאַכט און צוואַנטיס

ראָט טאַרמעל טקע, הייסט עס, אז זי גייט צו נח פּרילוצקי, וואָס נעמט אָן טעגלעך פֿון 4 ביז 7 אויף לעש אַכט און צוואַנציק, רוג קאַרמעליצקע.

צום סוף מוז איך אייך מאַכן אַ מערקווירדיקע ענטדעקעניש! שאַט! הנה זייט וויסן, אַז ביי די ליטוואַקעס פֿעלט אינגאַנצן דער „דאָס"! מיר, למשל, האָבן אַ „דער", אַ „די", אַ „דאָס", און די ליטוואַקעס קומען אויס לחלוטין גאָר אָן אַ „דאָס".

נאָר דאָס איז אַלץ אַזוי זיך אויבנאויפֿעדיק, אין תּוך גענומען, איז די זאַך גאָרנישט אַזוי פּראָסט, נאָך אַ גענויער אונטערזוכעניש, האָב איך אויסגעפֿונען, אַז ביי די ליטוואַקעס איז דער „דאָס" דווקא בנמצא און טאַקי שטאַרק בנמצא. דער „דאָס" פֿאַרבייט ביי זיי כמעט אַ האַלבע שפּראַך מיט ווערטער. מיט דעם „דאָס" דריקן זיי אויס די טיפֿסטע געדאַנקענישן און געפֿילעכצן. אַזוי, למשל, האָט ווען אַ באַראַנאָוויטשער ייד אַזוי געזאָגט: „דער דאָזיקער דאָס, האָט אויסגעדאָסט אַ שאַרפֿן דאָס, אַנטקעגן דער דאָסיכעס דאָזיקנס דאָס. איז דאָס מיר אַ ביסל דאָסיק: ווי קומט צו אַ דאָס — דאָס?"

הייסט עס, אַז „שמשון דער מילנער האָט אַוועקגעשטעלט אַ שאַרפֿן בנין אַנטקעגן זלאַטע-פּעסע-ראובן-יואל׳ס שניט-קראָם. איז מיר קשה: ווי קומט צו אַזאַ קבצן געלט?

גאָר וועגן דעם דאָזיקן „דאָס" — אַן אַנדערש מאָל.

די אנטשטייונג פון פורים־שפּיל.

פון ד"ר שיפּער.

מיינע וויסנשאַפטלעכע פאָרשונגען פון אויבן און מיין טעכנישער אַפּאַראַט פון אונטן האָבן מיר געגעבן די מעגלעכקייט אויסצופאָרשן, אַז —

דאָס פורים־שפּיל שטאַמט אייגנטלעך נישט פון פורים, נאָר פון חמשה עשר בתמוז, דאַן ווען צום־גדליה האָט רעוואָל־טירט קעגן תּרחן.

שטיצנדיק זיך אויף דעם, האָט דאָס פורים־שפּיל באַדאַרפט אייגנטלעך הייסן חמשה־עשר־בתּמוז־שפּיל, נאָר ערשטנס האָבן די גרינדער געוווּסט, אַז עס וועלן אַנטשטיין אַזעלכע געלערטע, וואָס עס וועט זיין פאַר זיי אַביסל שווערלעך אויסצורעדן אַ העברעיִש וואָרט, ווי „חששה־עשר־בתּמוז־שפּיל". והשנית, וועל־כער משוגענער זאָגט דאָס חמשה־עשר־בתמוז־שפּיל? אַז שוין אַ נאָמען געבן, איז גלייכער אַ פּאָפּולערער נאָמען, אַ פאָלקסטימ־לעכרע נאָמען. און וואָס איז נאָך אַזוי פּאָפּולער ווי דאָס וואָרט פּורים־שפּיל? דעריבער האָבן זיי דאָס חמשה־עשר־בתּמוז־שפּיל אַ נאָמען געגעבן פּורים־שפּיל.

די דאָזיקע אַנטדעקונג באַווייזט באַשיינפּערלעך, אַז מיר ייִדן האָבן שטענדיק געהאַט פּורים־שפּילער און לצים, וועלכע פלעגן פון צייט צו צייט זיך פאַרוואַנדלען אין סצענישע טיפּן און טריבונען, ווי: כעלעמבינא, ויזתאן, פלוידערינא און ד"ר מאָנדריש.

דער היסטאָרישער לץ שפּילט אַ גרויסע ראָליע אין דער פאָלקס־קאָמעדיע, וואָס מען רופט „קאָמעדיע דעל ספּאָדיק־דריידעראַטאָ" אָדער „האַקן אַ טשייניקאַטאָ".

די דאָזיקע לצים צייכנען זיך אַממייסטן אויס אין די טיפּן פון ויזתא דער חכם, אחשורש דער ווייזע און ושתי מיטן האָרן.

לויט די דאָקומענטן פון 17־טן יאָרהונדערט וואָס זענען אַנטדעקט געוואָרן אין מיטלאַלטער, פיער הונדערט יאָר פאַר דער

דריטער שפּאַלטונג אין דער לינקער פּ"צ, ווערט באַשריבן, ווי אַזוי די דאָזיקע קאָמעדיאַנטן פּלעגן אַרומפאָרן איבער כעלמער קאַנט מ׳רסטנטייל פאַר די וואַלן און פּלעגן דורך שאַלן און טרומייטערן רופן די כעלמער אויף כעלמיש:

— סעניארי כעלעמאַטי! ערעוואַטי דע האָלאָדראַטי!

דאַן פלעגן זיי זיך אויסשטעלן אויף די בינעס און פלאַט-פאָרמעס מיט גרעגערס און פויקן, מיט פייפלעך און קלאַפּערס.

וועגן די קאָסטיומען און קליידונג פון יענע קונצנמאַכער שרייבט דער באַוווסטער געלערטער פלוידערמאַכער, אין זיין בוך „עלינו לשבח", אַ בוך וואָס איז ערשינען פונקט צוויי הונדערט יאָר מיט דריי חדשים פאַר דעם ערשיינען פון מיין בוך „די געשיכטע פון שלח מנות אין 14-טן יאָרהונדערט". ער שרייבט:

דער לץ פון יענער צייט פלעגט טראָגן אַ יאַרמולקע. אויף דער יאַרמולקע אַ שטריימל מיט גלעקלעך, אַ שוואַרצע בלוזע מיט ציצות, אַ פּאָר הויזן פון פאַרשידענע קאָלירן, איין העלפט אַ בלוי-ווייסע און די צווייטע אַ געלב-רויטע. אויבן אַ פראַק און אַ רויטע פאַטשיילע פון הינטן.

איינער אַ קליינער פענעך-אקעלע פלעגט אויסשרייען:

— אַריין, אַריין שפרינגט דאָקטוס מאָנדריש צו מיין!

דאַן פלעגט זיך ווייזן דער ד"ר מאָנדריש אַליין און מיט אַ שטים פון אָפּערע-בופאַ פלעגט ער זינגען:

איך בין מאָנדריש, מאָנדריש דאָקטאָר,
איך בין אין לאַנד דער גרעסטער יאָקטער!
דער גרעסטער קעמפער רעוואָלוציאָנער
פון מאָסקווע, כעלם ביז גער
פון וואַרשע געגנט פון קאָלאָמייא,
פון פומפּדיתא, ביז כאַלדייאַ.
קומט חברים פון אַלע עקן,
רעכטע, לינקע מיטלסטע פעצעקן!
היינט איז פורים מאָרגן אויס
מאַכט מיך פאַר אַ „פּאַסאַל"
און טרייבט מיך אַרויס...

די זיבעטע גרויסע מלוכה.

(פ ר ע ס ע).

מחמת די דאָזיקע גרויסע מלוכה האַלט אַליין אין איין שרייבן וועגן אַנדערע, האָבן אַנדערע וועגן איר ווייניק געשריבן, און דעריבער רעכן איך פאַר נויטיק צו געבן אַ קורצע אָפּהאַנדלונג וועגן דער דאָזיקער גרויסער וועלט־מאַכט.

ג ע אָ ג ר אַ פ י ע.

געפינען געפינט זיך די זיבעטע מלוכה ערגעץ צווישן הימל און ערד, גאַנץ אָפט הייגנט זי אין דער לופט. צייטנווייז שוועבט זי אין עולם התהו און פאַרנעמט אַ שטח פון נישט־געשטויגן און נישט־געפלויגן. אַ דאַנק דער דאָזיקער געאָגראַפישער לאַגע אירער, קען זי קיינמאָל נישט פילן די ערד אונטער זיך.

ג ר ע נ י צ ן.

אָפט גרעניצט זי זיך דורך פאַרשידענע געזעצן, סטאַטוטן און אַדמיניסטראַטיווע פאַראָרדנונגען. די גרעניץ פון אָנשטענדיקייט איז כמעט, אומבאַמערקבאַר. און דעריבער טרעפט, אַז זי גייט אַלע גרעניצן אַריבער. מיט די איבעריקע מלוכות לעבט זי נישט בשלום. שטענדיק זוכן יענע אירע גרעניצן צו פאַרשמעלערן.

ד י א ו י ב ע ר פ ל אַ ך.

די אויבערפלאַך פון לאַנד איז נישט אומעטום גלייך. איר געפינט דאָרטן זייער פיל פלאַכקייטן און זייער ווייניק געהויבענע ערטער. דערפאַר אָבער געפינט איר אין דער דאָזיקער מלוכה

אַ סך בלאָטעס און זומפּן, כאָטש אָפּט באַגעגנט איר אויך טרוקענע ערטער און גרויסע מרחקים פֿון פּוסטע וועלדער און וויִסטע פֿעלדער. דיִ באַוואַסערונג פֿון אַלע טיילן פֿון לאַנד איז אומגעהויער גרויס און אַ דאַנק די גרויסע באַסיינען און קאַנאַלן ציִען דיִ ביִרגער פֿון דער דאָזיִקער מלוכה זייער היונה דערפֿון.

דער קליִמאַט צייכנט זיִך דאָרט אויס מיִט זייַנע שטענדיִקע שנויים. שטענדיִק בלאָזן דאָרטן אַנדערע וויִנטן, דאָ פֿון מזרח, דאָ פֿון מערב. נאָר מערסטנטייל בלאָזט מען אָן דעם לעזער. עס טרעפֿט ביי זיי אויך אַ שטורם איִן אַ לעפֿל וואַסער, געוויסערן, פֿאַרפֿלייצונגען א. אַז. וו. צייטנווייז פֿאַרשפּרייטן זיִך דאָרטן אַזעלכע טומאַנען, אַז מען וויים ניִשט, אויף וועלכער וועלט מען איִז. חדשים לאַנג קען דאָרט רעגענען אָן אַן אויפֿהער, ביִז עס ברעכט אויס אַ מבול.

די באַפֿעלקערונג.

דיִ באַפֿעלקערונג באַשטייט דורכאויס פֿון גרויסע מענטשן, רייזן. יעדער איינער איִז אַ קאָלאָסאַלער זשעניִ. קיין קליינע מענטשן איִז ביי זיי נישט פֿאַראַן. דיִ באַפֿעלקערונג איִז צונויפֿגעשטעלט פֿון פֿאַרשיִדענע ראַסן. נאָר דאָך גלויבט מען, אַז זיי שטאַמען אַלע פֿון קרחן, מחמת דער שלום־בית איִז ביי זיי זייער שטאַרק. איִר געפֿיִנט דאָרט אויך פֿיִל וואַנדער־שבטים, וואָס וואַנדערן פֿון איין רעדאַקציע איִן דער צווייטער. קיין באַשטיִמטער קאָליִר פֿון דער הויט איִז ביי זיי ניִשטאָ. מאַנכע זענען שוואַרץ, גראָ, רויט, בלאָ, נור מערסטנטייל זענען זיי געל. איִר געפֿיִנט דאָרט אויך פֿאַרשוינען גאָר אָן אַ קאָליִר.

אינדוסטרי און האַנדל.

מיִט וואָס באַשעפֿטיִקן זיִך דיִ איינוואוינער פֿון דער זיִבעטער מלוכה? זייער הויפּט באַשעפֿטיִקונג איִז יאַגד, הרגענען צייט, יאָגן זיִך נאָך דעם שיינעם געשלעכט און כאַפּן לעזער. זיי פֿאַרנעמען זיִך מיִט פֿאָרצעלייַ־קונסט: זיי האַקן אַ טשייניִק, מיִט מאַטעמאַטיִק־ציילן שורות, פֿאַרקמאַכערייַ—זייפֿן אָן אַ מאָרדע.

אויסער דעם שטויסן זיי וואַסער, האַנדלען מיט פ ע ד ע ר ן פאַבריצירן סענסאַציעס, פליאָסקעס. נאָר מער פון אַלץ איז ביי זיי אַנטוויקלט דאָס פאַך, וואָס הייסט „ליטעראַרישע קלעפּטאָמאַניע" אָדער פּ ל אַ ג י אַ ט. אין דעם פאַך האָבן זיי צו זיך קיין גלייכן ניִשט.

די שפּראַך.

די שפּראַך זייערע איז ניִשט אַלע מאָל דרוק־פעיִק און סאַלאָן־פעיק. אַנדערע רעדן אין פּראָזע און אַנדערע אין גראַמען. מען רעדט צו דער וואַנט, צום לאָמפּ. מען רעדט על העצים ועל האבנים. זיי רעדן זייער אַ סך און דאָך קענען זיי זיך ניִשט צונויפרעדן... צוליב די ניין מאָס רייד און דעם שוואַכן אינטעלעקט איז שווער אונטערצושיידן דעם מין זכר ונקבה. גרויסע שפּראַכן־קענער האָבן אויסגעוויזן, אַז לויט דער אָרטאָגראַפיע שטאַמען זיי פון דעם דור־הפלגה. מען זאָגט, אַז מען געפינט ביי זיי אָפּט אַ פּראָזע אָן זידל־ווערטער, נאָר ס׳אַ ליגן.

בעלי־חיים (פאַאונע).

פון די בעלי־חיים געפינט איר דאָרטן כמעט פון אַלע מינים. פון אַ ווידזל־טיר ביז אַ בופל־אָקס, פון אַ מויל־אייזל ביז אַ פיפערנאָטער. דאָ און דאָרט באַגעגנט איר דעם הירש וואָס הייסט צ ב י. איר באַגעגנט אויך אַ ה י ר ש און ה אָ ר ן, וואָס לעבט פון קוואַלן וואַסער, ווי אין פסוק שטייט „כאיל תערג על אפיקי מים". איר באַגעגנט אויך אַ חיה מיט איין ה אָ ר ן, וואָס הויערט אויף די געמויזעכצן. איר האָט דאָ אויך דעם באַקאַנטן ב י ב ע ר, וואָס אָנשטאָט אויסצוטראָגן און האָבן ביבערלעך, ווערן ביי אים געבוירן ק אַ ט ש ק ע ס. איר געפינט דאָרט אויך חיות, וואָס האָבן ליב צו קייען שטרוי, גראַבלען מיט די נעגל און בייסן מיט די ציין. איר געפינט דאָרט אויך ווערים, זשוקעס, וואָס קוואַקען, קראָען וואָס קראַקען, מיט איין וואָרט פון כל המינים. ווי אַזוי מען קאָרמעט זיי, קענט איר זען אויף טלאָמאַצקע 13.

געפליגל.

פון דער פייגל־וועלט געפינט איר דאָרט דעם מין שוואַלב (פאָליטיקוס־באַלאַמוטיקוס), ווי אויך דעם סתם פויגל און נאָך אַ גוזמא פלערליי זינגער און זינגערלעך, און נאָך אַ גרויסע מענגע געפליגל פון אַלע סאָרטן מיט פאַרשידענע פעדערן און וואָס בייטן זייערע פעדערן צען מאָל אַ טאָג... נאָר אַממערסטן פיטערן זיך דאָרט אויס קאַטשקעס. פאַראַן אַזעלכע אַגענטורן וואָס האָדעווען ויי איבער דער גאַנצער וועלט.

געפלאַנץ (פלאָרא).

די בלומען־שפראַך (פראַזעלאָגוס־פלוידערזאַקוס) בליט דאָרט בשפע. דאָס דאָזיקע געפלאַנץ שפראָצט דאָרטן נישט אויף שטענגלעך און צווייגן, ווי עס פירט זיך אין דער באָטאַנישער וועלט, נאָר זיי וואַקסן גאָר אויף די בלעטער. די בלעטער בייטן אָפט זייער קאָליר לויטן סעזאָן, נאָר דאָס רוב בלייבן זיי געל. צווישן די געלע פלאַנצן איז פאַראַן אַ גרין־בוים, וואָס פאַרבט זיך בלאָ־ווייס און גיט ארץ־ישראל־פירות, ווי למשל, פייגן. דאָ וואַקסן אויך ירקות און קרייטעכצער, ווי למשל, פעטרושקע. אַ גרויסע פלאַנטאַציע פון קאַווע א. אַז. וו.

„כאָן“

(אַן אַנטיסעמיטישער רעפֿעראַט.)

אויף וויפֿיל די גאַנצע וועלט ליגט אונטערן איינפֿלוס פֿון ייִדן און ייִדנטום, אויף וויפֿיל דער זשידאָווסקער גייסט דאָמינירט איבער אַלץ און אַלעמען, איז גענוג בלויז אָנצווייזן אויף דעם פֿאָלגענדן סימפּטאָמאַטישן פֿאַקט, אַז —

אַלע ווערטער, באַגריפֿן און אומשטענדן הייבן זיך אָן מיט דעם נאָמען קאָן.

„קאָן“, „קאָן“ — ווו דו זאָלסט זיך נישט קערן און ווענדן. אָנהייבנדיק מיט די וויכטיקסטע און באַדייטנסטע פֿאָרמען פֿון סאָציאַל־פּאָליטישע פֿונקציעס ביז צו די קלײנע אומבאַדייטנסטע דערשיינונגען פֿון אונזער טאָג־טעגלעכן לעבן — אַלץ ציט זײַן אָפּשטאַמונג פֿון פֿאַטאַלן נאָמען קאָן, קאָן, קאָן.

די גאַנצע פּאָליטישע טערמינאָלאָגיע הייבט זיך אָן מיטן נאָמען קאָן.

קאָנגרעס, קאָנסטיטוציע, קאָנסערוואַטיזם, קאָנפֿערענץ, קאָנווענט, קאָנסולאַט, קאָניוקטור...

ער, דער קאָן, איז דער אָנהייב פֿון אַלץ, דער בײַזער נאָמען, מיט וועלכן עס הייבן זיך אָן די באַגריפֿן פֿון אַלע אונזערע לעבנס־פֿאָרמען און געגנשטאַנדן, פֿון אַלע לאָזונגען און פּראָגראַמען.

אים, אָט דעם דאָזיקן „קאָן“, געפֿינט איר אין גאַנצן פּאָליטישן לעקסיקאָן.

קאָנסאָלידאַציע, קאָנפֿעדעראַציע...

אין אַלע טרויעריקע קאָמפּליקאַציעס געפֿינט

איר אים. און ווי קאָנקורענציע שטעקט ער. אין קאָנצענטראַציע פֿון קאַפּיטאַל איז ער פּאַרטראָטן און אויך אין קאָנפֿיסקאַציע פֿון קאַפּיטאַל איז ער ווידער דאָ.

ער איז דער, וואָס ברייגנגט דעם קאָנפליקט. ער איז דער, וואָס קלעפּט צוזאַמען—סינדעטיקאָן איז זיין סימבאָל.

און נישט נור אין וועלטלעכע ענינים דאָמינירט ער, נאָר אפילו אין רעליגיעזע ענינים איז ער אויפֿן ערשטן פּלאַץ. מיט אים הויבן זיך אָן אפילו זאַכן, ווי קאָנגרעגאַציע, קאָנסיסטאָריום, קאָנפֿירמאַציע, קאָנפעסיאָנאַליזם...

וואַטיקאַן—איז אויך נישט מער ווי וואַטיקאָן.

אפילו אין די הייליקע פֿון אונזערע הייליקסטע איז ער פֿאַראַן—איקאָנאַ.

„קאָן"—ר גיט דעם טאָן; ער קאָנסטרויִרט אונזערע לעבנס-פֿאָרמען, ער שאַפֿט די קאָנצעפּציע פֿון אונזער אידעאָלאָגיע, ער קאָנסאָלידירט אונזערע קלאַסן- און פּאַרטיי-טעטיקייט.

קאָן, קאָן, קאָן...

אַלץ לעבט פֿון איין שורש, אַלץ ציט פֿון איין מקור—קאָן.

ער איז דער לייטער, ער איז דער פֿירער.

קאָנדוקטאָר—איז זיין נאָמען.

ער איז דער, וואָס האָט די גאַנצע מוזיק פֿאַרכאַפּט און זי פֿאַריידישט מיט זיין פֿאָרנאָמען:

קאָנסערוואַטאָריע קאָנטראַאַלטאַ, קאָנקאָרדאַנציע, קאָנטראַפּונקט, קאָנצערט א.אַז.וו.

ער איז דער, וואָס האָט געשאַפֿן די מיאוסע זאַך,—די קללה פֿון יעדן טעאַטער-אונטערנעמונג —

קאָנטראָמאַרקע...

און ווער רעדט אין מסחר און פֿינאַנץ-וועלט איז ער דער אָנהויב און דער סוף, זיין גייסט.

כמעט אַלע ווערטער, וואָס האָבן אַ שייכות צו דער

מסחר־וועלט הויבן זיך אָן מיט קאָן.

קאָנטאַקט, קאָנאָקורענציע, קאָנצעסיע קאָנטאָ, קאָנקראַדסטוואָ, קאָנטראָל, קאַנטאָר, קאָנטראָבאַנדע.

אפילו קאָנבינאַציע און קאַנקולאַציע, וועלכע ער האָט כדי צו מאַסקירן פאַרטוישט דעם „נ" אויף אַ „מ" און אַ „ל" (קאָמבינאַציע, קאַלקולאַציע).

און ווילט איר, איז ער אפילו אין עסנוואַרג אויך פאַרטראָטן:

קאָנסערוון, קאָנפיטורן, קאָנדעסן, קאָנפעקטן, קאָנפאָט...

יידן באַרימען זיך מיט זייער גילטערקייט. פון וועמען שטאַמט דאָס וואָרט—

קאָניאַק?!!

קאָן, קאָן און ווידעראַמאָל קאָן.

יאָ, איך קאָנסטאַטיר, אַז ער, דער קאָן האַלט די גאַנצע וועלט אין איין לאַנגער קאָנוווּלסיע און ער דאַרף טראָגן די קאָנסעקווענצן.

ער איז דער אָנהויב פון אַלץ און דער סוף פון אַלץ. די אַלפאַ און אָמעגאַ פון אונזער לעבן. וועגן אים דעם קאָן האָב איך געהאַלטן מיין רעפעראַט און מיט אים מוז איך אפילו יעצט ענדיקן—קאָניעץ!

יום·טוב'דיגע ליטעראַטור.

(אַ לעקציע.)

מיינע דאַמען און הערען.

ווען מיר רעדען וועגען יום·טוב'דיגע ליטעראַטור, מיינען מיר כלל ניט די ליטעראַטור, וואָס איז „יום·טוב'דיג", וואָרום יום·טוב'דיגע ליטעראַטור קען גראַדע זיין ניט גאָר „יום·טוב'דיג", פונקט, ווי אַ לידעל וועגען אַ פויגעל קען זיין גאָר ניט „פויגעלדיג" און ווי אַן'אַרטיקעל וועגען געזונד גיט מאַנכעסמאָל קיין געזונד ניט צו. מיר רעדען פשוט וועגען דעם סאָרט ליטעראַטור, וואָס ווערט געשריבען לכבוד יום·טוב.

יום·טוב'דיגע ליטעראַטור, — דאָס איז אַזאַ מין סאָרט אינדוסטריע, וואָס ווערט זעהר שטאַרק פראָדוצירט אין אַ פאַר·יום·טוב כעזאָן. און אַזוי ווי יעדער איינער איז נייגעריג צו וויסען ווי אַזוי אַזאַ מין סאָרט „סחורה" ווערט געמאַכט, געבען מיר אַלזאָ אַ גענויע אָבהאַנדלונג וועגען דאָז שאַפען, פראָדוצירען און טעכניק פון דער דאָזיגער פאַר·יום·טוב'דיגער „סחורה". און טאַמער וועט זיך טאַקי איינער אַ שלימזל, ווענען עס געהט, לא עליכם, ניט אין קיין אַנדער מלאכה, ווי מאַכען שוה·וואַקס, זייף, טינט שמאַראָווידלי און נאָך אַזעלכע שמירעכצען, וועלען אַריבער·

געהן אין דער נייער בראַנזשע פֿון יום-טוב'דיגע ליטעראַטור-מאַכע-ריי, זאָל ער וויסען, ווי אַזוי דאָס ווערט געמאַכט. אייגענטליך איז עס ניט גאָר נויטיג. מחמת מאַנכע פֿון די פּראָפעסיאָנעלע ליטעראַטור-מאַכערס הויבען ניט אָן צו וויסען ווי אַזוי מ'מאַכט עס און שאַפען סיי ווי סיי...

יום-טוב'דיגע ליטעראַטור, ווי ליטעראַטור אין אַלגעמיין, צו-פֿאַלט אויף 4 צווייגען:

1) פּובליציסטיק אָדער לייט-אַרטיקלען.
2) בעלעטריסטיק אָדער ערצעהלונגען.
3) פּאָעזיע אָדער לידער

די קונסט פֿון שרייבען יום-טוב'דיגע לייט-אַרטיקלען בעש-טעט אין דעם, וואָס איהר מוזט דעם יום-טוב איינזעצען און אויסטייטשען לויט דער וועלט-אַנשויאונג און פּאַרטיי-פּראָגראַם, וואָס איר רעפּרעזענטירט. דאָס איז אייגענטליך ניט גאָר שווער, מחמת אַ יודישער יום-טוב איז געגליכען צו אַ גומילאַסטיק און צו דעם מן אין מדבר. איר קאָנט אים ציהען אין וועלכע ריכטונג איר ווילט און געפֿינען דאָרט וועלכען טעם איר ווילט.

אַזוי, למשל, ווען עס קומט דער ליבער פּסח און איר זענט אַ נאַציאָנאַליסט, איז אייך גוט ווי די וועלט. איר קענט גלייך אַרויס מיט לשון:

אָה, הייליגער יום-טוב! אָה, הייליגער פּסח! אָה, געטליכער משה!... אָהאָ! יום-טוב בעפרייאונג! אָה, בעפרייאונגס-יום-טוב! אָה, ליכטיגער פֿייערדיגער עמוד האש פֿון אונזער גלות-יועג! אָה, זמן חרותינו! דער יום-טוב פֿון אונזער פֿלאַקערדיגען בעוואוסטזיין און בעוואוסטויניגען פֿלאַקער! דער צ:יבערדיגער כשוף-דענקמאָל פֿון אונזער בעפרייאונג און די בעפרייאונג פֿון אונזער כשוף'דיגען דענקמאָל! דער יום-טוב פֿון נאַציאָנאַלען פֿאָלקס-שטאָלץ און דער שטאָלץ פֿון דער פֿאָלקעדיגער נאַציאָן! אָ דער גלות! אָ ישראליק אָ! אָ! אָ!...

אז"וו, אז"וו. איר קענט די דאָזיגע השתפכות הנפש אָנהאַל-טען, ווי לאַנג איר ווילט.

דאָס זעלבע, ווען איר זענט אַ ראַדיקאַל, אַ פאָרגעשריטענער, אַ לינקער, קענט איר דעם גאַנצען יום-טוב נעהמען אויף דעם גאָר ראַדיקאַלישען צימבעל:

משה! וועלכער האָט געפירט די אַרבייטער קלאַסע מיט דער מאַסע לויט זיין רעוואָלוציאָניסטיש-מאַרקסיסטישען פראָגראַם, האָט זיך ניט געקענט צופּאַסען צו די סאָציאַל-עקאָנאָמישע בעדינגונגען און עקאָנאָמישע לעבענס-פאָרמען פון פתום ורעמסות און דעריבער האָט ער געקעמפט מיט די פינסטערע אָרטאָדאָקסען און פאַנאַטיקער, מיט זייערע פאַרשימעלטע מנהגים, ווי בעור-חמץ, אַפּיקומן, הגדה, און מיט אמת'ר בראָלעטאַרישע בעגייסטערונג האָט ער געשריען: נידער מיט דעם חרוסת!

אין פאַל ווען, איר זענט אַ איד פון אַ גאַנץ יאָר, ניט מילכיג ניט פליישיג, נאָר אַזוי זיך אַ פּאַרעווער יוד, הייסט עס, און איר ווילט שרייבען אַ יום-טוב'דיגען לייט-אַרטיקעל פאַר אַלע פּאַרטייען און יוצא זיין פאַר דער גאַנצער וועלט, קענט איר זיך בענוצען מיט פאָלגענדען קורץ-שורה-דיגען נוסח:

פסח

מילא, פסח איז פסח!
וואָרום פסח איז ניט שבועות,
און ניט חנוכה,
און ניט פורים,
און ניט שושן-פורים אַפילו.
אָ, ניין, פסח איז ניט קיין הענגלייכטער,
און ניט קיין ניי-מאַשין,
און ניט קיין עראָפּלאַן.
פסח איז פסח!
און פסח איז אַ יום טוב!
אַ יום-טוב איז פסח!
פסח אַ יום-טוב איז!
און אַזוי כסדר.

ווי איר זעהט איז דאָס נאָר אַ גלענצענדער

נוסח. ראשית, אויב איר שרייבט פון שורה, קענט איר ממש גליקליך ווערען. והשנית, דאַרפט איר קיין סך ווערטער אויך ניט האָבען. מיט דריי ווערטער קענט איר אויפטהון גרויסע גבורות. איר דאַרפט בלויז די דריי ווערטער בייטען און טאַשען ווי קאָרטען אָדער, להבדיל, ווי דעם „לישועתך קויתי ד'" אָדער דעם „מכשפה לא תחיה".

אין פאַל, ווען דאָס איז אייך אויך שווער, איז דאָ נאָך אַ מיטעל: איבערשרייבען אַ פאַראַיאָריגען אַרטיקעל. איר קענט אַפילו נעמען אַ סוכות'דיגען אַרטיקעל און איבערשרייבען אויף פסח, אָדער אַ שמיני-עצרת'דיגען—אויף שבת-נחמו. איר דאַרפט בלויז דעם נאָמען פון יום-טוב אומבייטען און יוצא.

אַצינד געהען מיר איבער צו דעם צווייטען מין ליטעראַטור וואָס רופט זיך בעלעטריסטיק אָדער ערצעהלונגען.

מיטלען, ווי אַזוי צו שרייבען יום-טוב'דיגע ערצעהלונגען, זענען פאַראַן עטליכע: דאָס בעסטע מיטעל איז צונעמען אַ געוועניכלען כתב-יד (און וועלכער יוד האָט עס ניט קיין כתב-יד?), עפּעס אַנ'ערצעהלונג. אַ מעשה מיט אַ רב מיט אַ רביצין, צי מיט אַ כינעזישען באַגדיכאַן, אָדער פון 12 גזלנים מיט אַ בת-מלכה, און פון אויבען אויפשרייבען: אַ מעשה לכבוד פסח, סוכות, שבועות— עס ווענד זיך, אויף וועלכען יום-טוב אייער ערצעלונג געהט.

זאָל אייך ניט אַרען, טאָמער געפינט זיך ניט אין דער גאַנצער ערצעלונג קיין זכר און קיין רמז פון דעם אויבענדערמאָנטען יום-טוב. קיין גרעסערע דאגות זאָלען מיר ביידע אויף אונזער גאַנצען לעבען ניט האָבען.

ווילט איר נאָך מער יוצא זיין, ניט איר צו צום אָנפאַנג פון אייער ערצעלינג נאָך אַ שורה: „געוועזען איז עס אום פסח", צי אום „סוכות", צי אום „שבועות". און טאָמער געפינען זיך אין אייער ערצעלונג דאָרט אַזעלכע אויסדריקען ווי „דער טייך האָט זיך געשטעלט", „אויפ'ן פעלד האָט מען געשניטען קאָרען", „געלע בלעטער זענען פון די בוימער געפאַלען" וכדומה אַזעלכע פראַזען וואָס פאַסען גאָרניט צו דער בעטרעפענדער צייט זאָלט איר זיך אויך דאָס האַרץ ניט אָבעסען. אַלמאַי וואַקסען ביי אונז „צעדערען אין שקלאָוו"? אַלמאַי שטעהט ביי אונז „אַ לבנה-

נאַלט אין סוף חודש"? וכדומה אַזעלכע נאַטירליכע ערשיינונגען!

ווילט איר, אַז אין מיטען פון אייער ערצעלונג זאָל אויך דערמאָנט ווערען דער יום-טוב, קענט איר עס טון אויף אַזאַ אופן: למשל אין אייער ערצעלונג איז דאָ אַ העלד, און דער העלד דאַרף זיך דערווערגען, דאַן קענט איר דעם יום-טוב דאָ זיכער אַריינקוועטשען: אום פסח, למשל, ווערט איר אים דערוואָר־גען מיט אַ קניידעל, אום פורים — מיט אַ המן-טאַש, אום סוכות — מיט אַ לולב אז"וו.

טאָמער האָט אייך גאָט מזכה געווען מיט אַ קאַפּריזנעם רע־דאַקטאָר אָדער אַרויסגעבער, וואָס וויל דורכאויס, אַז אייער ערצעלונג גופא זאָל זיין טאַקי פון דעם עצם יום-טוב, דאַרפט איר אויך ביי זיך ניט פראַבּפּאַלען. נעמט אַ פעדער און שרייבט אַ יום-טוב-בילד. אין אַ נויט קענט איר שרייבען גאָר "יום-טוב-זכרונות פון די קינדער-יאָרען", און דאַן האָט איר פאַר קיין קריטיקער ניט, וואָס מורא צו האָבען, און נ"ט דער רעדאַקטאָר און ניט דער אַרויסגעבער וועלען אייך קענען אַנווייזען אויף חסרונות, וואָ־רום מאַלע וואָס אַ קינד קען אָבּטון...

על כל פנים הויבט איר אָן:

עס געט צו פסח, דער טרעגער האָט געבראַכט מצה,
האָט אוועקגעשטעלט די מצה. איך האָב גענומען אַ שטיקעל
מצה, געגעסען מצה. דער טאַטע האָט געמאַכט קניידלאַך.
די שוועסטער האָט געשטויסען חרוסת. די דינסט האָט געלעגט
אַנ'עירוב-תבשילין אז"וו.

אָט האָט איר אַן אמת פסח-בילד, אַ ריכטיגע נאַטור-טרייע יום-טוב'דיגע שילדערונג מיט אַלע קליפּערליך.

יעצט קומען מיר צו דעם שווערסטען טייל פון אונזער אָבּ־האַנדלונג—צו דער פּאָעזיע.

פּאָעזיע, ווי בעוואוסט, אונטערשיידט זיך פון פּראָזא דורך גראַמען. שרייבט איר גראַמען, הייסט עס, אַז איר זענט אַ פּאָעט און איר שרייבט פּאָעזיע. למשל, ווען איר זאָגט: „דו ביזט אַ פּעטאַק, אַ לאָקש, אַ חזיר, אַ ניכפּה זאָל דיר כאַפּען", הייסט עס פּראָזא. גאָר ווען איר שרייבט:

חר״ק, חריוק!
חזיר שנוק!
גיב זיך אַ רוק!
דו ביסט אַ חמריוק!

הייכּס עס פּאָעזיע. אַזוי איז ווען איהר ווילט שרייבען יום-טוב-פּאָעזיע דאַרפט איר גוט אַכטונג געבען אויפ׳ן גראַם, מחמת דער געדאַנק און דער אינהאַלט אין פּאָעזיע איז לאו דוקא.

דאָ האָט איר אַ מוסטער פון אַ פּסח-ליד:

פערצען טעג אין ניסן
דאַרפען אַלע וויסען,
אַז פון ברויט דאַרף מען ניט געניסען,
און מען דאַרף ניט פערגעסען,
אַז נור מצות דאַרף מען עסען.
די מצות דאַרפען זיין אָן שמאַלץ,
אָהן פוטער און אָהן זאַלץ.

אז״וו אז״וו.

פּסח איז איבערהויפּט אַ גליקליכער יום-טוב פאַר לידעל-שרייבער. אום פּסח האָט איר אַזויפיל זאַכען, מאכלים און אַטרי-בוטען, אַז איר קענט אויף יעדע זאַך מאַכען אַ לידעל. מצה, הגדה, מרור, כוסות, אַרבעה בנים, מכות, חרוסת, קניידלעך, חרעמ-זלעך און יעדע זאַך בעזונדער איז אימשטאַנד צו בעגייסטערען דעם אמת׳ען פּאָעט, און איר קענט ממש שיטען מיט לידלעך, ווי נון אַ לעבערדיגען זאַק...

אָט זעט איהר ווי אַזוי אַ אוד איז בודק חמץ און איר שרייבט אַ ליד:

ער טוט אין אַלע לעכער קריכען
דאָס טוט ער ברויט זיכען
ער זוכט און טאַפּט,
מיט׳ן לעפעל קלאַפּט
און מיט׳ן פלעדערוויש ווישט
און ער שאַרט און ווישט.
אַלץ אום ער זאָל קענען

מאָרגען דעם חמץ פֿערברענען...

דערזעהט איר ווי, מען שטייסט חרוסת, שרייבט איר אַזאַ ליעד:

אַז מען איז אַ גוסס
קען מען ניט שטויסען קיין חרוסת.
חרוסת עסט מען צו די ארבע כוסות.
חרוסת מאַכט מען פֿון ניס.
פּעטשא מאַכט מען פֿון קעלבערנע פיס...

אָט דאָס איז די מעטאָדע, ווי אַזוי צו שרייבען יום-טוב׳דיגע ליטעראַטור. ווי איר זעהט, איז עס גאָר ניט אַזוי שווער.

ציבעלע.

(אַ קאַפּיטעל פּאָפּולערע װיסענשאַפט נאָך ב. פּײַנענבוים).

די פילאָלאָגיע.

ציבעלע הייסט אויף רוסיש ציבוליאַ, אויף פּויליש— פשעציבוליאַגאַ, אויף פראַנצויזיש — ציבוליאַן, אויף דייטש — צאַ-באַליאַ, אויף איטאַליעניש — ציבוליאַטאָ, אויף לאַטייניש — ציבו-ליראַטוס, אויף היספּאַניש — ציבוליקאַדאָראָ, אויף כינעזיש — ציבו-לי-כו-שינ-שאַן, אויף האָטענטאָטיש — ציבולי-דו-דו, אויף בוש-מעניש — ציבולידריפּאָ, אויף אַראַמיש — ציבעלותאָ, אויף ציגיי-נער-לשון — ציבעלעקוטשע-מעטשאַ...

די װיסענשאַפט.

ציבעלע איז אַ מין סאָרט געווי קס — זאָגען די פראַנצויזי-שע געלעהרטע — וואָס וואַקסט פון דער ערד און דוקא אי-זומער און דוקא אין אַ גאָרטען, וואָס האָט אַ געפלאָכטענעם פּלויט. און טאָמער האָט דער גאָרטען קיין געפלאָכטענעם פּלויטן וואַקסט עס אָהן דעם אויך. די דייטשע געלעהרטע זענען מיט זיי מסכים. עס וו אַקסט אין אַלערליי גרויס. אַ גרויסע ציבעלע הייסט ציבעלע. אַ קליינע ציבעלע הייסט: ציבעלקע. און נאָך אַ קלענערע הייסט: ציבולקעלע. און נאָך אַ קלענערע הייסט: קליינינקע אָדער מאָנטשינקע ציבולקעלע.

די צוצען.

עסען עסט מען ציבעלע מיט רעטאַך, מיט שמאַלץ, מיט אייער, מיט אוגערקעס און מיט לעבערלעך, נאָר אַז מען וויל, קען מען די אַלע זאַכען עסען אָהן ציבעלע.

געשמאַק איז ציבעלע ניט ווי אַנאַנאַס, למשל, און דער ריח פֿון אַ ציבעלע איז ניט ווי דער ריח פֿון אַפּעלסינען, אָדער אתרוגים. פֿונדעסטוועגען עסען דאָס יודען צו די סדרים. נאָר אונטער אַן אַנדערען נאָמען: „פּעטרישקע”. זיי שניידען דאָס טאָלערווייס און טונקען איז זאַלץ־וואַסער און מאַכען דערביי ניט „שהחינו”, ווי למשל, אום ראש־השנה צו די ווײַנטרויבען.

פֿילאָזאָפֿיע און מעטאַפֿיזיק.

אַ מאָדנע פֿערבאָרגענע קראַפֿט פֿערמאָגט אַ ציבעלע דערמיט, וואָס זי רופֿט־אַרויס מענשליכע טרעהרען. דיזע ערשיינונג איז נאָך ביז צו הײַנטיגען טאָג איינע פֿון די גרעסטע און טיפֿסטע נאַטור־סודות, וואָס דער מענשליכער פֿערשטאַנד איז ניט ביכולת צו בעגרייפֿען. דער כעמישער אַנאַליז האָט בעוויזען, אַז די טרעהרען, וואָס אַ ציבעלע רופֿט־אַרויס, און די טרעהען פֿון אַ פֿרוי, ווען זי פֿערלאַנגט אַ נייעם הוט, און די טרעהרען, וואָס ווערען אַרויסגערופֿען ביי אונזערען אַ טראַגיקאָמישען פּורים־שפּיל, — זענען פֿון איין און דעמזעלבען סאָרט דעריבער רופֿט מען זיי אַלע — ציבעלע־טרעהרען.

קאָנפעטי

דער פּאָעט.

איך בעזינג נאַטור און געגענד,
די לבנה, שטערן, זון,
גרינע לאָנקעס, טייכן, בלומען, —
אָסור, אויב איך ווייס דערפון —
אַז איך וואוין גאָר אויף אַ בוידעם
זעה נאָר הענגען ברודנע גרעט,
פּאַנאָראַמעס — שוואַרצע דעכער. —
און איך הייס: נאַטור-פּאָעט.

איך קען זינגען אויך פון ליבע,
פון אַ מיידעל, קלאָר ווי שניי,
פייער-אויגען, גאָלדען-לאָקען,
בעקלעך — ווי די רויזען צוויי, —
און זיך האָבען אַ בעשערטע —
אַ געמעלעכץ פון אַ שד,
אַ פערזעהעניש אַ מוזע
פאַר דעם ליבענדען פּאָעט.

ווילט איהר, זינג איך פון אידעען,
פון דעם שטרעבען הויך און ריין,
פון די שענע אידעאַלען,
פון דער טוגענד... און אַליין —
אַי, רבותי, בין איך זינדיג,
ממש איינגעטונקט אין חטא;
בין אַנ'אַלטער בעל-עבירה
און פון טוגענד אַ פּאָעט.

הערט איהר זינגען מיר פון פרייהייט,
און פון קאַמף און העלדענטום,
פון געפעכט און באַריקאַדען,
פון דער פאָהן בעשפריצט מיט בלוט —
זאָלט איהר וויסען, אַז איך ליג שוין
גוט בעהאַלטען אונטער בעט,
און עס וואַרפט מיר אין קדחת,
דען איך בין אַ קאַמפּס-פּאָעט!..

כ'זינג אויך פון דעם פּראָלעטאַריער,
פון מאָזאָליעס אויף די הענד,
פון מאַשין און שווערער אַרבייט
אָהן אַ סויף און אָהן אַנ'ענד —
אין אַליין דאָך מעסט די גאַסען
פון פריהמאָרגען ביז'ן שפעט:
צו קיין האַנד אין קאַלטע וואַסער,
דען איך בין דאָך אַ פּ[illegible]עט!

איך בעזינג די קינסט און שענהייט,
און די געטליכע האַרמאָניע,
רייכע פאָרמען און עסטעטיק,
און די שענהייטס-פּאָעזיע: —
דאָך ביי מיר דער ראָק, מחילה,
איז צושרענט אויף אַלע נעט
און די פלודערלאַך פערשליומפּערט,
ווי עס פּאַסט פאַר אַ פּאָעט.

דער מאָדערנער נביא און דער גראַם.

אָ, נישט מיט טינט שרייב איך, מיט בלוט!...
און מיינע ווערטער זענען שטיקער האַרץ.
אין מיינע ביינער ברענט אַ ווילדער גלוט. —
איך ווער פאַרברענט פון מענטשן-שמאַרץ!...
און רייסט פון גומען אויס מיין צונג, —
איך ציטער פאַר קיין עשאַפאָט!
פאַר קאַזעמאַטן, שווערדן-קלונג! —
איך בין פראָפעט געשיקט פון גאָט!!...
און זאָל איך הערן שווערע קייטן קלינגען,
וועל איך מיין ליד, אָ, פאַר דער מענטשהייט זינגען!...
איך קען נישט שווייגן, ווען איך פלאַם פון צאָרן!
די וועלט, אוי ווי! זי גייט אין בלוט פאַרלאָרן!...
אין שאנד און רויב פאַרכליאָבעט ווערט די מענטשהייט...
די מענטשהייט... הממ... אַ גראַם... איך דאַרף אַ גראַם
צו מענטשהייט...
די מענטשהייט... בענטשהייט... גענטשהייט... כ'בין פאַרלאָרן;
נישטאָ קיין גראַם, צו אַלדע שוואַרצע יאָרן!...
טאָ וואַרט־זשע... איך וועל מיר אומדרייען די שורה,
פיליכט באַקומט עס דאַן אַנ'אַנדער פורה:
די מענטשהייט ווערט אין בלוט פאַרכליאָבעט...
פאַרכליאָבעט... שצאָבעט... זשאָבעט... שקראָבעט...
נישט גוט... פיליכט אַזוי... למשל:
עס גיסט זיך בלוט אַזוי ווי ראָסל!...
די מענטשהייט ווערט פון בלוט פאַרפאַטשקעט!...
פאַרפאַטשקעט... קאַטשקעט... מאַשקעט... ראַטשקעט...

ס׳איז צרות !... שטייט-זשע !... אפשר גאָר : פֿאַרכֿלינעט !...
פֿאַרכֿלינעט... אינעט... בינעט... גינעט...
אַהאַ !... איך האָב !... די וועלט איז גוסס !...
איז גוסס... רייסעס... און חרוסת...
חרוסת גאָר ?... די מענטשהייט מיט חרוסת ?...
ווי קומט חרוסת ן׳מיטן דרינען ?
אוי גוואַלד, אַ נראַם !... כ׳פֿאַרליר דעם זינען !
נישטאָ קיין גראַם... צו אַלדע קלאָגן !...
כ׳מוז מיין נביאות לאָזן... נישט דערזאָגן...

דער הומאריסט.

ווען איהר זעהט איהם ווי ער זיצט אַזוי אין טרויער
און צורייצט:
דעם שטערען טיף צוקנייטשט
און קראַצט זיך יעדע רגע אונטער אויער,
עצבות'דיק און זויער,
ווי ער וואָלט, חלילה, שבעה יעצט געזעסען
און זיין פּנים—ווי ער וואָלט אין מיטען דרינען
אַנדערטהאַלבען יאָר ציטרינען
אויפגעגעסען, —
מיינט ניט, אַז ער איז, חלילה, ניט בקו הבריאה גראַדע
און דער לעבער טוט איהם וועה אַודאי;
אָדער ער איז גאָר אַנ'אשה און ער געהט אַצינד
צו קינד—
ניין! דאָס זיצט
ער איצט
פערביטערט און פערשוויצט
און ס'וואַרפט איהם ווי פון קעלט און היץ...
שאַ!... ער שאַפט אַ וויץ!

אַדאַי

איז ער, דער דיכטער־הומאָריסט, פֿון גאָטעס גנאָדע
גאָר ער האָט אַ מוז" אָנשטאָט אַ מוזע:
זיין רעדאַקטאָר גוט איהם נישט קיין „וויץ,
ביידען, זאָגט ער, ער זאָל מאַכען
לאַכען
זיינע לעזער מיט פּיקאַנטע זאַכען.
דאָס איז ער, דער דיכטער־לײַ,
געשוואָרען נאָר צו שרייבען, קיצלען, שאַפען, דיכטען
און צו פֿעפֿערען פּאָטראַוועס און געריכטען,
אַז דער עולם זאָל פֿון לאַכען פּלאַצען..
זיצט ער דאָס אַצינד פֿערביטערט,
און ביי איהם אין האַרצען וויטערט,
ווי עס וואָלטען דאָרטען ראַצען
הונדערט קעץ.
און די בלאַסע ליפּען זיינע מורמלען ביית
געררויין:
„צו אַלדע שוואַרצע יאָהר!"...—
שש... ער שאַפֿט הומאָר!

די פרעסע און דער זשורנאליסט.

עס לעבען אין קאַמף ביי אונז צייטונגען פיר,
צום עהרע און גליק פון דער אומה.
שרייבט איינע „די פגע״, אַ בריוועל צו מיר,
און מאַכט זיך אַ מינע אַ פרומע:

„אַדון ליטעראַטאָר! איהר האָט דאָך געהערט
פון יענע הולטאַיקע, מיין שכנה,—
דאָס בלעטעל „די וואַנץ״, וועלכע קאָרמעט און נעהרט או...
מיט זנות און מיט מעשות געמיינע.

טאָ זייט אַזוי גוט, ליבער הער ליטעראַט,
און זידעלט אויס מיין קאָנקורענטין
און נעהם אויס׳ן צימבעל דאָסדאָזיגע בלאַט,—
עס זאָל שוין פערזאָגען אַ צעהנטען...״

בעקומען דאָס בריוועל, — בין איך מיר נישט פויל
און טאַקע אין יענעם טאָג גופא
בעשאַף איך אַ מאמר, וואָס נעהמט אָן אַ גרויל,
פערטייל שוין די מיאוסע חצופה!...

און וויין אויף די צניעות און ליאַרעם און קלאָג
און אַלץ מיט דעם טייערסטען לשון
און שרייב מיר זיך אונטער: „אַ נעכטיגער טאָג“,
און כאַפּ מיר דערביי אַ פּאָר גראָשען...

דאַן קומט זי, „די וואַנץ“, ווי אַ הייליגער תם,
און שרייבט מיר: „געעהרטער קאָלעגע,
איהר האָט דאָך, אַ שטייגער, געזעהן, מן הסתם,
מיין שכנה, דאָס בלעטעל „די פּגע“.

איהר לייענט איהר נייע רעקלאַמע אַדורך,
מען דאַרף דאָך אַרויס פון אַ כלי!
טאָ זייט אַזוי גוט און דערלאַנגט איהר אַ שטורך, —
אַרויס זאָל איהר טאַקע די זיילע!

פערגיט איהר אַזוי מיט'ן אמת'ן קנאַק!
אַזוי, אַז זי זאָל זיך בעגראָבען!
מיר צאָהלען פער שורה כמעט אַ פּיאַטאַק!
אויב גוט, וועט איהר מעהרער נאָך האָבען!...

באַלד נעהם איך שוין ווידער די פּענע אין האַנד,
און טייל איין „די פּגע“ מיט מכות
און יאָמער: „די פּרעסע, אוי וועה, איז אַ שאַנד!“ —
און כאַפּ מיר שוין ווידער פּיאַטאַקעס!...

באַלד שרייבט מיר „די פּגע“: „דער נודניק“ איז שונד!
היינט פּרעמיעס! — נו האָט דאָס אַ צורה?

טאָ זייט אַזוי גוט און פערטיילט איהם, דעם הונדז
מיר צאָהלען אַ גילדען אַ שורה!...״

איך מיין, פאַרוואָס נישט? אַ גילדען איז מעהר!
מען ווייס מיך, אפנים, צו שאַצען.
אַט וועל איך צום „נודניק״ זיך געבען אַ קעהר,—
ער וועט זיך שוין האָבען צו קראַצען!...

און נעהם אויפ׳ן בענקעל דעם „נודניק״, דעם לץ,
און קאַטעווע, בראַק איהם און האַק איהם!
און שרייב מיר זיך אונטער: „ר׳ שמענדריק בן גץ״—
איך האָב מיר שוין ווידער ממתקים!...

באַלד קומט מיר אַ בריוועל אַ פירטער צוגעהן
פון סאַמע רעדאַקציע „די בלאָכע״:
„אונז וואונדערט, וואָס איהר, אונזער נביא און קרוין,
פערשווייגט זיי, די גאַנצע משפחה!

אוי וועה, ווי עס גריבעלט די פרעסע מיט זינד,
מיט ליגענס און זנות און „גורלות״!
אַ מאַרק איז די פרעסע געוואָרען אַצינד,—
מען זידעלט זיך ווי בעלי-עגלות.

טאָ זאָגט-זשע אַרויס אייער ברענענדעס וואָרט,
איהר טאָרט זיך אַצינד נישט בעהאַלטען;
מיר גיבען פאַר אייער סאַטירע אַן אָרט
אויף אונזערע בלאָכישע שפאַלטען.

און שרייבט פאַר איין וועג, אַז דער יודישער גלאַנץ
איז דוקא די מוטיגע „בלאָכע״,
און ווייטער—„די פגע״, „דער נודניק״, „די וואַנץ״—
אַ וועהטאָג צו זייער מערכה!״...—

גיך מאַך מיר קיין שהיות—די פענע אין האַנד,
און גורט-אָן די לענדען מיט גבורה!
פערשאָב מיר די גאַנצענע כנופיה—אַ בראַנד!
און קריג מיר בעצאָהלט פון דער שורה.

— — — — — — — — — — — —

פיר צייטונגען שטעהען ביי אונז אויף דער וואַך,
און קעמפען פאַר אמת און יושר—
און איך בין דער נביא, דער קינסטלער פון שפראַך
און לעב מיר דערווייל ווי אַ קיסר!...

די למדנ׳ישע בעראַטונגען.

צדק, חנה סאָלאָוויטשיק,
לעבעלמאַן, יאַכנוק און מייטשיק,
יענקעל קאָלנער און קאַראַסיק,
בוריק, פוריק און פיכאַסיק,
זאַק און גאָרגעלשטיין—

אַלע הייסע זשאַרגאָניסטען,
שטאַרק פערברענטע יודישיסטען,
איינס אין איינס גאָר סאַמע פרימע,
אָהן אַ סרחה, אָהן אַ פּגימה,
כשר, פיין און ריין,—

האָבען איז אַ טאָג אַ שענעם
אויפגעזאַמעלט זיך אינאיינעם
און גענומען זיך מיט חשק,
מיט התמדה צו דעם עסק
גרינדען אַ פעראיין.

אַ פעראײן פון יודישיסטען,
אָהן די לשון-קודשיסטען,
מיט אַ שבועה—קײן העברעער
און קײן „בטלן״ זאָל אין זײער
גבול נישט טאָרען שטעהן,

נישט אַרײן זאָל דער אפילו,
װער געלערנט האָט, חלילה,
אין אַ חדר אַ מתוקן,
אָדער טוט װען אַרײנקוקען
אין אַזאַ „טאַנאַך״.

אויביג, אוביגע מלחמה!
אין פעראײן איז די נשמה,
אין פעראײניגונג איז כח,
אין פערבאַנד איז קאָפּ און מח
אחדות איז אַ זאַך!

װי אין משל דעם בעװאוסטען
מיט דעם אַלטען, רײכען יוסטען
פויער, זיבען זיהן און גיטער,
מיט דעם בעזים, מיט די ריטער—
גאָלער שטיק מאָראַל:

אָט די זעלבע טאַקע ריטער—
זענען זײ בעזונדער, שיטער,
בעט פאַר זײ אַ הונד אַ װײסען,
קאָנסט זײ ברעכען, קאָנסט זײ רײסען,
װאַרפען איבעראַל.

אָבער נעהמט מען זײ אינאײנעם
אין אַ בעזים אין אַ שענעם,
ענג פערבונדען, נישט צוריסען,
דאַמאָלס קאָן דער בעזעם שיסען
װי אַ גענעראַל!

חברה אַרבּיט, טוען „זיצען",
דיספּוטירען, קלערען, שוויצען
וועגען נייע ווערטער, פאָרמען,
וועגען אויסלעגעכץ-רעפאָרמען,
וועגען סטיל און כּלל,

די גראַמאַטיק פון אַ בלאָטער
און דער פּשט פון פיפערנאָטער
אין אַ ברייטען רעפערענדום:
וועגען „הענדום", וועגען „פענדום"
„פכע"... און „פש"... און „עט"...

ד ע ר, צי ד י, צי ד אָ ס געמייזעכץ
אַנבעטראַכט און שאַלאַמייזעכץ,
שטאַנדפּונקט, פינטעל-קוק; דער חלוק
פון די ווערטער „וואָלוועל", „ביליג"
„דאַמאָלס" און „העט-העט".

ווי צו שרייבען העברעאיזמען:
אָהן איינהאָרע, צאָרע, פיזמען,
קלעזמער, באַלעבאָס און טאָנעס,
פּאָנים, סאָנים, און ראַכמאָנעס,
כאָסענע און געט.

אין אַנ'אָווענד אין אַ שענעם
זאַמעלט מען זיך אויף אינאיינעם
און מען טראַכט מיט גרויס כּוונה,
ווי מען זאָל דאָס וואָרט „סכנה"
אויסלעגען ראַיעל.

טענה'ט סאָלאָווייטשיק חנה:
דאַכט זיך, אַז דאָס וואָרט סכּנה
טוט פון לשון-קודש שטאַמען,
דאָך מיר אונזערע פראָגראַמען
פעלשען נישט אַ האָר:—

מיר, אַלס הייסע זשאַרגאָניסטען
וועלען אויסלעגען אומיסטען,
אויף צו־להכעיס די העברעער
און די אַלע ספאָדיק־דרעהער
מיט אַ „סמך" נאָר.

זאָגט יאַכנוק: לויט מיין השערה
און מיין מיינונג, איז אַ סברה,
נאָר צו שרייבען ס׳וואָרט „סכנה"
מיט אַ „ס". די כונה:
ס׳קלינגט האַרמאָניש, העל.

דאָ שטעהט אויף ירוחם־גרונם,
גיט דערביי אַ נאָס אַ קליינעם,
ברענגט אין אָרדענונג די ברילען,
רוהיג מיט אַ קול אַ שטילען,
זאָגט ער אָט אַזוי:

„אונזער ליבער חבר חנה
איז אין ספק, צי „סכנה"
קומט אַרויס פון לשון־קודש.
איך, איך קאָן אייך זאָגען עדות
איך ווייס עס גענוי.

קלאָר, דאָס וואָרט שטאַמט פון העברעאישן
און דאַרום, לכל הדעות,
דאַרף עס ווי אין שרש בלייבען,
על פי דקדוק דאַרף מען שרייבען
ריכטיג מיט אַ שין.

נישט אַ שין (איך וויל זיין לאָגיש)
נאָר אַ שׂין; אַזוי דעם דגוש
זאָל דאָס לינקע קעפעל טראָגען,
ווי אַ „סין" זאָל מען עס זאָגען—
„שמאל" און נישט „ימין".

עולם הערט אַזעלכע תורה—
ווערט צובושעוועט אַ מוראַ!
ליאַרעמט, שטורעמט, פלאַקער-פייער:
אַ העברעער גאָר אַ נייער
דאָ אויף אונזער קאָפּ!

נאָ דיר גאָר אַ גאַנצער ווייסער!
אַ בעל-דקדוק גאָר אַ גרויסער!
ווייס פון אַלע כללים האַרבע
פול מיט תורה און „ישוואַרבע” (עשרים וארבע)
ווי אַ פולער טאָפּ.

נידער מיט ירוחם-גרונם,
דעם אַזוינעם און אַזוינעם!...
און ירוחם דער אַזוינער
פליהט שוין מיט זיין פעקעל ביינער
פון די טרעפּ אַראָב.

דער דיכטער, די אַבלאַווע און דאָס גלעזל קאַווע.

רעטראָספּעקטיווער עקסטראַקטישער דאַדאַיזם*)

אַ, זיסע, ליבע, כּלה חוהו
ווייסטו דען, אַ, ליבע חוה,
וואָס געטראָפן האָט טשיקאַווע
מיט דיין חתן נתן-וואַווע
שטשעפּיליאַווע, —
אַט דעם שרייבער פון דער ציי‍טונג
„די כאַליאַווע"?
אויב דו ווייסט נישט, ליבע חוה,
וואָס געשען איז מיט דיין חתן
נתן-וואַווע שטשעפּיליאַווע,
אַט דעם שרייבער פון דער ציי‍טונג
„די כאַליאַווע":—
וועל איך דיר דערציילן חוה,
הער אַ מעשה אויס טשיקאַווע:
זיצט אַזוי אַנומלט דיין געטרייער
חתן נתן-וואַווע
שטשעפּיליאַווע,
אַט דער שרייבער פון דער ציי‍טונג
„די כאַליאַווע",

---

*) וועלכער ייִד ווייסט דאָס נישט, וואָס איז אַזוינס „רעטראָספּעקטיווער עקסטראַקטישער דאַדאַיזם"? דאָס איז אַ נייע ריכטונג אין דער פּאָעזיע, געגרינ-דעט אויף דעם פּרינציפּ: „ווינציקער מיט אַ וואָרט, אַבי געדאַנק". דער גראַם איז דאָ אויך נישט וויכטיק. דער עיקר, עס זאָל זיין אינהאַלטספול, וואָגיק און געריכט.

אין צוקערניע „וואַרשעווע"
אויף זשוראַווע
און ער טרינקט אַ גלעזל שוואַרצע קאַווע,
„יאַווע".
איז ווי ער זיצט אַזוי, דיין חתן
נתן־וואַווע
שטשעפּיליאַווע,
אָט דער שרייבער פון דער צייטונג
„די כאָליאַווע"
אין צוקערניע „וואַרשאַווע"
אויף זשוראַווע
און ער טרינקט אַ גלעזל שוואַרצע קאַווע,
יאַווע, —
פּלוצלונג — טראַך! עס קומט אָן אַן אַראַווע
חברה קנעפּלדיקע בראַווע,
ווי אַ פייער־שפּייענדיקע לאַווע,
רוישן ווי די טייכן
סאַווע,
דראַווע,
און מוראַווע.
טראַכט דיין חתן נתן־וואַווע
שטשעפּיליאַווע
אָט דער שרייבער פון דער צייטונג
„די כאָליאַווע":
אַן אָבלאַווע?
און כך הוה:
דיין געטרייער חתן
נתן־וואַווע
שטשעפּיליאַווע
האָט קיין טעות —
אַן אָבלאַווע!...
און מען בדקהנט מיר

אין טייסטער, אין די טאַשן,
אין כאָליאַווע
און מען זוכט דאָרט ביי מיר סחורות
און וואַליוטע, לעדער, צוקער, קאַווע,
„יאַווע".
טראַכט דיין חתן נתן-וואַווע
שטשעפּליאַווע,
אָט דער שרייבער פון דער צייטונג
„די כאָליאַווע":
נאַ, אָט האָסטו דיר אַ פריילעכע זאַבאַווע
צו דיין גלעזל שוואַרצע קאַווע
„יאַווע"
נאָך אַ שפּאָגל-נייע פּאָטראַווע, –
און אָבלאַווע!
שריי איך: סטייטשו!
ווי קום איך, נתן-וואַווע
שטשעפּיליאַווע,
צו אָבלאַווע?!
נישט איך טומל, נישט איך האַווע,
קיין מסחרים נישט איך פּראַווע,
לעב מיר שטיל זיך, ווי אַ פּאַווע;
בין מיר שרייבער פון דער צייטונג
„די כאָליאַווע",
שרייב מיר נייעסן פון ליבאַווע,
פון אַ שרפה אין מיטאַווע,
פון אַ מאָרד אין באַלאַקלאַווע,
פון אַ גנבה אין ווינדאַווע,
פון דעם שטאָט-באָק אין פּיליאַווע,
פון דער בלאָטע אין ניעשאַווע,
פון אַ קו, וואָס געפאַלן
אין קאַנאַווע
און פּאָלטאַווע...

נאָר עס העלפט קיין טענה=מענה.
רעד צום לאָמפּ, צו דער „בולאַווע”
און די פיינע חברה בראַווע
נעמט דיין חתן נתן=וואַווע
שטשעפּיליאַווע

אין מען איז אים פיין מלוה
מיט גרויס צערטלעכקייט און אהבה,
מיט דער גאַנצער וויסטאַווע
גלייך אַהין, אַהין אויף „פּאַווע”.
איצטער זיצט דער חתן נתן=וואַווע
שטשעפּיליאַווע

און ער בענקט נאָך זיין געטרייער
כלה חוה.

בענקסטו אויך, אָ כלה חוה,
נאָך דיין חתן נתן=וואַווע
שטשעפּיליאַווע

בענקט נאָך דיר, אָ ליבע חוה,
דאָרט אויף פּאַווע?
חוה!... ליבע חוה!...
קאַווע... וואַווע...
יאַווע...
שטשעפּיליאַווע...

— — — — — — — — — — —

אונזער ביסל קולטור־אָרימקייט.

I

ליטעראַטן־פאַריין.

עך, פּאָשאָל קאַמאַרינסקויו, מוזשיק!
מיר פאַרמאָגן אַ פאַריין גאָר אַן אַנטיק!
אַ פאַריין פון שרייבער גרויסע לייט,
וואָס פאַרשפּרייטן קונסט און ליכט אין אַלע זייט.
מאַכן אָוונטן און בעלער מיטן קנאַק,
גראַנדיעזע מאַסקן־בעלער מיט געשמאַק.
נאָר אַ ס'קומט די שעה מיט גרויסער מי
איז קיין איינער פון די חברה נישטאָ הי.
זילבערפאַרב דער דאָקטאָר טוט און פאָרט
ווין, בערלין, פאַריז און לאָנדאָן — דאָ און דאָרט.
„יקא", „יטא", „שיטא-קריטא", „טאָז" און „אָרט"
אַרבעט נעבעך פאַר דער מענטשהייט פערווי סאָרט.
העפּטמאַן גרייט „געדאַנקען" פאַר זיין בלאַט,
שרייבט אַ יום־טוב־מאמר אויף ט"ו בשבט,
פאַר דער נאָווידוואָרער שול אַ רעפעראַט,
מיט אַ פיין הין־הערעלדיקן פשט.
קאַגאַנאָווסקי רעדט אַריין אין טעלעפאָן;
אים גייט איצט קיין אַנדער זאַך נישט אָן,
ער באַשטעלט אַ „ראַנטקע" מיט דעם שענעם מין,
פלעכט ער ליבעס-פעדים דאָן־זשואַניש דין,
און פאַרוואַרפט געשייט אַ נעצל, ווי אַ שפין,
און ער פאַנגט אַ הערצל צאַפלדיק אַהין.
בעך קאַרלינ יוס שלאָפט און טרוימט פון רוימער־נעכט,
פון דעמאָניש־און טייוולאָנישן געשלעכט;

קורטיזאַגערינס פון קאָלנע און קאַברין,
קלעאָפּאַטרעס פון כאַסלאַוויטש און טולטשין.
און ער גענעצט: א — א... דו גרויסער נאַפּאָלעאָן!
און ער טראַכט: איך בין אַ מענטש פון שענעם טאָן
דוד הערמאַן זיצט און לייענט מן הסתם
די רעצענזיע פון לאָדז און אַמסטערדאַם,
און קאָנצעפּצעוועט אַ מיסטיק מתים־טאַנץ,
און זיין ווייבל שיילט אים אָפּ אַ פּאַמעראַנץ.
פויגל־ניימאַן וואָלט געגעבן עפּעס דרויבס
האָלט ער אין איין טיילן „שבת־אויבס".
הלל צייטלין טרויערט אויפן שכינה־צער,
טונקעל זוכט אַ וויץ אין קאַלענדאַר,
קיפּניס, נעבעך, האָט אַ גאָז־קאַטאַר,
ווייל — עס שטעקט דאָ נישט מיט האָנאָראַר...
און די צושויער — זיי זיצן ווי די בעק
און מען גיט זיי נישט פאַרזוכן כאָטש אַ לעק
פון די אַלע הויפּט־אַטראַקציעס נישט קיין שמעק
און מען גייט מיט גאָרנישט־נישט אַוועק.
און עס איז פון הימל נאָך אַ גליק
וואָס זיי בעטן נישט דאָס געלט צוריק.

II

דראַמאַטישע שול.

עד פּאָשאָל קאַמאַרינסקויו מוזשיק!
האָבן מיר אַ שול פון סאַמע דראַמאַטיק.
אַ דראַמאַטיש־טראַגי־קאָמישדיקע שול
איז עס מיט חידושים גרויסע פול.
זיצן דאָרט געלערטע גאָר אַ סך,
בומחים, קענער — יעדער אין זיין פאַך.
יעדע גאָר אַ ווייסער אין זיין זאַך,
בינע־קינסטלער שטייען אויף דער וואַך:

נחמן מייזיל לערנט דיקציע און אַקצענט,
פּאָזע און עקספּרעסיע און טעמפּעראַמענט.
יענקעל דער פּריזירער לערנט דאָרטן גרים
און דער חזן הירשין פּראָבעוועט די שטים.
מיכאַלעוויטש לערנט גראַציע און מינע,
די באַוועגונג פון די מאַסן אויף דער בינע.
הערמאַן רעדט פון גענעץ און פון תּוך
און די מיסטיק פון אַ רונדן בייגל-לאָך.
ליטוואַק איז פּראָפעסאָר פון באַלעט,
בלאַסטיק איז זיין ספּעציאַליטעט.
ער באַגרינדעט דאָס פּראָבלעם פון טאַנץ,
טעאָרעטיקער פון שיק און עלעגאַנץ...
מאַכט מען דאָרט עקזאַמענס מיט פּ אַ ר אַ ד,
פייערלעך גאָר אויפן העסטן גראַד.
זיצן פּראָפעסאָרן סאַמע אויבן אָן:
ווייכערט, שיפּער, זוסמאַן, מענדלסאָן,
און מען נעמט דעם שילער אויפן צאָן
און מען שיט מיט קלאָץ-קשיות ווי מאָן:
ווייכערט פרעגט פון קאָמפּאַניעץ און באַרניי
פון דעם קעניג פון גאַליציע מענעלאַי
פון די גריכישע, די קוני-לעמעל פּאָר
און פון אַבימלך מלך גרר...
מענדעלסאָן וויל וויסן אַקוראַט
וויפל שוויגערס פּרץ האָט געהאַט,
ווען האָט באָמבערג חתונה געהאַט
און פון „באָנטשע שוייג” דעם טיפן פּשט.
שיפּער פרעגט פון „פּע-צע” און פון סטיל
און פון וואַנען שטאַמט דאָס אַלטע פּורים-שפּיל
און פון „קאָמעדיע דעל-ארטא” און באַראָק
און די מיסטיק פון קאַציזנעס באָק.
זוסמאַן פרעגט דעם שטאַנדפּונקט און דעם גרונד,
דעם צוזאַמענשטעל פון קולושיגער בונד,

װיפל קלמנקע קאַמאַשנמאַכער ז'אַלט
און צי איז אין נאָדל-פּאַך אַ שפּאַלט.
אָט אַזוי גייט צו אין אונזער שול,
שאלות גרויסע און מיט חכמה פול,
ביז די שילער, נעבעך, ווערן דול
און זיי שרייען — קאַראַול!

III

קונסט־געזעלשאַפט...

עך פּאָשאָל קאַמאַרינסקי מוזשיק!
לאָמיר איצט, רבותי, טאָן אַ בליק
אויף דעם גלאַנץ פון אונזער קונסט-געביט,
ווי עס רודערט דאָרטן, קאָכט און זידט,
ווי עס פּראָדוצירט זיך, שפּראָצט און בליט,
און ווי ס'ווערט געשאַפן דאָרט — אַ דעפיציט.
מאַכט מען דאָרט אסיפות — טאָג און נאַכט
און סטאַטוטן ווערן דאָרט געמאַכט,
און פּרינציפּן ווערן פעסטגעשטעלט,
אַז מען דאַרף דער "יק"', האָבן געלט!
קומט ר' קאַוו, מאַכט אַ מאַסקן-באַל,
ווערט מען פון דער "שאַטני" בדיל הדל.
נאָכדעם קומט אַ צווייטער, פּלאַנט אַ לאָטעריי
מיט "אַ גלעזל קאַווע", "שוואַרצע טיי"
און מען פלעגט אַן אויסגעבלאָזן איי.
קינסטלער-ראַטן, אַז אָך און וויי.
טיקאָטשינסקי טוט און מייסטערט אַ פּלאַקאַט,
אָלשטיין שרייבט אַנאָנסן אויפן בלאַט,
וויינטרויב האַראַמידערט, טומלט גלאַט,
און בערלעווי זוכט — אַ מעצענאַט.
זוכט אַ מעצענאַט מיט גדן, קעסט
און ער לאָזט אַרויס אַ מאַניפעסט.

ד״ר גרשון רעדט אויף טיש און בענק,
ער פאַרשטייט אין מאָלעריי אַ קרענק.
וואַסערמאַן גיסט וואַסער און ער רעדט
פון „פראָנס״ און „קאָלעקטיוויטעט״;
שפּענגלאַק פאַרגייט זיך אַזש פון פּיעטעט,
און כאַאימטשיק זויגט אַ ציגאַרעט...
און די אַרבעט דאָרטן קאָכט און ברענט.
און מען אַרבעט און מען מאָלט דאָרט אויף די ווענט;
פרייַנס אָשטשעגאָ שניצט אין האָלץ און ביין,
האַקט אַ טשייניק, האַקט אין מערמלשטיין,
פייגענבוים מאָלט „פון אַקלאַדקע״ — אַן אַפּאַרט
איז עס פון דער גראַפיק־קונסט דאָס לעצטע וואָרט.
פרידמאַן מאָלט אַן אינדיק מיט אַ בלאָען צאָפּ
און אַן אויטאָ־מאַסקע, ווי אַ לאָקשן טאָפּ
מיט אַ מעלאַנכאָליש גרינעם סקריפּ מון ראָד,
און ער זאָגט: עס איז דערביי אַ טיפער סוד.
אָט אַזוי ווערט דאָרט די „קונץ״ געמאַכט —
פוטאָ — קובאָ — אימפּראָ — עקספּראָ, גאָר אַ פּראַכט
און עס ווערט אויף שוואָמען־גאַס געבראַכט,
אַ וויסטאַווע פאַר קיין יידן נישט געדאַכט.
און עס איז דאָרט אַזוי מנוחהדיק און שטיל,
אַזוי רואיק און מחיהדיק און קיל,
כאָטש צולייג זיך אויפן מיטן דיל
און אַ דרעמל כאַפּ, וויפיל דיין האַרץ נאָר וויל.

דער וויצלינג, נעבעך.

(כמעט נאָך פּושקין).

צי שלעפּ איך זיך אַזוי איבער די גאַסן סתּם,
אין רוישנדן מיש-מאַש, געקלאַנג און טאַראַראַם,
צי זיץ איך ערגעץ אויף אַ מיטינג אין געדראַנג,
צי זיץ איך אין קראַשינסקיס גאָרטן אויף אַ באַנק,
פֿאַרנומען איז מיין מוח בלויז מיט איין געדאַנק,—
— אַ וויץ! אַ וויץ!...

צי גיי איך אין די האַלעס פּוטער קויפֿן,
צי גיי איך מיר אַדורך די דורכגאַנג-הויפֿן
פֿון נאַלעווקעס אויף דזיקע און אויף פּאַנסקע,
צי גיי איך שפּאַצירן אויף ביעלאַנסקע,
צי ליג איך איינזאַם גאָר ביי זיך אין חדר,
בלויז איין זאַך מאַטערט מיך כּסדר —
— אַ וויץ!

צי שלעפּ איך זיך צו פֿוס, צי פֿאָר איך מיט דער באַן,
צי זיץ איך ערגעץ אין אַ רעסטאָראַן,
צי הענג איך אויף די טרעפּ פֿון אַ טראַמוויי,
צי זיץ איך בהרחבה אין פֿריזירעריי,
און מען גאָלט מיך מיט אַ טעמפּן מעסער אַ מחיה,
צי גיי איך מונטער נאָך אַ לויה,
צי אויף אַ חתונה, ניִשט-דאָ-געדאַכט —
אין מוח עגבערט מיר—איך טראַכט:
אַ וויץ! אַ וויץ!

צי ליג איך מיר געמיטלעך אויף מיין בעט
און לייען דעם „מאָמענט“, צי סתּם אַזוי זיך אַ געזעט
צי האָב איך מאָגן־קראַמפּן, צי אַ קאַטאַר,
צי זיץ איך אויף „אַ גראַנדיעזן באַל־קאָנצערט“
און שוויץ, ווי אַ פּאָטשטאָווע פערד,
צווישן טענץ און פלירט און „פאָלקס־געזאַנג“,
עס מאַטערט מיך בלויז איין געזאַנק —
— אַ וויץ!...

צי בין איך אויף אַ זומער ־רגעץ־ווו,
צו כאַפּן פאַר מיין שווער געמיט אַ ביסל רו,
און גיי־אום אין פאַרנאַכט שפּאַצירן טראָט־ביי־טראָט
מיט מיין באַשערטער אין איר טערקישן קאַפּאָט,
און רייס די הויזן אָן די שטעכעדיקע דראָט,
און הער, ווי זשאַבעס קוואַקען, גראַמאַפאָנען זינגען
און פון דעם פענסיאָנאַט דאָס גלעקל־קלינגען,
און אָטעם־איין דעם שטויב אין מיינע לונגען, —
אַך זיסער זומערדיקער געטלעכער פאַרנאַכט!
און מיין נשמה זוכט און לעכצט און טראַכט —
אַ וויץ!

דראַמאַטיש

ציינווייטאָג

אַ שפּאַס אין איין אַקט

פּערזאָנען:

קאַצעניאַמער — ליטעראַט-הומאָריסט

ערשטע דעפּוטאַציע:
- ערשטער פּאַרשוין
- צווייטער פּאַרשוין
- דריטער פּאַרשוין

צווייטע דעפּוטאַציע:
- אַ יונגערמאַן
- אַ מיידל

דריטע דעפּוטאַציע:
- אַ בחור מיט לאַנגע האָר
- אַ בחור מיט אַ פּליך

די בעל-הבית'טע

(אַ בחור'שער צימער, דאָ און דאָרט אָנגעוואָרפן ביכער, פּאַפּירן, כּתב ידן, ביים שרייב־טיש זיצט קאַצעניאַמער און שרייבט. די באַקן זענען אים אַרומגעבונדן מיט אַ גרויסער פאַטשיילע. אים טוען וויי די ציין. ער כאַפּט זיך אויף פון טיש, גיט אַ וואָרף די פעדער, כאַפּט זיך פאַרן באַק און נעמט שפּרינגען איבערן צימער, געפינט נישט קיין אָרט. לייגט זיך אין בעט כאַפּט זיך אויף, נעמט ווידער שפּריזן, קריכט אויף די ווענט, קלעטערט אויפן קאָמאָד, אויף דער שאַפע...)

קאַצעניאַמער.

טפו! צו אַלדי רוחות!... נישט איבערצוטראָגן... הו-הו-הו... עס לאָזט גאָרנישט אָפּ ס'רייסט, עס שטעכט... פּונקט מיט אַן עקבער... עס דרייט און דרייט... (טאַפּט מיטן פינגער דעם צאָן) איך וואָלט אים, דאַכט זיך, געקאָנט אַרויסרייסן און פּטור ווערן... (גייט צו צום וואַש־טיש און שווענקט דאָס מויל מיט עפּעס אַ וואַסער) פו-או-או!.. עס רייסט מיר אוי דעם מוח... (טאַפּט דעם אויוון, גייט צו צו דער טיר, רופט) בעל-הבית'טע! אוי, בעל-הבית'טע זייט אַזוי גוט... אוי!

בעל-הבית'טע (ווייזט זיך אין טיר).

וואָס איז, פאַניע קאַצעניאַמער? נאָך אַלץ די ציין?

קאַצעניאַמער.

אוי, די ציין... איך ווער משוגע!... וואָס טוט מען?

בעל-הבית'טע.

איר שווענקט מיטן וואַסערל.

קאַצעניאַמער.

עס העלפט נישט.

בעל-הבית׳טע.

און די פּעפּערלך, וואָס איך האָב אייך געמאַכט פון שמעק-טאַבאַק?

קאַצעניאַמער.

עס העלפט נישט.

בעל-הבית׳טע.

און דעם קאָמפּרעס?

קאַצעניאַמער.

עס העלפט נישט.

בעל-הבית׳טע.

און דער האָניג-טויגל?

קאַצעניאַמער.

העלפט אויך נישט, אוי... עס רייסט... עס דרייט... און דאָ האָב איך נאָך אַ בעשטעלונג... דער רעדאַקטאָר האָט מיר געהייסן אַ הומאָרעסקע אויף חנוכה אָנשרייבן... איר ווייסט נישט, ווי מען שרייבט אַ הומאָרעסקע מיט אַזאַ ציין-ווייטאָג?... און קיין טעמא איז אויך נישטאָ, צו אַלדע רוחות!... ווייסט איר, וואָס איך וואָלט אייך בעטן... בעל-הבית׳טע לעבן!... אפשר קאָן מען איינהייצן דעם אויוון. עס איז אַ ביטערע קעלט... איך האָב אים, דעם צאָן פּערקילט. איך וויל זיך דערוואַרעמען. אפשר וועט אַ ביסל לייכטער ווערן... אָ-אָ-אָ!...

בעל-הבית׳טע.

ווייסט איר, וויפיל עס קאָסט היינט קוילן?

קאַצעניאַמער.

זאָל קאָסטן!... גייט עס אין דער ערד אַריין!... איך קאָן דאָך שוין נישט אויסהאַלטן... אפשר וועט דער ווייטאָג אַ ביסל אויפהערן — וועל איך קאָנען טראַכטן וועגן אַ טעמא פאַר מיין הו-מאָרעסקע... וועט עס מיר אויסטראָגן די הוצאות פון הייצן.

בעל-הבית׳טע.

כ׳מיין, אַז איר ווילט... אַזאַ יקרות פון קוילן... איך הייץ אייך גלייך איין. (גייט ארויס, ברענגט אריין האָלץ, נעמט איינהייצן) זער-

ניִשט קיין געשמאַקע זאַך, אַז מען ליידט אויף ציין-ווייטאָג.

קאַצעניאַמער.

וואָלט איך כאָטש קאָנען שרייבן... וואָלט איך כאָטש גע-האַט אַ טעמא. אַז מען קאָן גאָרנישט טראַכטן. איך זע די וועלט ניִשט. קוים וואָס איך טראַכט זיך אַריין, איך כאַפּ שוין אָן ביי אַ שפּיץ פון אַ טעמא, גיט מיר פּלוצלונג אַ כאַפּ-אָן דער ציין-ווייטאָג, אַז איך פאַרליר דעם וינען מיט דכל בכל, עס דרייען זיך מיר איבער די געהירן דרייען מיר זיך איבער... אָ-אָ!...

בעל-הבית'טע.

נו, שוין איינגעהייצט, באַלד וועט ווערן וואַרים, וועט איר זיך וואַרימען.

קאַצעניאַמער.

אַ דאַנק. (בעל-הבית'טע אָפּ. קאַצעניאַמער שפּרייזט-אַרום, טאַפּט זיך איבער דער ציין-ווייטאָק פאַרנעמט אים שטאַרקער)

קאַצעניאַמער.

אַי-אַי-אַי!... אָ-אָ-אָ!...

(מען קלאַפּט אין טיר)

קאַצעניאַמער.

אַריין.

(עס קומען אַריין דריי יונגע-לייט, די סטאַטיסטן פון דער יודישער בינע. ערשט איינער אַ שוואַרצער מיט אַ שוואַרץ בערדל, וואָס זעט אויס ווי אַ-געקלעבט, אין אַ גרויסן קאַפּעליוש מיט ברייטע ברעגן און אַ ליטעראַרישן קראַוואַט. דער צווייטער אַ דאַרער, אַ הויכער, מיט אַ בלאַס פּנים, מיט אַ לאַנגער נאָז, אַ יונג-עלכער עם רייסן אַ פּאָר פּענטע אויף אַ דיקן שוואַרצן שנירל. דער דריטער אַ נידעריגער, אַ דיקלעכער, מיט אַ רויט פּנים, אַרומגעצוימט מיט אַ געלב בערדל, דאָס פּנים פלאַמט ביי אים, ווי אַ רויטע פלאַם אין שויפּענסטער פון אַ אַפּטייק. זיי גריסן זיך אַלע מיט קאַצעניאַמען ביי דער האַנט).

דער ערשטער (פאַרנויגט זיך).

שאַנאָווני פּאַן קאַצעניאַמער! פּאָניעוואַזש נאַשע מיאַסטאָ קוטנאָ אוזשאָנדזאַ טשיסטאָ זשידאָווסקי באַל, וויענק מאַמי זאַש-טשיט פּראָשיץ פּאַנאַ יומאָריסטאַ אָ פּשיענצע אודזיאַלו ווצים.

(קאַצעניאַמער קוקט ווי אַ האָן אין „בני-אדם“).

ד ע ר צ ו ו י י ט ע ר (אויפשטייענדיק זיין קאָלעגע מיטן עלנבויגן).

וויבאַטשטשע, טען פאַן ניע ראָזומיע פאָ פּאָלסקו. פּשעציעזש פּאַן ניעדאַוונאָ פּשיעכאַל ז ראָסי, ניעפּראַוודאַזש? יאָ טאָ וויטלאָ-מאַטשע טעמו פּאַנו פּאָ ראָסיסקו: פּאָניעוואַזש, פּשעפּראַשאַם, טאַק-קאַק וו'נאַשעם מיעסטיע, טאָ יעסט, גאָראָדיע קוטנאָ, מאָ-לאָדאָזש אוסטראָאיוואַהעט טשיסטאָ זשידאָווסקי וועטשער, טאָ פּראָסים גאָספּאָדינאַ יומאָריסטאַ זראָביט נאַם אָדאָלושעניע אי וויזיאַט אוסשאַסטיע וו'נאַשעם וועטשערנעם באַלע. —

(קאַצעניאַמער קנייטשט מיט די פּלייצעס).

ד ע ר ד ר י ט ע ר (אָפּשטופּנדיג דעם צווייטן מיט דער זייט).

דאַי פּאַן ספּאָקוי טוואָים ראָסיסקים יענזיקעם. טען פּאַן יעסט יודישיסטאָן אי נאַציאָנאַליסטאָן אי ניע כצע מוויטש פּאָ ראָסיסקו. ניעכּראַוודאַזש? יאָ יוזש פּאָוויעם טאָ פּראָסטאָ פּאָ זשי-דאָווסקו: דאַ דאָס אונזער האָכגעשעצטע מאָלאָדעזש פון אונזער שטאָט קוטנא האָט די האָנאָר איין עכט, פּשעפּראַשאַם, יודישען מוזיקאַלניש, וואָקאַלניש, ליטעראַצקין — קאָנצערט-באַל-וועטשער אָראַנזשירען, וואָלטען מעכטען, — דאַרום האָבען וויר די עהרע געהאַט צו האָבען איהרען צו לאַדען, זיי זאָלדען לאַסקאַווע ווער-רען זיין און נעהמען אַנטייל אין דיזען באַל. —

ד ע ר ע ר ש ט ע ר (אָפּשטופּנדיג דעם דריטן).

לאָז געמאַך מיט אַזאַ יודיש. אויב יודיש — לאָז מיך. פּאַניע הומאָריסט! מיר זענען פון קוטנא, קוטנער אינטעליגענטען. מיר האַלטען שטאַרק פון פּאָרשריט און מיר קומען ענק איינלײדען צו אונז אין קוטנא אויף אַ ליטעראַריש-מוזיקאַליש-וואָקאַליש-הומאָריסטיש-סאַטירישען חנוכה-אָווענד, וואָס אונזער יוגענד אָר-דענט איין מיט פּילאַנטראָפּישע צוועקען צום גונסטען פון אונזער מוזיקאַלישער געזעלשאַפט „דער סמיטשעק". —

ד ע ר צ ו ו י י ט ע ר.

און מיר האָפען, אַז עטץ וועט נישט זיין מיזאַנטראָפּיש געשטימט און איהר וועט זיך בעטייליגען אַלס אַ קראַפט אין אונזער אונטערנעהמונג. —

דער דריטער.

ווייל עסט מיט ענקער ליידענשאַפט און אינטעליגענטנעם טאַלאַנט, וועט אָהן צווייפלונג מאַכען אונזער אָווענד גרויזאַם און ליטעראַריש. —

קאַצעניאַמער.

איר וועט מיר ענטשולדיגן, מיינע הערען, — איר זעהט דאָך, איך לייד, לא-עליכם, אויף ציין-ווייטאָג און קאָן גאָר מיט אייך וועגן דעם נישט רעדן. —

דער ערשטער.

כאַ-כאַ-כאַ!... כ'האָב דיר געזאָגט, אַז מיר וועלען זיי טרע-פען מיט ציינן-וועהטאָג און מיט אַנ'אַרומגעבונדענער באַק! אַזוי ווי זיי האָבען געשריבען, אַז אַ הומאָריסט שרייבט הומאָר מיט ציינן-וועהטאָג. כאַ-כאַ-כאַ!...

דער צווייטער.

און איך האָב דיר געזאָגט, אַז זיי וועלען דיר אַ זאָג טהון אַ וואָרט, וועסטו שוין האָבען צו לאַכען. דאָס איז טאַקי דער אמת'ער הומאָריזם פון דער ליידענשאַפט. —

דער דריטער.

פון וואַנען נעהמט זיך דאָס ביי אייך אַזוי פיל הומאָריזם?

דער ערשטער.

געה שוין, געה. דאָס איז דאָך אַ געטליכער געפיהל פון שאַפונגס-גייסט. —

דער צווייטער.

וועסט נאָך זעהן, אַז דער הערר קאַצעניאַמער וועט אונז בעשרייבען אין אַ פסיכאָלאָגישען פעליעטאָן! איהר זאָלט, פאַניע קאַצעניאַמער, פון אונז ניט אָבלאַכען מיט אייערע שאַטירונגען.—

דער ערשטער.

אַזוי ווי איהר האָט בעשריבען די אַזשמיצער בחורים... זאָגט מיר אגב, וואָס האָב איך אייך געוואָלט פרעגען: וועמען האָט איהר געמיינט דאָרטען „דעם גרינעם בחור"?

דער צווייטער.

געה שוין געה, דאָס איז דאָך אַ סימוואָל.

דער ערשטער.

לאָז אָב, זיי שרייבען נישט קיין סימוואָליזם. זיי זענען דאָך אַ הומאָריסט. זאָגט מיר אגב, איז עס דאָס טאַקי קאַצעניאַמער אייער אמת'ער נאָמען, אָדער דאָס איז אַ פסעוודאָנישער פסעוודאָנים?

דער דריטער.

הער שוין אויף מיט דיינע אָנפּראַגעס, ווייסטו דען נישט, אַז דאָס איז אַ געהיימניפולע קרעדאָ פון דעם שרייבער. אַ יאָ, פאַניע קאַצעניאַמער?

קאַצעניאַמער.

יאָ. —

דער דריטער.

זאָגט מיר, איך בעט אייך, עס איז כדאי צו וויסען, שרייבט איהר פון שורה, צו פון אַרטיקעל. —

קאַצעניאַמער.

פון שורה.

דער צווייטער.

אַהאַ! איך האָב דיר געזאָגט, אַז זיי שרייבען פון שורה... און פאַר אַ קורצע שורה קריגט איהר אויך בעצאָהלט?

קאַצעניאַמער.

יאָ.

דער צווייטער:

און אַז די שורה בעשטעהט פון איין וואָרט, קריגט איהר, ווי פאַר אַ גאַנצע שורה?

קאַצעניאַמער.

יאָ... אָה-אָה-אָה!

דער צווייטער.

און אַז עס איז בלויז איין פראַגע צייכען אין שורה?

קאַצעניאַמער.

אויך.

דער ערשטער.

און אַז די שורה בעשטעהט פון פאַסיקלעך?

קאַצעניאַמער.

אויך.

דער צווייטער.

און אַז פון פינטעלעך?

קאַצעניאַמער.

אויך...

(אַ פויזע).

דער ערשטער.

זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואו איז איצטער דער שרייבער ראובן בריינין?

קאַצעניאַמער.

איך ווייס נישט. אָ-אָ-אָ!...

דער צווייטער.

וואָס פערנעהמסטו זיך מיט דיינע דיסקוסיעס — מיר נענע דאָך עפּיס געקומען אַהער צוליעב אַ וויכטיגער פערלעגענהייט!... איז וואָס, פּאַניע קאַצעניאַמער, וואָס איהר מאָנאָלאָגירען אויף אונזער אָוועגד? מיר וואָלטען וועלען וויסען יעצט, כדי מיר זאָלען קאָנען דרוקען אויף די קאַטאַלאָגען...

דער דריטער.

אויף די פּראָגראַמען מיינסטו.

דער ערשטער.

קאַטאַלאָגען, — פּראָגראַמען — אַלץ איינס. איהר וואָלט אייך ראַטען, הערר קאַצעניאַמער, אַז איהר זאָלט מאָנאָלאָגירן אייער הומאָרעסקע „דער האַרטער נוס", וואָס איז אַ קריטיקע פון נאַטור און לעבען. —

דער דריטער.

לאָז געמאַך! הערר קאַצעניאַמער טאָר נישט מאָנאָלאָגירן,

„דעם האַרטען נוס. מחמת די מענשהייט איז נאָך נישט גענוג ענטוויקעלט צו פערשטעהן אַזאַ טיפע זאַך. בעסער לעזען די פראַגמענטען פון „עס ברענט אין מיין אינגעווייט".

דער צווייטער.

און נאָך מיין מיינונג, בעסער לעזען, „די פערברענטע לאַסקע". עס פּאַסט פאַר חנוכה און עס איז דער אמת'ער הו-מאָריזם. —

קאַצעניאַמער.

גוט, איך וועל אייך לעזן, וואָס איר ווילט, נאָר לאָזט מיך אָפּ. איך ווער משוגע פון ציין-ווייטאָג.

דער ערשטער.

כאַ-כאַ-כאַ! אַ שענער אויסדרוק: „איך ווער משוגע פון צייהן-וועהטאָג". פון וואַנען נעהמט זיך דאָס צו אייך אַזאַ געט-ליכער טאַלאַנט?

קאַצעניאַמער.

אָבער האָט רחמנות!...

דער ערשטער.

פערצייהעט אונז!...

דער צווייטער.

וואָס פאַר אַ פערצייהעט אונז. „פערצייהעט" איז דייטש. ענטשולדיגט אונז, פאַניע קאַצעניאַמער!

דער דריטער.

„ענטשולדיגט" איז אויך דייטש.

דער ערשטער.

שוין בעסער — פערצייהעט אונז!

דער צווייטער.

בעסער — ענטשולדיגט אונז!

דער ערשטער.

שאַ, לאָמיר פרעגען דעם הערר קאַצעניאַמער. הערר קאַ-צעניאַמער, ווי איז גלייכער צו זאָגען: „פערצייהעט" אונז אָדער — „ענטשולדיגט" אונז?

קאַצעיאַמער.

אָבער זייט מיר מוחל... איך ווער דאָך משוּ...

דער ערשטער.

אָט-אָט-אָט! דאָס אמת'ע וואָרט: „זייט מיר מוחל"... זעה-סטו: אָט דאָס הייסט א שרייבער אַ יודישיסט.

דער דריטער.

אָ־וואַ! וואונדערבאַר. מיר וואָלט עס קיינמאָל גאָר ניט איינגעפאַלן.

קאַצעיאַמער.

אוי! מיינע ציין!...

דער צווייטער.

זייט אונז טאַקע מוחל, הער קאַצעניאַמער, וואָס מיר שטערן אייער גלייכגעוויכט. (צו די חברים) נו קומט, קומט, חברים... דאָ־ווידזעניאַ!

דער דריטער.

וואָס פאַר אַ „דאָווידזעניאַ"? אַדיע!

דער ערשטער.

וואָס עפּיס „אַדיע"? „אַדיע" איז דאָך דייטשמעריש-אַ־יאָ, פאַניע קאַצעניאַמער?

קאַצעניאַמער.

זאָל זיין „אַדיע", זאָל זיין „דאָווידזעניאַ" — אַ גוטן טאָג (טאַפּט דעם אויער).

דער צווייטער.

אָט-אָט-אָט! אַ גוטן טאָג, דער בעסטער אויסדרוק.

דער ערשטער און דער צווייטער.

אַ גוטן טאָג! אַ גוטן טאָג! (אַלע דריי אַב).

קאַצעניאַמער. (וואַרפט זיך אריין אין בעט, מען קלאַפּט אין טיר).

אַריין.

(עס קומען אַריין צוויי פאַרשוינען: אַ יונגערמאַן מיט אַ פלושען ווינטער־היטעל מיט אַ שמאָל פויגעלש פּנים און אַ שפּיציג בערדיל, און אַ פּאַלטאָ, וואָס ליגט אים זער שמאָל אין טאַליע, אַזוי, אַז ער גייט מיט אַ „טורניור", און אַ

מיידעל, געזעצט און אָבגעלאָזען, מיט אַ ברייט פּלאַטשיג געזיכט. פּלאַטטע ליפּען, מיט אַ אָבגעשטאַרבענעם אַלטען מאַנטעל מיט גלעזערנע קנעפּ, רעדט מיט גראָ-בען קול און מאַכט מיט די הענד ווי אַ מאַנסביל).

יונגערמאַן.

ענטשולדיג אונז, הער קאַצעניאַמער, וואָס מיר סטערען אייך, מיר זענען געקומען צו אייך מיט אַ בקשה: אַזוי ווי דו ערסטע ליבטע, דאַרף פאָרקומען אַ מאַסקען-באַל צום גונסטען פון די ניסט פערמעגליכע סילערנס ביי דער אַקוסערין-סולע, וואו מיין כלה (ווייזט אויפן מיידעל) איז אַ סילערין, טאָ זענען מיר געקומען צו אייך, איהר זאָלט אונז געבען אַ געדאַנק אָדער אַ אידעע אויף אַ מאַסקע. אייגענטליך, האָב איך שוין אַליין בעשאַפען אַ פּאָר מאַסקען, וואָס וועלען מאַכען אַ רוסם. נאָר די מאַסקען זע-נען פון ציוניסטישען כאַראַקטער, מחמת איך בין אַ ציוניסט. וויל זי אָבער ניסט, זי איז אַ יודיסיסטקע, און אַ געוועזענע עסע-סאָחקע; וויל זי אַ מאַסקע, וואָס זאָל זיין יודיסיסטיס און עסע-סאָוויס מיט יודיסיסטעסען און עסעסאָווסקין אינהאַלט. און אגב זענט איהר דאָך אַ הומאָריסט, וויל איך, עס זאָל פעראייניגען ביידע סטרעמונגען פון דעם יודיסען נאַציאָנאַליזמוס צוזאַמען מיט דעם הומאָריסטיסען כאַראַקטער.

קאַצעניאַמער.

וואַס ווייס איך פון אַזעלכע זאַכען?

יונגערמאַן.

ניסקאָסע, איהר וועט שוין כאַפּען אַ רעיון, סאַ, סאַ, סאַ, אייגענטליך האָב איך שוין אַ סעהנע מאַסקע, איך וועל מיך אַרומ-קלעבען מיט קעפּלעך פון אַלע ציישונגען און וועל פאָרסטעלען די פרעסע. די אַנטיסעמיטישע צייטונגען וועל איך אָנקלעבען, ווייסט איהר וואו? (זאָגט קאַצעניאַמער אויפן אויער) אַ-יאָ, גוט, כאַ, כאַ, כאַ! עס איז סמעך סקוואָז סליאָזי.

קאַצעניאַמער.

זאַל זיין אַזוי, אוי מיינע ציין!

י ו נ ג ע ר מ אַ ן.

כאַ, כאַ, כאַ! אָבער אַלע הומאָריסטען ליידען אויף די ציין-
עס איז דיר אַ טשיקאַווע זאַך. געפעלט אייך, הייסט דאָס, מיין מאַס-
קע? די אַנטיסעמיטיסע צייטונגען וועל איך אָנקלעבען....

מ יי ד ע ל.

עטאָ פאַכאַבנאָ אי פלאָסקאָ! נישטאָ קיין קאַפעטשקע אי-
זיאָשצעסטוואָ! וואָס איז אייער מניעניע, גאָספאָדין הומאָריסט?

ק אָ צ ע נ י אַ מ ע ר.

איך מיין אויך אַזוי. עס איז אַביסעל גראָבליך.

מ יי ד ע ל

אַ פאָ מאָיעמו, וועל איך מיר מאַכען אַ קאָסטיום טון קאָר-
טען, דאָס איז אָרגינאַלנע! אָדער איך וועל מיר מאַכען אַ קאָסט-
יום פון וואַטע און וועל מיר פרעדסטאַוולאַיען די „סניעגוראטש-
קאָ”. נאַסטאָיאַשטשאַיאַ פרעלעסט! מיינע אידעען זענען פאָסטאָ-
יאַנאָ איזיאַשצנע. אָט האָב איך פאַראַיאָהרען זיך געמאַכט אַ מאַס-
קע פון אַ „ציגאַנקע” און האָב אינטריגירט מיינע זנאַקאָמע, טאַק
עטאָ בילאָ שטשאָ ניבוד אָסאָבענאָיע! דו געדענקסט, ווי איך האָב
אינטריגירט דעם הער וויינשטיין? מיינער אַ גוטער זנאַקאָמער,
האָב איך איהם אינטריגירט אפשר צוויי שעה. עס איז געווען
אַזוי קאָמיטשנע! איהר זענט דאָך, גאָספאָדין הומאָריסט, מיט מיר
סאָגלאַסנע?

ק אָ צ ע נ י אַ מ ע ר.

איך מיין אויך אַזוי. אייערע אידעען זענען גאַנץ גוט.

י ו נ ג ע ר מ אַ ן.

אָבער עס איז דאָך אַלס! און גאָר ניסט אָריגינעל! ווי
מיינט איהר, הערר הומאָריסט?

ק אָ צ ע נ י אַ מ ע ר.

עס קאָן זיין, אַז ס'איז אַלס. וואָס ווייס איך אין אַזעלכע
זאַכען? (ער טאַפּט די באַק).

י ו נ ג ע ר מ אַ ן.

סוין בעסער: „איך זאָל זיין געסמידט אין קייטען און דר

זאָלסט מיך פיהרען אַלס די גאַטין פון גערעכטיקייט". אַזאַ מאַס-קע וועט זיכער ברענגען דעם פּריז, ווייל עס מאָלט די גאַנצע סרעקליכע טראַגעדיע פון יודיסען פאָלק.—

קאַצעניאַמער.

אַ גוטער געדאַנק, אַ גוטער געדאַנק... אָ, מיינע צייקן!

גיידעל.

באַלד פאָזוואָלעט מען דיר זיך יאַווען אין אַזאַ מאַסקע, האָסט פערגעסן, אַז מיר פערעזיוואַיען איצט אַ שרעקליכע רע-אַקציע. מען וועט אונז ביידען אַרעסטירען... נישט אַזוי, גאָספאָ-דין הומאָריסט?

קאַצעניאַמער.

איך מיין אויך אַזוי: אַביסעל צו שאַרף.

יונגערמאַן.

סאַרף, זאָגט איהר—זענען מיר דאָך צו אייך געקומען, איהר זאָלט אונז געבען עפּיס אַ געדאַנק: עס זאָל זיין אי סאַרף אי כּסר אי סיין.

קאַצעניאַמער.

לאָזט מיך אָב, איך בעט אייך, לאָזט מיך אָב, הערט מיך אויף צו נודיען. איך לייד פון ציין-וועהטאָג און איהר נודיעט מיך.

מיידעל.

קום, דאַוויד, דאָ סווידאַניאַ... איך האָב דיר געזאָגט, אַז די יודישע ליטעראַטאָסען האָבען נישט קיין וועזשליוואָסט, עטאָ אוזשאַסנאָ!

יונגערמאַן.

אַדיע.

(ביידע אָב)

קאַצעניאַמער.

פו-או-או-או!... קוים פּטור געוואָרען. איצט וועל איך מיר דערוואַרמען און זוכען אַ טעמא. צום טייוועל! אָ—אָ—אָ!.. חנוכה אויפ'ן נאָז. נישט איך קאָן שרייבען און נישט איך האָב וועגען וואָס צו שרייבען. אָ—אָ—אָ—...

(ווער וואַרמט דעם צאָהן אין אויהען. עס דערהערט זיך אַ קלאַפּ אין טהיר)

קאַצעניאַמער. (שפּרינגט אָב פון אויוען).

אַריין!

(עס קומען אַריין צווי יונגע בחורים. איינער מיט לאַנגע האָר און אָהן אַ באָרד, דער צווייטע מיט אַ בערדיל און פּליכעוואַטען קאָפּ).

דער לאַנגהאָריגער.

מיר האָבען די עהרע, איהר זענט דאָס דער וועלטבעריהם-טער הומאָריסט קאַצעניאַמער?

קאַצעניאַמער.

יאָ.

דער לאַנגהאָריגער.

מיר זענען געקומען צו אייך מיט אַ וויכטיגער, זעהר וויכ-טיגער ביטע. מיר זענען פינטשעווער ליטעראַטען, זענען מיר, און מיר קומען צו אייך פון פינטשעוו. מיר ווילען דאָרט אַרויסגע-בען אַ הומאָריסטישען וויציגען וויך-בלאַט, מיט הומאָר און סאַ-טירע און איראָניע. דאָס בלאַט בעדאַרף ערשיינען דעם לעצטען טאָג חנוכה. שטאָף האָבען מיר גוואַלדיגען—מיט מאָנאָלאָגען, הו-מאָרעסקען און פעליטאָנען און פוטוריסטישע לידער.

פליכעוואַטער.

מיט פראַגמענטען און מיט ציקלען...

לאַנגהאָריגער.

מיט פראַגמענטען און מיט ציקלען, פּאָעמען און מאַנוסקריפּ-טען. היינט וויצען האָבען מיר—פלאַם—פייער. אָט וועל איך אייך אויף טשיקאַוועס איבערלייענען אַ צעהנדליג וויצען, וועט איהר זעהן. מען קאָן פּלאַצען לאַכענדיג. איהר הערט זיך נאָר גוט איין. אַ מלמד איז אַמאָל געגאַנגען אין באָד...

פליכעוואַטער.

וואָס זשע זאָגסט דו נישט, אַז דאָס איז מיין וויץ?

לאַנגהאָריגער.

דאָס איז נישט דיין וויץ, נאָר מיין וויץ!

פליכעוואַטער.

ס'איז דיין וויץ אַ, דו ליגנער! קוק מיר אין די אויגען! דער וויץ מיט דעם מלמד אין באָד איז דיין וויץ? דיין וויץ איז, דאַכט זיך, מיט דעם בראָדעווקע און שוויגער. אָבער דער וויץ מיט דעם מלמד אין באָד איז מיין וויץ! דאָס האָב איך דאָך איהם דער ערשטער דערצעהלט אויף אונזער ערשטעע רעדאַק־ציאָנס-זיצונג.

לאַנגהאָריגער.

אמת, דו האָסט איהם טאַקע דערצעהלט; אָבער ווער האָט איהם בעאַרבייט? איך האָב איהם ליטעראַריש בעאַרבייט.

פליכעוואַטער.

מאַלע וואָס דו האָסט איהם בעאַרבייט, אָבער די אידעע איז דאָך מיינע.

לאַנגהאָריגער.

וואָס מיר אידעע, ווען מיר אידעע! די אידעע איז גאָרנישט, דער עיקר איז די פאָרם, די בעאַרבייטונג. פרעג דעם קלענסטען קריטיקער, וועט ער דיר זאָגען, אַז נישט די פאַבול איז דער עיקר, נאָר די פאָרם, די מאָראַלישקייט, די קונסט פון בעאַרבייטונג. וואָס, נישט אַזוי? שאַ, לאָמיר הערען, וואָס דער הער קאַצעניאַ־מער וועט זאָגען. וואָס איז, נאָך אייער מיינונג וויכטיגער—דער אינהאַלט צי די פאָרם?

פליכעוואַטער.

וואָס מיר פאָרם, וואָס מיר מאָראַלישקייט—אַבי דער וויץ איז מיינער!

לאַנגהאָריגער.

דיינער?

פליכעוואַטער.

מיינער!

לאַנגהאָריגער.

אַז דו ווילסט שטאַרק, האָסטו איהם אַרויסגע„לקח"ענט פון שייקע־פייפערס ביכעל. מיינסטו, איך ווייס נישט?

פליכעוואַטער.

איך האָב געלקח'ענט?

לאַנגהאָריגער.

ווער דען, איך האָב געלקח'ענט? ביסט אַ פּלאַגיאַט!

פליכעוואַטער.

ביסט אַליין אַ פּלאַגיאַט!

לאַנגהאָריגער.

מיאוסע בריאה!

פליכעוואַטער.

הונט! ליגנער! און נאָך אַ שרייבער!

לאַנגהאָריגער.

ניין, דו ביסט אַ שרייבער!

פליכעוואַטער.

איך האָב מעהר טאַלאַנט פון דיר!

לאַנגהאָריגער.

וואָס איך האָב טאַלאַנט אין מיין מינדסטען נאָגעל, האָסטו נישט אין דיין גאַנצען קאָפּ! אינטעליגענט פּאַסקודנער!

פליכעוואַטער.

ביסטו אַ אינטעליגענט!

לאַנגהאָריגער.

ווייסט דאָך אַפילו נישט, וואָס אַזוינס איז אינטעליגענט!

פליכעוואַטער.

דו ווייסט!

לאַנגהאָריגער.

אוודאי ווייס איך! איך האָב שוין נישט איינמאָל אַרויס־געזאָגט אויף אַ דיסקוסיע, אַז אַ אינטעליגענט איז... שאַ, נאָ'מיר הערען, וואָס דער הערר קאַצעניאַמער וועט זאָגען, — וואָס איז אַזוינס אַ אינטעליגענט?

קאַצעניאַמער.

אַך, מיינע פריינד... איהר מוזט מיר היינטיגען טאָג ענט־שולדיגען. איך האָב אַזאַ ציינ-וועהטאָג, אַז גאָט זאָל רחמנות האָבען.

בײדע יונגעלײט.

כאַ־כאַ־כאַ!...

לאַנגהאָריגער.

עס איז דיר אַזױ פסיכאָלאָגיש, אַז אַ הומאָריסט דאַרף לײדען אױף צײן־װעהטאָג. אַלע הומאָריסטען האָבען צײן־װעהטאָג.

פליכעװאַטער.

און איך האָב געמײנט, אַז דאָס איז אַ װיץ. כאַ־כאַ־כאַ!..

קאַצעניאַמער. (מיט תחנונים)

טאָ לאָזט מיך טאַקי אָב. אײערע װיצען װעל איך שױן אַנ׳אַנדערע מאָל לעזען. איך װעל זײ שױן לעזען געדרוקטערהײד. איהר װעט דאָך מיר צושיקען אַ נומער...

לאַנגהאָריגער.

װאָס הײסט אַ נומער, דרײ נומערען װעלען מיר אײך צושיקען!

פליכעװאַטער.

װאָס הײסט דרײ,—פופציג נומערן װעלען מיר אײך צושיקען! אדרבא, איהר װעט אונז טאַקי העלפען זײ פערקױפען. איהר, צװישען אײערע בעקאַנטע, קאָנט דאָ פערקױפען אודאי 200 עקזעמפּלאַרען. איהר זענט דאָך עפּיס אַלײן אױך אַ ליטעראַט, איז דאָך די ליטעראַטור מסתמא אײך טײער.—

קאַצענימער.

יאָ, יאָ, איך װעל פאַר אײך אַלץ טהון. נאָר לאָזט מיך צורוה איצטער, איך בעט אײך, איך בין אַזױ קראַנק.—

לאַנגהאָריגער.

גוט, גוט, מיר װעלען אײך לאָזען צורוה, נאָר... אײגענטליך האָבען מיר אײך נאָך ניט געזאָגט װעגען װאָס מיר זענען געקומען...

קאַצעניאַמער.

נאָך ניט געזאָגט! אָ, מײנע צײהן!...

לאַנגהאָריגער.

די געשיכטע איז אַזױ... אַזױ װי איהר װײסט שױן, װעס

אונזער הומאָריסטישער בלאַט זיין פּלאַם-פייער. אַז דערלאַנגען מיר דאָרטען אונזערע כלל-טהוער. איבערהויפּט דעם גבאי, דעם קמצן...

פּליכעוואַטער.

נחום תנחום הייסט ער.

לאַנגהאָריגער.

שלאָג נישט איבער. נחום-הנחום הייסט ער, יאָ. אַז כאַפּט ער עס דאָרטען אַ גוטען חלק. מיר האָבען אויף איהם אַ סאַטירע, אַז ער וועט זיך בעגראָבען לעבעדיגערהייד. היינט דער קדיש אונזערער... היינט לאַכען מיר דאָרטען אָב פון אונזער בלאַטע מיט די לאַמטערנעס מיט דעם פּאַנאַטיזמוס און אַסימילאַציע. און זאָלען זיי וויסען! מען קאָן דאָך נישט לעבען אין אַזאַ פינסטערניש, אַז עס ציהט אונז צו ליכטיקייט, צו קאָסמאָפּאָליטיזמוס...

קאָצעניאַמער.

גוט. טאָ וואָס זשע ווילט איהר פון מיר?

לאַנגהאָריגער.

האָט קיין פּעראיבעל נישט... יאָ, איז ווילען מיר מיט אונזער בלאַט אריינברענגען אביסעל קולטור און ליכטיגקייט אין די ברייטע שיכטען פון די מאַסען. נאַציאָנאַליזמוס און קאָסמאָפּאָליטיזמוס.

פּליכעוואַטער.

און פּערטרייבען די פינסטערע רעאַקציע מיט דער אַסימילאַציע מיט דעם שאָוויניזמוס.

לאַנגהאָריגער.

און פּעטרייבען די פינסטערע רעאַקציע מיט די אַסימילאַציע מיט דעם שאָוויניזמוס. יאָ, איז ווילען מיר פון אייך אַ קלייניגקייט: איהר זאָלט אונז געבען עפּעס אַ פּאַסיגען נאָמען פאַר אונזער וויץ-בלאַט. מיר האָבען שוין איבערגעטראַכט וואָס פאַר אַ נאָמען איהר ווילט „דער שמייסער", „דער פייפער", „די קאָבעלעפּעל", „דער קוימענקעהרער", „דער יקנה'ז", „דער קנאַקניסעל", „דער לאָקש", „דער בוידעם"...

פליכעוואַטער.

„דער סמבטיון", „דער פיפערנאָסטער", „דער מויל-אייזעל", „דער וויזעלטיער", „דער קנאַקער", „דער ים-קאַטער"...

לאַנגהאָריגער.

„דער פוסט און-פּאַסניק", „דער לעדיג-גייער", „דער יאָק-טער", „דער אשמדי", „דער מחבל", „דער קונדס", „דער גרי-נער אַגרעס"...

פליכעוואַטער.

„דער שלים-מזל", „דער בלייערנער פויגעל", „די פּאַמ-פּושקע", „דער ריבאייזען", „דער שבת-גוי", „דער כל-בויניק", „דער לאָקשענברעט".

קאַצעניאַמער.

אוי, מיינע צייהן!

לאַנגהאָריגער.

האָט קיין פּאַראיבעל נישט. בלויז אַ פּאָר ווערטער.. ווי געפעלט אייך, למשל, דער נאָמען „פּאַרפעל-שלינגער".

קאַצעניאַמער.

„פּאַרפעל-שלינגער"... זאָל זיין „פּאַרפעל-שלינגער"...

פליכעוואַטער.

און איך האַלט דוקא נישט פון „פּאַרפעל-שלינגער". עס רעדט נישט צום מוח און נישט צום האַרצען. שוין בעסער, „דער פלאָקען-שיסער" עס קלינגט: פלאָ-קען-שיס-ער!! נישט אַזוי, פּאַניע קאַצעניאַמער?

קאַצעניאַמער.

זאָל זיין „פלאָקען-שיסער"...

לאַנגהאָריגער.

און איך זאָג אייך בעסער איז „פּאַרפעל-שלינגער".

פליכעוואַטער.

און איך זאָג אייך, אַז בעסער איז „פלאָקען-שיסער".

לאַנגהאָריגער.

מיין נאָמען איז אַ בעסערער: „פּאַרפעל-שלינגער! פּאַרפעל-שלינגער!

פליכעוואַטער.

דיין נאָמען איז עס? ליגנער! איך האָב דאָך צום ערשטען געזאָגט „פאַרפעל-שלינגער", נאָר „פלאָקען שיסער" געפעלט מיר בעסער. —

לאַנגהאָריגער.

דאָס האָב איך געזאָגט דער ערשטער „פאַרפעל-שלינגער".

פליכעוואַטער.

איך האָב געזאָגט צום ערשטען „פאַרפעל-שלינגער" און איך קאָן דיר בעווייזען מיט ראיות!

לאַנגהאָריגער.

בעוויז, נו!

פליכעוואַטער.

נאַ דיר...

(שראַגט איהם אונטער אַ קאָמבינאַציע פון פינגער, וואָס איז ענליך כמעט צו אַ פאַרפעל־שלינגער).

לאַנגהאָריגער.

פאַר אַזעלכע זאַכען וועסטו ביי מיר כאַפּען אין די צייהן. דו הערסט, פעסימיסט!

פליכעוואַטער.

דו ביסט אַליין אַ פעסימיסט! דו וועסט ביי מיר כאַפּען איין ביסק אַריין!

לאַנגהאָריגער.

ווער דו? אַך... דו, גנב!—

פליכעוואַטער.

ממזר!

לאַנגהאָריגער.

אַז איך בין אַ ממזר ביסטו אַ אינדיווידואום!

פליכעוואַטער.

וואָס האָסטו געזאָגט? „אינדיווידואום" פאַר? אַזעלכע ווערטער וועל איך דיר ניט שווייגען! נאַ דיר, נאַ דיר!

(עס ברעכט אויס אַ געשלעג, עס פליען פעטש, שטורכעס, טינטערס, פאַפיר. עס ווערט אַ מישעניגע, קאַצעניאַמער חיל פונאַנדערגעמען און כאַפּט אויך קלעפּ.

עס לויפט אריין די בעל־הביתטע און נעמט אנטייל אין ראזרולפע, ביז זי שטופט ארויס די צוויי פארשוינען. קאצעניאמער פאלט א נידער א צנשלאגע־נער און א צוקאליעטשעטער אויפן בעטעל).

בעל הבית׳טע (קערט זיך אום)

האָט איהר געזען אַ ביסעל?

קאַצעניאַמער (גיט זיך פלוצלונג א שטעל אויף פון בעטעל מיט א שמחה).

בעל הבית׳טע לעבען! כ׳האָב!

בעל הבית׳טע.

וואָס האָט איהר? צייהן-וועהטאָג?

קאַצעניאַמער.

איך האָב! איך האָב!

בעל הבית׳טע.

צעשלאָגענע זייטען?

קאַצעניאַמער.

ניין, איך האָב אַ טעמא, אָט דאָס גופא וועל איך בע-שרייבען! מיין צייהן-וועהטאָג, מיט דער גאַנצער מישעניגע, מיט די נודניקעס, הורראַ! אַ הומאָרעסקע אויף חנוכה!...

(פאָרהאַנג)